

UNDERVISNINGS- OCH
KULTURMINISTERIET

Grundskolan 2045: För livet

Vision för den finländska grundskolan

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2026:8

Grundskolan 2045: För livet

Vision för den finländska grundskolan

Undervisnings- och kulturministeriet Helsingfors 2026

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Undervisnings- och kulturministeriet
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-415-045-3
ISSN pdf: 1799-0351

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2026

Grundskolan 2045: För livet

Vision för den finländska grundskolan

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2026:8	Tema	Utbildning
---	-------------	------------

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet
-----------------	--------------------------------------

Utarbetad av	Undervisnings- och kulturministeriet
Språk	svenska

Sidantal	130
-----------------	-----

Referat

Diskussionsrapporten *Grundskolan 2045: För livet* presenterar och ger bakgrund till visionen för den finländska grundskolan. I visionen beskrivs inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av grundskolan i en snabbt föränderlig global verksamhetsmiljö. Visionens syfte är att fungera som en referensram för utveckling och att uppmuntra till framtidsdialog.

I rapporten beskrivs grundskolans roll som en central framtidsinstitution i samhället, med uppdraget att främja bildning, ett meningsfullt liv, hopp, aktörskap och det gemensamma bästa. Visionen bygger på tre ömsesidigt kompletterande helheter: ett meningsfullt liv, liv tillsammans och liv på planeten. Centrala teman är skolans växande gemenskapsbyggande roll, det starka sambandet mellan lärande och välbefinnande, en etisk och mänsklig användning av teknologi, stärkandet av framtidstro och demokrati samt ekologisk hållbarhet.

Publikationen lyfter fram grundskolans styrkor – såsom en likvärdig offentlig skola, högt utbildade lärare och ett starkt förtroende för utbildningssystemet – och analyserar hur dessa styrkor kan utgöra grund för att bygga en skola som svarar mot framtidens utmaningar. Visionen bygger på en samutvecklingsprocess som genomförts av en delegation i samarbete med undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen. Över 5 000 barn, unga och vuxna från olika delar av Finland deltog i processen.

Nyckelord	grundskolan, visioner, utbildning, framtid
------------------	--

ISBN PDF	978-952-415-045-3
-----------------	-------------------

ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-----------

URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-045-3
-------------------	---

Peruskoulu 2045: Elämää varten Visio suomalaiselle peruskoululle

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:8		Teema	Koulutus
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Yhteisötekijä	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Kieli	ruotsi	Sivumäärä	130

Tiivistelmä

Keskusteluraportti *Peruskoulu 2045: Elämää varten* esittelee ja taustoittaa visiota suomalaiselle peruskoululle. Visiossa kuvataan peruskoulun pitkän aikavälin kehittämisen suuntaa nopeasti muuttuvassa globaalissa toimintaympäristössä. Vision tavoitteena on toimia viitekehystenä peruskoulun kehittämiseksi ja kannustaa tulevaisuuskeskusteluun.

Raportissa kuvataan peruskoulun roolia yhteiskunnan keskeisenä tulevaisuus-instituutiona, jonka tehtävänä on edistää sivistystä, merkityksellistä elämää, toivoa, toimijuutta ja yhteistä hyvää. Visio rakentuu kolmelle toisiaan täydentävälle kokonaisuudelle: merkityksellinen elämä, elämä yhdessä ja elämä maapallolla. Keskeisiä teemoja ovat koulun kasvava yhteisöllinen rooli, oppimisen ja hyvinvoinnin vahva yhteys, teknologian eettinen ja inhimillinen käyttö, tulevaisuususkon ja demokratian vahvistaminen sekä ekologinen kestävyys.

Julkaisu korostaa peruskoulun vahvuuksia – kuten yhdenvertaista julkista koulua, korkeasti koulutettuja opettajia ja vahvaa luottamusta koulutusjärjestelmään – ja tarkastelee, miten vahvuuksien varaan voidaan rakentaa tulevaisuuden haasteisiin vastaavaa koulua. Vision taustalla on opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämän neuvottelukunnan yhdessä ministeriön ja Opetushallituksen virkakunnan kanssa toteuttama yhteiskehittämisen prosessi, johon on osallistunut yli 5 000 lasta, nuorta ja aikuista eri puolilta Suomea.

Asiasanat peruskoulu, visiot, koulutus, tulevaisuus

ISBN PDF 978-952-415-045-3 **ISSN PDF** 1799-0351

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-045-3>

Basic Education 2045: For Life A Vision for Finnish Comprehensive Schools

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2026:8	Subject	Education
--	----------------	-----------

Publisher	Ministry of Education and Culture
------------------	-----------------------------------

Group author	Ministry of Education and Culture
---------------------	-----------------------------------

Language	Swedish
-----------------	---------

Pages	130
--------------	-----

Abstract

This discussion report *Basic Education 2045: For Life* presents and provides background to the vision for Finnish comprehensive education. The vision outlines the direction for the development of the education system in a rapidly changing global environment. Its purpose is to serve as a development framework for the comprehensive education and to encourage future dialogue.

The report explores the role of comprehensive school as a central future-oriented institution in society, with a goal to promote *bildung*, a meaningful life, hope, agency, and the common good. The vision is built around three complementary dimensions: a meaningful life, life together, and life on the planet. Key themes include the school's growing role as a community, the interconnection between learning and wellbeing, the ethical and human-centred use of technology, future hope and democracy, and ecological sustainability.

The vision outlines the strengths of Finnish schools – such as an equitable public school system, highly educated teachers, and strong trust in the education system – and explores how these strengths can provide a foundation for change. The vision is co-created by a delegation appointed by the Ministry of Education and Culture, in collaboration with the Ministry and the Finnish National Agency for Education. Co-creation engaged over 5,000 children, young people, and adults from across Finland.

Keywords	comprehensive school, visions, education and training, future
-----------------	---

ISBN PDF	978-952-415-045-3
-----------------	-------------------

ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-----------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-045-3
--------------------	---

Innehåll

	Vision i korthet: Finländska grundskolan 2045.....	8
	Förord.....	14
1	Inledning.....	16
	Del 1. Visionens syfte och framtidens drivkrafter	19
2	Visionens mål.....	19
3	Varför behöver grundskolan en vision?.....	21
	Del II: För livet.....	34
4	Grundskola för livet.....	34
5	Ett meningsfullt liv är ett av skolans mål	45
6	Ett liv tillsammans: Gemenskap skapar välbefinnande och framtidshopp.....	59
7	Ett liv på jorden: en ekologiskt hållbar skola stöder jordens och elevens välbefinnande.....	68
	Del III. Verksamhetskulturen i framtidens grundskola.....	71
8	Livet i framtidens grundskola	71
9	Teknik och artificiell intelligens förändrar premisserna för och genomförandet av lärandet.....	74
10	Skolan stärker social hållbarhet: Höga förväntningar och tillräckligt stöd för lärande och tillväxt.....	78
11	En trygg skolkultur stärker gemenskapen och rötterna.....	81

12	Skolan är kulturellt och språkligt varierande	84
13	Koulu on jokaista oppilasta varten: Oppilaan päivä	87
14	Skolan och skolbyggnaderna som mötesplatser för grupper, tjänster och naturen	88
15	En meningsfull skola och karriär för lärare och de vuxna i skolan	95
16	En skola med framtidsfärdigheter: Ledning, utvärdering och nationellt samarbete	101
	Del IV. Visionens väg för gemensam utveckling. Metoder för att utarbeta visionen	110
17	Hur kan Finlands grundskolevision mäta sig med målen för den internationella utbildningen?	111
18	Gemensam utveckling av visionsarbetet som en del av byggandet av framtidens grundskola	115
	Bilaga 1. Delegationens medlemmar och redaktionens tack	118
	Referenser	121

Vision i korthet: Finländska grundskolan 2045

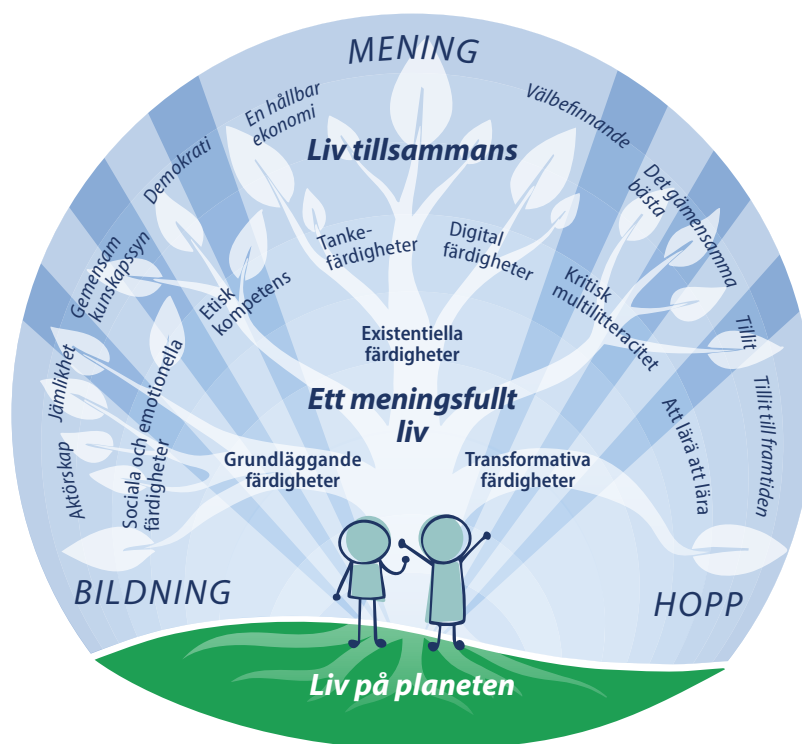
Bildning, mening, hopp, aktörskap, det gemensamma goda

Visionens sammanfattning

Grundskolan är Finlands viktigaste framtidsinstitution. Dess uppgift är inte enbart att förbereda barn och unga för framtida förändringar, utan också att ge dem förutsättningar att förändra världen och förnya samhället.

Världen runt grundskolan befinner sig i omvandling. De utmaningar och kriser som omger oss visar att många av de mest centrala lösningarna i dag kräver, vid sidan av teknologiska innovationer, en stark mänsklig utveckling. Vi behöver hitta sätt att minska social polarisering, stärka demokratin, använda snabbt utvecklande teknologi klokt och leva inom planetens gränser. I vår vision tar grundskolan sin del av detta ansvar: lärande är människans möjlighet att utvecklas.

I vår vision är skolan till för livet: ett meningsfullt liv, liv tillsammans och liv på planeten. Grundskolans framtid vilar på bildning, mening, hopp, aktörskap och det gemensamma bästa. Den djupaste förändringen i framtidens grundskola enligt visionen är att fortsätta lärandets väg från individuellt kunnande och kompetens mot aktörskap och ett gemensamt skapat meningsfullt liv.

Ett meningsfullt liv

Bildning som förändringskraft

I centrum för grundskolans bildningssyn finns viljan att använda sitt kunnande för det goda. Skolan reagerar inte enbart på förändringar i omvärlden, utan riktar samhällets utveckling mot en positiv framtid.

Lärande och mänsklig växt

Målet för lärandet är mänsklig växt, där starka grundkunskaper och grundläggande färdigheter förenas med etisk kompetens, sociala och emotionella färdigheter, flexibla tankefärdigheter samt förmågan att styra sitt eget lärande. Lärare stödjer eleverna i att stärka färdigheter för förändring, meningsskapande och livet. Dessa omfattar aktörskap, förmågan att förstå sig själv och andra samt beredskap att upprätthålla hopp i osäkra situationer. Undervisningen är mångsidig; i grundskolan erkänns känslans, rörelsens, fantasin och kulturens betydelse för färdighetsutveckling och mänsklig växt.

Välbefinnande som grund och resultat för lärande

Lärande och välbefinnande kopplas allt starkare samman: välbefinnande är en förutsättning för lärande, och lärande ökar välbefinnandet. Välbefinnande förstås både som ett gemensamt och ett individuellt mål. Hela skolgemenskapens psykiska, sociala och fysiska välbefinnande bär också varje elevs individuella välbefinnande. En välmående och trygg skola är en plats där det är tillåtet att misslyckas på ett tryggt sätt och där varje framgång gläder gemenskapen.

Hög kompetensnivå och social hållbarhet

Skolan säkerställer jämlikhet i elevernas grundläggande färdigheter, lärande och mänskliga växt i ett alltmer mångfacetterat samhälle, även om skillnaderna i utgångsläge ökar. Jämlikhet och likvärdighet främjas genom höga förväntningar på varje elev och genom att planerat erbjuda tillräckligt stöd för att nå målen. Hög kompetens stärker det finländska samhällets kunskapsnivå när eleverna fortsätter i utbildningskedjan till följande utbildningsstadier.

Hållbar kompetens i teknologiåldern

Framtidens teknologi överskrider gränserna för mänsklig informationsbehandling. Utgångspunkten för lärandet kan då inte vara att människan ska kunna det som maskinen inte kan. Grundskolan säkerställer bildningens hållbarhet och placerar mänsklig växt och mänskliga färdigheter i centrum för lärandet – färdigheter som teknologin kompletterar. Tankefärdigheter och etisk omdömesförmåga förenas med mångsidiga digitala färdigheter, förmågan att reglera sin relation till teknologi samt förståelsen för vad människan inte bör göra, även om det vore teknologiskt möjligt.

Mening byggs varje dag

Ett meningsfullt liv byggs genom skolans bildningsuppdrag. Läraren vägleder eleven mot personlig mening genom att hjälpa hen att identifiera det som är meningsfullt och som samtidigt bidrar till det goda för andra. Meningsfullhet är också förankrad i upplevelsen av att själv vara betydelsefull för andra. Skolan stärker relationen till andra människor och till naturen samt leder till mötet med mänskligheten genom konsten. Upplevelsen av mening i vardagen stärker lärandet; skolan motiverar inte enbart för framtiden, utan är meningsfull för eleverna varje dag. Upplevelsen av mening värnas även i lärarnas och andra vuxnas arbete i skolan.

Liv tillsammans

Skolan som gemenskap bygger det gemensamma bästa

Visionens grundskola positionerar sig modigt som motkraft till utveckling som försvagar gemenskap och skapar gemenskaper som stöder delaktighet. Gemenskap förutsätter inte likhet, utan ger utrymme för olika sätt att tänka och olika åsikter. I gemenskapens kärna finns allas vilja att verka för det gemensamma bästa. Lärare och andra vuxna i skolan fungerar som gemenskapens hjärta, och pedagogiken erkänner att många av framtidens viktigaste färdigheter lärs tillsammans. Känslan av tillhörighet och ansvarsfullt aktörskap skapar tillit i samhället och förmåga att möta osäkra framtider tillsammans.

En framtidskompetent skola och elev

Skolan orienterar sig mot framtiden på hela utbildningssystemets nivå. Gemensamma mål fastställs och omprövas i ett brett nationellt samarbete för att skolan ska kunna ta vara på positiva möjligheter i en snabbt föränderlig värld. Gemensamma nationella arbetsätt och forskningsbaserad utveckling ökar kompetensens hållbarhet och jämlikhet. I skolan utvecklas även elevernas framtidskompetens: starka färdigheter i att lära att lära, en livslång läraridentitet samt mångsidiga demokratifärdigheter och en gemensam kunskapssyn kopplad till dem.

Teknologi i människans tjänst

Skolan riktar kontinuerligt utvecklande teknologi till att tjäna mänsklighetens tillväxt. Val och tillämpning av teknologi i skolan är pedagogiskt bedömda och motiverade. Teknologi används för att fördjupa mänskliga möten och möjliggöra individanpassad handledning, mer jämlikt lärande och bättre användning av kunskap i skolans verksamhet. Träning av grundläggande kunskaper och färdigheter utgör en viktig grund för ett genomtänkt användande av artificiell intelligens och teknologi som stöd för utvecklingen av tänkandet.

Fördjupat samarbete med hemmen

I ett alltmer mångfacetterat samhälle kräver anknytning till skolan och tillit till skolan i allt högre grad dialog och samarbete. Ett planerat och lett fostrings-samarbete med hemmen stärker skolans möjligheter att genomföra sitt pedagogiska uppdrag. Genom samarbetet kan skolan även få stöd från närsamhället och stärka elevernas jämlikhet genom att stödja familjerna i deras fostransuppdrag.

Ett ekosystem för lärande som stöd för skolan

Skolan öppnar sig mot samhället och närområdena, och samarbetet med andra aktörer – såsom olika offentliga tjänster, organisationer, företag och engagerade medborgare – fördjupas. Ett brett samarbete mellan aktörer organiseras till ett fungerande ekosystem för lärande. Målet är att skolan i allt högre grad får mål-inriktat stöd också utifrån i en situation där elevernas behov differentieras och utmaningarna blir mer varierande. Samtidigt möjliggör samarbetet fler meningsfulla upplevelser av lärande, tillhörighet och framgång för eleverna.

Skolbyggnader som mötesplatser för gemenskaper

Skolornas regionala roll som förstärkare av gemenskap betonas: skolbyggnader fungerar som mötesplatser där olika aktörer sammanför gemenskaper och ökar elevernas möjligheter till fritidsverksamhet. Skolbyggnaden stärker även elevens dagliga kontinuitet, trygghet samt möjligheter till rörelse, slöjdkunskaper och gemensamt görande även efter skoldagen.

Liv på planeten

Planetens gränser i skolans centrum

Grundskolan bygger bildning som skapar ett ekologiskt hållbart samhälle. Grunden utgörs av ekologisk, kulturell, social och ekonomisk hållbarhet, som syns i undervisningens innehåll och helhetsmässigt i skolans vardagliga verksamhet. Skolan erbjuder eleverna systemisk förståelse för samhällets övergripande hållbarhet genom att sammanföra olika ämnesinnehåll. Skolan främjar ett aktörskap som inte reproducerar utveckling som överskrider planetära gränser, utan utgår från planetens gränser.

Fördjupad relation till naturen

Grundskolan ger eleven en stark relation till naturen, präglad av glädje och förståelse för naturens betydelse för individen och hela samhället. Samtidigt fördjupas förståelsen av människans plats som en del av naturen och ekosystemets betydelse som livets grund: planeten är vårt enda hem. Lärandet utgörs av en kunskapsmässig, erfarenhetsbaserad och handlingsinriktad helhet som stärker medkänsla och känslan av samhörighet. Naturen är närvarande i skolan både genom planeringen av lokaler och gårdar och genom naturutflykter som på ett upplevelsebaserat sätt stöder välbefinnande och lärande.

Aktörskap stärker hoppet

Skolans förändringskraft bär hopp och tillit till framtiden. Hopp innebär inte förmågan att passivt vänta på att något gott ska ske, utan förståelsen av den egna förmågan att verka för en god framtid – och möjligheten att göra det tillsammans med andra. Skolan lär oss att föreställa oss bättre framtider och skapar tillit till mänsklighetens förmåga att gemensamt lösa också de utmaningar vi ännu inte känner till.

Som en ung deltagare i visionsarbetet uttryckte det: *"Var inte rädd för framtiden. Här lär du dig för den."*

FÖRORD

Denna vision för den finländska grundskolan publiceras i en tid av snabba globala omvälvningar. Betydelsen av en vision som bygger på gemensam dialog blir särskilt tydlig i ett läge där vi behöver en delad riktning för att stärka en positiv utveckling i en föränderlig omvärld.

Jag vill rikta ett varmt tack till er alla – tusentals vänner av grundskolan – som med olika bakgrunder har deltagit i visionsarbetet som samtalspartner och inspiratörer till dialog. Visioner har genomslagskraft endast när de bärs av många röster.

Utöver nya perspektiv betonar visionen vikten av att, i riktningen mot framtiden, värna om de styrkor som under lång tid har burit upp vårt samhälles kunnande och välfärd. Den finländska skolan är fortsatt internationellt sett stark, och Finland utses år efter år till världens lyckligaste land.

Styrkorna i det finländska bildningssamhället är dock inga självklarheter. Det som har byggts upp under lång tid kan snabbt försvagas om det inte aktivt värnas om. Bildning, jämlikhet, en forskningsbaserad och långsiktigt stabil utveckling av utbildningssystemet samt ett starkt förtroende för lärarna och skolan är grundläggande styrkor som vårt land behöver slå vakt om.

Att trygga dessa styrkor som grund för framtidens skola förutsätter delvis nya sätt att arbeta. Den teknologiska, samhälleliga, ekonomiska och ekologiska omställningen utmanar förutsättningarna för likvärdighet och utbildningens roll på ett sätt som saknar motstycke. Prognoser visar att regionala skillnader, både inom städer och mellan olika delar av landet, kommer att öka, och att sociala skillnader även återspeglas i skolornas alltmer differentierade verksamhetsförutsättningar. Det behövs därför nya utbildningsinnovationer för att skolorna även framöver ska kunna säkerställa varje elevs likvärdiga möjligheter.

I visionen har man också sökt nya sätt att definiera utbildningens syfte i en värld som kräver både färdigheter för att hantera förändring och förmåga att aktivt bidra till önskad samhällsutveckling. Framtidens skolelever har en nyckelroll i uppbyggnaden av ett demokratiskt samhälle, utvecklingen av nya innovationer och främjandet av ett ekologiskt hållbart sätt att leva.

En annan central förändring är den snabba utvecklingen av teknologi och artificiell intelligens, vars konsekvenser under visionens tidshorisont – de kommande tjugo åren – vi ännu inte fullt ut kan överblicka. Redan i dag ser vi den betydande potential som teknologin har för att påskynda förändringar i samhället och kunnandet, men också hur den kan bidra till ökade skillnader mellan människor.

Visionen lyfter samtidigt fram betydelsen av mänskliga färdigheter, etisk utveckling och frågor som rör det goda livet. Målet för framtidens skola är att sätta barn och unga i centrum, stärka upplevelsen av meningsfullhet i vardagen och ge förutsättningar för att bygga ett meningsfullt liv. En sådan skola är en gemenskap där delaktighet i samhället och arbete för det gemensamma bästa blir en del av vardagen, och där det finns en trygg grund för möten och dialog.

En framgångsrik framtida grundskola är en förutsättning för hela Finlands framgång. I grundskolan läggs grunden för bildning, ny kunskap och innovationer som skapar förutsättningar för landets långsiktiga utveckling. Den önskade framtiden för grundskolan förutsätter satsningar på utbildningssystemet samt på forskning och utveckling. Den förutsätter också att hela samhället på ett samordnat sätt stödjer skolan, i enlighet med ett gemensamt utbildningsekosystem som beskrivs i visionen. I ett framtidshållbart system vilar utvecklingen på en hållbar ekonomi och ett starkt nationellt och internationellt samarbete.

Jag hoppas att denna vision fungerar som en utgångspunkt för fortsatt dialog och inspirerar beslutsfattare, lärare, forskare, tjänstepersoner, vårdnadshavare, elever och alla finländare att tillsammans bidra till arbetet för framtiden. Grundskolans framtid formas i de kommande årens strategier, läroplaner, föräldramöten och i skolans vardag – varje dag. Välkommen med!

Heidi Backman

Kanslichef

Undervisnings- och kulturministeriet

1 Inledning

Framtidens grundskola är till för livet: ett betydelsefullt liv, ett liv tillsammans och ett liv på planeten. Grundskolan som institution arbetar för att främja ett socialt och ekologiskt hållbart bildningssamhälle. Målet är att skapa bred bildning och ge eleverna nödvändiga kunskaper, färdigheter och vilja att engagera sig i samhället och bidra till en positiv gemensam framtid. Grundskolan hjälper varje elev att hitta sitt eget sätt att leva ett betydelsefullt liv tillsammans med andra.

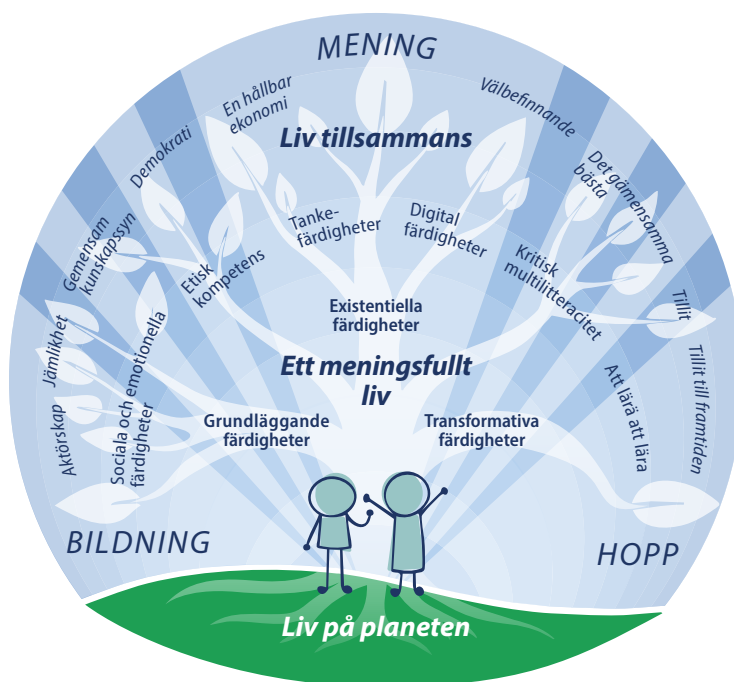
Grundskolan är den enda institutionen i vårt samhälle som når hela årskullen i en ålder som är viktig för tillväxten, och som formar vår gemensamma framtid på ett unikt sätt. Den snabba tekniska, samhälleliga och ekologiska omvälvning som pågår för tillfället och sker i en aldrig tidigare skådad takt kräver att skolan har en tydligare inriktning och förmåga att förnya sig. Vi behöver en stark, delad vision för att utvecklingen av grundskolan inte bara ska vara reaktiv eller splittras av tekniska korrigeringar.

När kriser hotar mänsklighetens överlevnad och samhällets stabilitet är grundskolans uppgift i framtiden inte bara att förbereda unga på att anpassa sig till en föränderlig värld. Det blir grundskolans uppgift att ännu tydligare bygga upp en delad förmåga hos unga att förändra världen. Tekniska innovationer räcker inte till för att lösa problem vars grundorsaker är sociala eller kulturella fenomen och vanor, utan det krävs mänsklig utveckling för att kunna utnyttja teknologin. Å andra sidan beror de tekniska riskerna, såsom hotbilderna som uppgången inom artificiell intelligens medför, inte på teknologin i sig själv, utan på vår mänskliga moraliska förmåga att utnyttja, styra och utveckla tekniken. Skolan har därför en nyckelroll i samhällsförändringen: Lärande är människans möjlighet att utvecklas.

Visionen sträcker sig fram till 2045 och utgår från en framtid som bygger på förändringskraft inom utbildningen. Visionen anpassar inte skolan till de framtids-scenarier som är aktuella nu, utan syftar till att fungera som en kompass som pekar mot den önskade framtiden. I vår vision bygger framtidens grundskola på bildning, mening, hopp, aktörskap och det gemensamma goda. Visionen kan komprimeras i tanken på skolan som en gemenskap som bygger framtidstro genom att låta barn och unga få uppleva sin egen förmåga, mänsklig kontakt och möjlighet att påverka världen. Arbets- och ekonomifältet som domineras av teknologi som utvecklas snabbt och av oförutsedda förändringar samt behovet av att åstadkomma en

förändring som respekterar jordklotets gränser kräver samtidigt att individer har allt bredare kompetens och inlärningsberedskap samt starka mänskliga, etiska färdigheter. Skolan stöder grupper men även individernas uppväxt. Skolan erbjuder eleverna kunskap och möjligheter, men även en upplevelse av tillhörighet, stärkt aktörskap och hopp för framtiden.

Visionen för framtidens grundskola bygger på befintliga styrkor som identifierats i arbetet. Samtidigt omfattar den starka, nya element som till exempel handlar om att grundskolan ska etablera sig som en aktör som bygger upp gemenskaper och koordinerar lärandets ekosystem, samt en ny definition av mänskligt kunnande och betydelsefullt lärande när artificiell intelligens förändrar världen på ett fundamentalt sätt.

Visionsrapporten består av fyra delar. Den första delen behandlar framtida utvecklingstrender, målet för visionsarbetet samt de behov av förändring som identifierats i den nuvarande skolan och utveckling av skolans roll. Detta utgör grunden och anger riktningen för den egentliga visionen.

Den egentliga visionen presenteras i del två och tre av rapporten. I den *andra delen* presenteras färdigheter och egenskaper som behövs i framtiden och som man borde lära sig i grundskolan enligt visionen. I den här delen beskrivs även den betydelse som skolan har för individen, samhället och hela jordklotet. Dessa utgör målen för framtidens grundskola.

I den *tredje delen* ligger fokus på hurdan skolan borde vara för att dessa mål ska uppnås. I den beskrivs viktiga drag hos framtidens grundskola och utbildningssystem, alltså det som utgör visionen för skolans verksamhet.

Den *fjärde* och avslutande *delen* av rapporten beskriver metoderna som används i visionsarbetet, och ger därmed en bakgrund till själva visionsprocessen.

Del 1. Visionens syfte och framtidens drivkrafter

2 Visionens mål

I denna visionsrapport presenteras visionen för en finländsk grundskola som bygger upp framtiden. Den har utarbetats av delegationen för grundskolans framtidsarbete, som utnämns av undervisnings- och kulturministeriet, tillsammans med omfattande finländska och internationella nätverk. Fler än 5 000 finländare har bidragit till visionen genom att svara på enkäter, delta i dialoger och lämna utlåtanden. Delegationen har fått hjälp med sammanställningen av den skriftliga visionen av en redaktion bestående av personal från undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen, som även ansvarar för visionens slutliga form.

Syftet med visionen är att fungera som skolans kompass för framtiden: Detta beskriver hurdan skola och inlärning vi vill eftersträva när vi utvecklar vårt system och vilken roll skolan har i samhällsförändringen. Målet är att skapa en gemensam framtidsutsikt för alla som är intresserade av utbildningssystemet och utvecklingen av det, och som inspireras av att sträva mot framtiden. Visionen hjälper beslutsfattarna med mer detaljerad strategisk och operativ utveckling i en snabbt föränderlig miljö.

Syftet med visionen är inte att ge en noggrann beskrivning av skolans verksamhet på strateginivå, utan att beskriva utbildningens betydelse och de mål på allmän nivå som framtidens utveckling bygger på. Samtidigt betonar processen som ingår i visionsarbetet och denna rapport behovet av förnyelse som ständigt preciseras och utvecklas: att uppmuntra till ett allmänt framtidstänkande och framtidserfardigheter. *Tanken är inte att visionen ska vara en bestående målbild för de kommande decennierna, utan en inspirerande framtidsutsikt: för framtiden just nu. Visionen omfattar inte alla områden som ingår i skolans verksamhet, utan är en diskussionsöppning till ämnen som har blivit viktiga i just detta arbete och som gäller skolans betydelse och mål. Visionen och målen kan komma att preciseras, redigeras och omfördelas många gånger under årens lopp för att det alltid ska gå att föreställa sig bättre gemensamma framtidsscenarier.*

I visionsarbetet beskriver vi nya mål och det som förändras. Visionen grundar sig till många delar på nya perspektiv och en beskrivning av kunskap som leder mot framtiden och en förändring av skolans roll. Målen för att förbättra elevernas välbefinnande och kunskap, reagera på utmaningar som drivkrafterna för framtiden samt målen för framtidsförändringen kräver till många delar nya färdigheter, prioriteringar och tolkningar i förhållande till tidigare mål. Utbildningen måste på ett genuint sätt kunna föreställa sig saker på ett nytt sätt så att den kan svara på de utmaningar som uppstår när världen förändras.

I visionsarbetet är det dock lika viktigt att vid sidan av nya saker beskriva det som inte förändras. Den finländska skolan har flera drag som är progressiva ur ett globalt perspektiv. När vi försöker identifiera den önskade framtiden är det viktigt att identifiera de faktorer i den moderna skolan som vi vill bevara i framtiden. Det finns två skäl till detta. För det första är de element som ska bevaras för framtiden de som framtiden och förändringen går att bygga på. Identifierade styrkor fungerar som kärna i den framtid som motsvarar visionen.

En annan orsak till att det är viktigt att identifiera drag som ska bevaras är att inget av de drag som ingår i det nuvarande systemet är en självklarhet när världen nu förändras i aldrig tidigare skådad takt. *Om vi inte slår vakt om de styrkor som den nuvarande skolan har i visionen, kan de gå förlorade.* Samhällsförändringar men även planerade förändringar som framtiden innebär kan på ett oförutsägbart sätt påverka befintliga styrkor, om de inte identifieras och skyddas. Ett bra exempel på hur samhällsförändringen har påverkat den finländska grundskolan på den senaste tiden är den snabba försämringen av inlärningsresultaten under 2000-talet. I visionen beskriver vi därför också de drag hos dagens skola som vi vill ska vara bestående.

Visionen sträcker sig långt in i framtiden, till år 2045. Tidsspannet är långt för att vi ska uppmuntras att alla rikta blicken bortom dagens omedelbara frågor och tillräckligt långt fram. Målet är emellertid att förändringen mot det önskade målet ska inledas direkt: *Framtiden börjar redan i morgon.*

3 Varför behöver grundskolan en vision?

Bakgrunden till utarbetandet av visionen är framför allt den snabba och mångfacetterade samhällsförändring som vi har kunnat observera. Drivkrafterna bakom förändringen består i synnerhet av uppgången inom artificiell intelligens och fenomen som har att göra med samhällets differentiering, tillsammans med den ekonomiska och ekologiska hållbarhetskrisen. Förändringen sker i så snabb takt och är så enorm till exempel när det gäller artificiell intelligens att *världen som förändras runt omkring oss också kommer att förändra skolan, även om vi inte själva skulle göra någonting*. För att förändringarna ska vara positiva för skolan måste utvecklingen styras medvetet. Förändringar som djupt skakar om ekonomin, arbetet, samhället, demokratin och ekosystemen förutsätter därmed att *samhället omdefinierar målen för bildningen och utbildningen*. Samtidigt har oron över att *elevernas kunskapsnivå försämrats* lett till att skolan behöver förändras.

För att styra utvecklingen behövs en tydlig vision för vilken riktning man vill ta. Om utbildningssystemet utvecklas samtidigt som snabba förändringar pågår utan att det finns en klar uppfattning om önskad riktning, finns det risk för att utvecklingen blir splittrad och reaktiv. Förändringar som skakar om samhällets, ekonomins och kunskapens strukturer förutsätter en mer medvetet vald riktning och ett syfte med det man gör. Grundskolan behöver en stark vision för sin uppgift som ger riktning åt det gemensamma arbetet.

Mitt i omvälvningarna måste den långsiktiga visionen grunda sig på en stark omvärdering av utbildningens betydelse och genomförande. Kriserna visar att vi genom att fortsätta göra saker på samma sätt som tidigare – även om vi gör det mer effektivt – inte kan åtgärda den ökade upplevelsen av meningslöshet, det försämrade måendet, den ekologiska krisen eller försämringen av demokratierna. Tekniska innovationer räcker inte heller i sig för att lösa problem som beror på sociala eller kulturella fenomen och metoder, utan vi behöver mänsklig utveckling. De senaste decennierna har präglats av en oerhört snabb teknisk utveckling globalt sett, men för att den ska kunna utnyttjas fullt ut krävs att man snabbt lär sig om både de positiva och negativa effekterna som tekniken har på människan och de möjligheter den ger när det kommer till att lösa mänskliga problem. Artificiell intelligens eller annan teknik som är under utveckling kan inte gynna människan om vi inte vet vart vi är på väg och på vilket sätt tekniken bäst skulle tjäna mänskliga

syften. Samhällets utmaningar och den mångsidiga potential som tekniken har understryker behovet av social utveckling. Skolan har därför en nyckelroll i samhällsförändringen: Lärande är människans möjlighet att utvecklas.

I ett världsläge som förändras i allt snabbare takt blir det allt svårare men desto mer nödvändigt att utföra prognostiserande arbete. Hållbart utvecklingsarbete förutsätter att en vision används som sikte för att rikta in verksamheten under föränderliga omständigheter.

En klar vision kan underlätta när man behöver ta tillvara överraskande möjligheter som uppstår i en värld som förändras i rask takt. På så sätt fungerar visionen som en kompass som pekar ut utvecklingsriktningen och hjälper oss att identifiera möjligheter som annars skulle kunna förbli oanvända. Visionen är ett verktyg som stöder beslutsfattandet under föränderliga omständigheter och hjälper till att utforma en önskvärd framtid.

Livet på jorden förändras, och behöver skyddas

I visionen strävar vi efter att svara på frågan om utbildningens betydelse och grundskolans uppgift i det finländska samhällets framtid. *Den bärande principen i visionen är att det inte bara är skolans uppgift att förbereda individer för framtiden, utan skolans syfte är att påverka hur den framtiden ska se ut.*

Visionsarbetet försöker inte förutspå framtiden tjugo år framåt i tiden. Utgångspunkten är i stället de faktorer som identifierats orsaka betydande förändring i framtiden, och den inverkan som dessa drivkrafter för förändring har på utbildningens mål och genomförande. Med andra ord *utformas visionen med vetskap om de centrala drivkrafterna för framtiden som visionen blir en förändringsriktning mot.* Visionen ger utsikt över den önskade framtiden, och identifieringen av drivkrafter för förändring underlättar navigeringen genom att beskriva vilka vågor man kan följa mot målet i en situation som ständigt förändras och vilka slags grynnor man kan stöta på.

Drivkrafter för förändring i Finland och grundskolan

Den inhemska och internationella forskningslitteraturen lyfter fram sex överlappande globala drivkrafter för förändring inom utbildningen (se rapportens slut för referenser):

- den allt snabbare tekniska utvecklingen och omvälvningen i arbetet,

- den ekologiska och ekonomiska hållbarhetskrisen,
- krisen inom demokratin och delaktigheten,
- utmaningar med den psykiska hälsan och välbefinnandet,
- social polarisering samt försämrade sammanhållning och försvagat förtroende och
- splittrade värderingar och upplevelser av vad som är meningsfullt.

Drivkrafterna ställer nya krav på utbildningen och erbjuder samtidigt möjligheter att få den nya generationens aktörskap, ansvar och hopp att växa. I en sammankopplad värld har de globala drivkrafterna för utvecklingen stark inverkan även i Finland, med drag som är lokala för vårt eget samhälle. I Finland har exempelvis Sitra identifierat väldigt likartade fenomen som lokala utmaningar i de megatrender som fonden listat och sammanfattat i följande begrepp:

- naturens bärkraft håller på att falla sönder,
- utmaningar som gäller välbefinnande ökar,
- kampen om demokratin intensifieras,
- konkurrensen om den digitala makten hårdnar och
- grunden för ekonomin börjar spricka.

Vid sidan av dessa betonar statsrådet i sin framtidsredogörelse även bland annat

- betydelsen av den åldrande befolkningen och de demografiska utmaningarna för försörjningskvoten och utvecklingen som går åt olika håll i olika delar av landet samt
- säkerhet, globaliseringens brytningstid och geopolitisk osäkerhet.

En egen utmanande drivkraft för utveckling, som fortgått i flera år, i Finland är

- försämrade inlärningsresultat och allt djupare kunskapsskillnader.

Bakom visionen kan man identifiera internationella källor samt bland annat Sitras och statsrådets framtidsredogörelse. Granskningar som berör Finland i kombination med följande centrala drivkrafter för förändring i grundskolans verksamhetsmiljö:

Den allt snabbare tekniska utvecklingen och omvälvningen i arbetet

Den allt snabbare tekniska utvecklingen är en global revolutionerande drivkraft, vars enorma konsekvenser för arbetsliv, tänkande och sociala relationer är svåra att bedöma i sin helhet. Den tekniska disruptionen och den omvälvning inom arbetet som den har satt igång utmanar skolan att förnya sin kunskapsuppfattning och utveckla sin kontinuerliga förmåga att förnya sig.

Artificiell intelligens, automatisering och digitalisering som så småningom är närvarande överallt förändrar arbetets karaktär och förutsätter en ny typ av kompetens och kontinuerligt lärande. World Economic Forum förutser att olika förändringstrender redan under de närmaste åren kommer att påverka en väldigt stor del av arbetsplatserna. I samband med tidigare tekniska omvälvningar har man genom utbildning främst strävat efter att bygga upp de färdigheter som behövs för att utveckla och tillämpa tekniken. För att vara framgångsrik på arbetsmarknaden i framtiden förutsätter större förändringar och djupare och bredare tankefärdigheter, såsom kognitiv flexibilitet, kreativitet, kritisk förmåga att läsa information och förmåga att arbeta vid sidan av intelligenta system. Under de senaste decennierna har digitaliseringen också haft djupgående inverkan på hur identiteter, kommunikation och verklighetsuppfattningar byggs upp.

Utbildningen måste ha allt fler färdigheter som definieras som till exempel informationsläskunnighet, etisk användning av teknik och nyfiket, undersökande tänkande. Tekniken är inte heller ett neutralt verktyg, utan i synnerhet artificiell intelligens är också förknippad med en betydande samhälllig förändringskraft som skolan erbjuder de första verktygen för att förstå och granska kritiskt. Framtidens skola ska kunna kombinera teknisk förståelse med hantering av grunderna för vetenskapligt tänkande och stark etisk reflektion.

Hållbarhetskrisen: den ekologiska och ekonomiska framtiden

En annan angelägen utmaning är den ekologiska och ekonomiska hållbarhetskrisen. Klimatförändringen, den minskade biologiska mångfalden och överkonsumtionen av resurser utgör en central utmaning för kommande generationers och hela mänsklighetens överlevnad både globalt och i Finland. Den växande konkurrensen om allt knappare resurser och livskraftiga miljöer återspeglas allt mer i den globala ekonomins strukturer, som i flera samhällen kan skapa allt större ojämlikhet, olika livsmöjligheter och risk för konflikter. Även om många av dessa fenomen är globala, har de direkt och konkret inverkan även i Finland: Att leva ett ekologiskt hållbart liv och trygga livet på hela jordklotet är ett nödvändigt mål för framtidens utbildning även i Finland.

Redan nu har de som går ut grundskolan en ganska omfattande förståelse för klimatförändringen, utarmningen av naturen och andra ekologiska frågor samt orsakerna bakom och följderna av dessa. Samtidigt är upplevelsen av möjligheterna man själv har att påverka fenomenen ofta svag. Att svara på hållbarhetskrisen inom utbildningen innebär således inte enbart att man lär ut miljökunskap, utan också att man stöder elevernas individuella och kollektiva aktörskap och gör hållbarhet till en del av vardagen genom skolans kultur och till exempel en personlig relation till naturen. Med tanke på dessa utmaningar borde grundskolan utveckla elevernas systemtänkande och en kultur som bygger på kreativa rimlighetslösningar och som också utgör grunden för en hållbar ekonomi. Å andra sidan har grundskolan också möjlighet att stödja nya färdigheter som skapar en god grund för eleverna att tillägna sig de färdigheter som behövs för att bygga en hållbar ekonomi även på följande utbildningsstadier och under deras livslånga lärande.

Krisen inom demokratin och delaktigheten

Den globala krisen inom demokratin och delaktigheten är en stor utmaning för utbildningen även i det finländska samhället. Förtroendet för institutioner har försämrats i många länder, desinformation sprids snabbt och unga upplever att de är fjärrade från samhällspåverkan och beslutsfattande. Parallellt med detta stärks auktoritära rörelser och den politiska polariseringen. Den akuta kris som demokratin upplever återspeglas i att andelen demokratiska länder minskar, och att antalet autokratier var fler än demokratierna år 2025.

Det är lätt hänt att unga inte får uppleva genuin påverkan och gemensamt beslutsfattande. Samtidigt är de på grund av den utvecklingsfas de går igenom särskilt utsatta för influenser som ger näring åt polariseringen och grupper som erbjuder upplevelser av tillhörighet på ett sätt som är motstridigt ur samhällets perspektiv. Utbildningens uppgift blir då förutom att stärka upplevelsen av delaktighet i samhället samt att utveckla färdigheterna när det gäller delaktighet och aktörskap, även att öva på demokratisk kultur i vardagen. Detta förutsätter att skolan har en starkare inriktning på delaktighet och demokrati än i nuläget samt en koppling till det omgivande samhället och dess institutioner. Skolan kan erbjuda unga erfarenheter av deltagande, gemensamt ansvarstagande och konstruktiv diskussion som ökar förtroendet för samhället och den egna förmågan att påverka det.

Säkerhet, globaliseringens brytningstid och geopolitisk osäkerhet

Den alltmer instabila globala säkerhetsmiljön är starkt kopplad till den demokratiska krisen. Konkurrensen mellan stormakterna, protektionismen och instrumentaliseringen av strategiska resurser utmanar tidigare uppfattningar om

internationellt samarbete och ekonomisk integration. Dessa förändringar märks också av i Finland, där säkerhetspolitiken, försörjningsberedskapen och det internationella nätverkanget utgör allt viktigare områden för det politiska beslutsfattandet. Skolans roll i den här kontexten är inte enbart att förbereda unga för arbetslivet utan också för att bli medborgare. I detta fostringsarbete framhävs vetenskapligt tänkande, interkulturell förståelse och samhällelig resiliens. De ungas förmåga att förstå globala konflikter, behärska mångsidig läskunnighet från traditionell medieläskunnighet till digital läskunnighet, förstå hur man bygger upp tillförlitlig information, identifiera mis- och desinformation, motverka snedvridningar i det egna tänkandet samt bilda egna motiverade åsikter är väsentligt med tanke på det demokratiska samhällets hållbarhet.

Kris inom välfärd och psykisk hälsa

Krisen när det gäller den psykiska hälsan och välbefinnandet har förvärrats snabbt under 2000-talet. Psykiska problem bland unga har ökat kraftigt i nästan samtliga utvecklade länder. Bland de bakomliggande fenomenen hittar man ensamhet, försämrade gemenskap och fokus på individers förmågor och prestationer, vilket försämrar upplevelsen av välbefinnande och även glädjen i lärandet när det gäller utbildning. I sin helhet utgör problem med välbefinnandet och psykiska problem en avsevärd utmaning i sig, men även en utmaning som är förknippad med lärandet. Ur utbildningssynvinkel är fenomenet allvarligt bland annat för att det utesluter personer med hög kunskapsnivå från utbildning och yrkeskarriär. Problemet är allvarligt för var och en som står utanför, men utöver det visar fenomenet att utbildningen i sin nuvarande form inte skyddar mot brister i välbefinnandet.

Framtidens skola måste svara på utmaningen genom att stödja elevernas psykiska och sociala resiliens, men även skapa gemenskap som verkligen bygger upp välbefinnandet och som kan skapa upplevelser av mänsklig gemenskap och meningsfullhet utan att individualiteten begränsas. I skolorna innebär detta till exempel systematisk undervisning i emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter, att man värnar om glädje i lärande och lek samt att gemenskap och säkerhet stärks i skolans strukturer. Skolan kan inte ensam lösa samhällets dåliga mående, men den kan vara ett ställe som aktivt bidrar till att bygga upp välbefinnandet och där man lär sig att ta hand om sig själv och andra.

Social polarisering, försämrade social sammanhållning och försvagat förtroende

Social polarisering och växande ojämlikhet är en följd av komplicerade samhälleliga och ekonomiska utvecklingsförlopp. Den regionala segregationsutvecklingen, inlärningsresultaten som utvecklas åt olika håll och svårigheterna att bemöta den

kulturella mångfalden utmanar upplevelsen av rättvisa i utbildningen. Samtidigt kan ekonomisk ojämlikhet, regional differentiering och social polarisering undergräva samhällets sammanhållning och förtroendet för att det är rättvist och stabilt. I polariseringsutvecklingen har även uppfattningen om information och dess sanningsenlighet fått en allt mer betydande ställning. Det går inte att se något slut när det gäller till exempel att som en del av hybridpåverkan avsiktligt ifrågasätta eller förvränga vetenskaplig information och information som produceras av samhällsliga institutioner.

Skolan har historiskt sett haft en viktig roll när det gäller jämställdhet, att bygga upp förtroendeförhållanden och möjliggöra social rörlighet. Skolans betydelse när det gäller att stödja dessa faktorer blir ännu viktigare i framtiden: grundskolan är fortsatt en plats där elever med olika bakgrund och familjer möts, tillägnar sig nya kunskaper och färdigheter och agerar tillsammans. I grundskolan innebär detta till exempel ett behov av att erbjuda tillräcklig hjälp som eleverna behöver, uppskatta kulturell mångfald och bygga upp gemenskapen och pedagogiken så att var och en hör till gruppen. I en värld som blir alltmer polariserad ökar också skolans betydelse när det kommer till att bygga upp gemensamma kunskaper och färdigheter i att bedöma information. Polariseringsutvecklingen har även en koppling till den tekniska utvecklingen: Om skolan inte kan jämna ut skillnaderna mellan individerna till exempel när det gäller kunskaper inom artificiell intelligens och effekterna av artificiell intelligens, kan den tekniska förändringen leda till att de samhällsliga skillnaderna fördjupas och polariseringsutvecklingen påskyndas.

Försämrade inlärningsresultat och ökad ojämlikhet i utbildningen

Den försämring av inlärningsresultaten och den ökade ojämlikheten i utbildningen som syns i det finländska samhället har ett samband med social polarisering och flera andra fenomen, exempelvis ökade ekonomiska skillnader och utmaningar i välfärden. Att inlärningsresultaten försämrats, att de ungas genomsnittliga utbildningsnivå har slutat öka och att problemen med den psykiska hälsan har blivit vanligare bildar ur de ungas perspektiv en kombination som hotar både individernas välbefinnande och samhällets hållbara utveckling.

När det gäller ojämlikhetstrenden inom utbildningen är det alarmerande att till exempel omkring en fjärdedel av eleverna enligt PISA-resultaten i dag är på en mycket svag nivå inom matematik (nivå 2 eller lägre), och å andra sidan är skillnaden mellan majoritetsbefolkningen och eleverna med invandrarbakgrund bland de största i OECD-länderna. Samtidigt har skillnaderna både inom och mellan skolorna ökat. På de högre utbildningsstadierna går det att se att andelen högskoleutbildade unga sjunker i förhållande till de europeiska jämförelseländerna. Skolan

måste kunna höja kompetensnivån och på nya sätt stödja elevernas förmåga och motivation att studera även på följande utbildningsstadier. I sin helhet begränsas utbildningens betydelse inte enbart till kompetens, utan i vidare bemärkelse till individens övergripande utveckling, välbefinnande och delaktighet i samhället.

Befolkningsstruktur och demografiska utmaningar

I Finland framhävs krisen med den sociala polariseringen och den försämrade sammanhållningen i samhället också av den nationella förändringen i befolkningsstrukturen och de demografiska utmaningarna, som också leder till kraftig regional differentiering. Finland är det tredje mest åldrande landet i världen, och minskningen av befolkningen i arbetsför ålder börjar märkas av konkret redan i slutet av 2020-talet. Denna utveckling för med sig press på att upprätthålla välfärdsstaten och trygga finansieringen av utbildning och personalresurser. Samtidigt ökar de regionala skillnaderna när det gäller att ordna utbildning: det allt glesare skolnätet på landsbygden, trycket på stadsregionerna och stadssegregationen skapar motstridiga utvecklingsbehov på olika håll i landet.

Delvis handlar det om huruvida resurserna räcker till i regioner som förlorar befolkning, delvis handlar det om riskerna för generationsöverskridande marginalisering i differentierade stadsregioner. Invandringen kompenserar delvis för den sjunkande nationella nativiteten och erbjuder en möjlighet att svara på bristen på arbetskraft, men det förutsätter också att skolorna har förmåga att möta elever med allt mångsidigare bakgrund och stödja utgångspunkterna för ett meningsfullt liv på ett jämlikt sätt i ett samhälle som blir allt mångsidigare. Detta utmanar i synnerhet strukturerna för jämlikhet och inkludering inom den grundläggande utbildningen. För att ordna jämlik och högklassig grundläggande utbildning krävs starka satsningar på finansieringen av den grundläggande utbildningen både på statlig och kommunal nivå, och en tillräcklig finansieringsnivå ska säkerställas i resursfördelningen inom utbildningen. Differentieringen av kommunerna medför nya typer av resursbehov för den grundläggande utbildningen. När antalet barn minskar måste samhället i högre grad förbinda sig att trygga tillräckliga resurser för den grundläggande utbildningen. Samtidigt måste det stöd som eleverna behöver kunna erbjudas samtidigt som allt fler typer av behov identifieras.

Bräckliga värderingar, meningsfullhet och framtidsorientering

Utmaningen med att värderingar och betydelser splittras är kopplad till utbildningens yttersta strävan att bygga mänsklighet och ett meningsfullt liv. I Finland har skolan historiskt sett uttryckligen varit inriktad på bildning, vilket har tagit sig uttryck som en strävan att hjälpa människor att gestalta stora frågor och genom

dem bygga upp motivation för livet och förmåga att förändra det. Nu har snabba kulturella, teknologiska och samhällsliga förändringar lett till stora utmaningar för de tidigare orienteringar som människor har utgått ifrån när de har skapat sin uppfattning om hur ett gott liv och framtiden ska se ut. En mycket konkret dimension i denna utmaning är förändringen i arbetslivet och lönearbetet. I många länder på norra halvklotet har man blivit besvikna över att inte ens bra utbildning räcker till för att trygga en stabil progressiv karriär eller ens en regelbunden utkomst. Det undergräver utbildningens traditionella framtidsorientering i det moderna samhället, det vill säga uppfattningen att utbildningen har betydelse som ett förberedande skede inför en karriär inom lönearbete.

Unga söker allt oftare sin plats i världen utan att ha tydliga svar eller uppleva tillhörighet. I den här situationen är grundskolans uppgift att stödja en ny typ av meningsfullhet och skapa motivation för lärande i en situation där framtiden är osäkrare än tidigare och världen runt omkring ständigt kräver att man skapar nya tolkningar. Filosofiskt tänkande, reflektion över vad mänsklig existens innebär och kulturell läskunnighet erbjuder eleverna verktyg för att skapa sin egen identitet och ett syfte med sitt eget liv. Frågor om meningsfullhet är inte enbart viktiga ur individens synvinkel, utan utgör kärnan i den framtida stabiliteten i samhället och den psykiska resiliensen. Grundskolan har en unik möjlighet att vara en plats där unga kan fundera på frågor som gäller meningsfullhet, undersöka kulturella världsbilder och bygga upp sin egen livsåskådning och framtidsorientering på ett tryggt sätt och utifrån flera perspektiv.

Identifierade utmaningar i dagens skola

Utöver de samhällsliga drivkrafterna för förändring som ligger bakom visionsarbetet finns det även utmaningar som identifierats i grundskolan och som märks av i lärarens arbete, skolans vardag och skolgemenskapen. I visionsprocessen har dessa utmaningar kartlagts via ett webbforum (nästan 4 000 respondenter), genom Undervisningssektorns fackorganisation OAJ:s enkät riktad till personal inom undervisningssektorn (cirka 400 respondenter), verktygen för att lämna utlåtanden på undervisnings- och kulturministeriets webbplats samt åtta framtidsdialoger (Framtidsforum och Framtidsdialoger) samt paneldiskussioner med lärare. Sammanlagt har cirka 5 000 personer svarat på var problemen finns inom skolan – liksom uppgett vad de ser positivt på inför framtiden när det gäller skolan.

En märkbar utmaning för grundskolan även bland finländare som deltagit i arbetet är att inlärningsresultaten försämras och kompetensen differentieras, vilket delvis kopplades till den försämrade tilltron till utbildningen och det negativa utbildningsnarrativet. Fenomenet är också kopplat till att eleverna i allt större utsträckning

kommer från olika bakgrunder och till familjernas resurser. Dessa faktorer syns som skillnader i utgångspunkterna för elevernas kunskap och hemmens varierande anknytning till skolan. Lärarna är i synnerhet bekymrade för elever från socioekonomiskt svagare bakgrund och elever med invandrabakgrund och för att stödet ska vara otillräckligt.

I sina svar betonar lärarna framför allt bristen på ekonomiska resurser i skolan, undermåligt stöd och känslan av stress och av att inte räcka till. De framhäver att brådskan inte bara leder till en stressig vardag utan också till att arbetets utveckling och kreativitet försämras. Likaså oroar man sig för att bristen på läroböcker på grund av resursbrist är en faktor som kommer att öka kunskapsskillnaderna mellan eleverna.

Eleverna upplevde i sin tur mobbning, otrygghet och ensamhet som särskilda utmaningar. Önskemålet om en trygg skola och en inkluderande skola upprepades i svaren i samtliga diskussioner. Även lärarna lyfte fram mobbning, bristen på respekt mellan eleverna och ökningen av sociala konflikter, även ren rasism, som ett stort bekymmer.

De växande utmaningarna med elevernas välbefinnande och psykiska hälsa oroar alla respondentgrupper, inklusive föräldrarna och skolledningen. Fenomenet är även förknippat med att individualiteten och tävlingsmentaliteten framhävs på ett sätt som har negativ inverkan på glädjen i lärandet och motivationen för djupinläring.

Dessa identifierade utmaningar, liksom respondenternas önskemål om styrkor som grundskolan ska bevara och framtida förändringsönskemål, har alla legat bakom den positiva framtidsvisionen i visionsprocessen och utformningen av skolans nya narrativ i anslutning till den.

Oförutsedda förändringar får allt större betydelse

De utvecklingsförlopp som beskrivs som drivkrafter för förändring utgör endast en del av de faktorer som förändrar världen och utbildningen. Det som är utmärkande för vår tid och den närmaste framtiden är att förändringarna blir allt djupare och snabbare, och att samhällena ständigt står inför ett stort antal utmaningar eller kriser som är sammanflätade med varandra.

Utöver de identifierade drivkrafterna för förändring karakteriseras världsläget i allt högre grad även av en mängd oförutsedda förändringar som uppstår när flera förändringar sker samtidigt. Många forskare talar därför om en tid av polykris

eller rentav en permakris, en bestående kris, som uppskattas prägla framtiden även under de kommande decennierna. Till exempel har de senaste årens coronapandemi, Rysslands anfallskrig mot Ukraina samt det snabba genombrottet för artificiell intelligens varit som en svart svan, oförutsedda eller väldigt osannolika händelser, men med dramatiska effekter när de väl blev verklighet. Den globala effekten av dem spred sig väldigt snabbt även till Finland; i en sammankopplad värld har förändringar en omedelbar global potential.

Förändringar som är svåra att förutse framhäver behovet av att både ha planer som grundar sig på prognostisering och en tydlig uppfattning om den riktning man kan ta oberoende av om förhållandena förändras. Visionen hjälper till att rikta in sig mot den önskade framtiden även under föränderliga förhållanden. Samtidigt framhävs betydelsen av resiliens och förändringsfärdigheter som mål för utbildningen, samt fokus på ett liv som är betydelsefullt även i en osäker värld.

Vilken betydelse har skolan i samband med ständig förändring?

Skolans uppgift är inte att erbjuda svar på akuta kriser som orsakas av förändringar eller åtgärda följderna av dem. Skolan ska inte heller passivt anpassa sig till förändringarna. Däremot har skolan en viktig roll i att bygga upp de färdigheter som förändringarna förutsätter i elevernas kunskaper, färdigheter och världsbild, stärka förtroendeförhållandena i samhället och bygga upp grundläggande kompetens. Med hjälp av dessa faktorer kan Finland lyckas och vara en stor aktör i förhållande till sin storlek i en tid av snabba förändringar.

Med andra ord kan skolan skapa en positiv framtid om den är medveten om de centrala drivkrafterna för förändring och de utmaningar som påverkar tiden. *Skolan kan inte ensam åtgärda samhällsliga utmaningar, men det är viktigt att den identifierar sina möjligheter att förändra världen som en konkret samhällsaktör och genom kompetensen hos den nya generation som går genom skolan; genom att undervisa unga som vill fortsätta att lära sig och utveckla lösningar på gemensamma problem.*

Dessutom behöver skolan ha sin egen vision om en god framtid, som inte bara bygger på reaktioner på drivkrafter för förändring, utan på en djupare reflektion om vad skolans viktigaste uppgift är och vad vi som mänsklighet vill utvecklas till. I visionen försöker man hitta en klar syftes för den uppgift, betydelse och riktning som framtidens skola och lärande ska ha. Denna allmänna bild hjälper till att bygga upp en grundskola som kan utforma framtiden och ständigt förnyas.

Målet är också att visionen ska inspirera hela samhället att hjälpa skolan att eftersträva en positiv framtid. Visionen utmanar hela det finländska samhället att fundera på vilken slags kompetens och framtid vi vill att framtidens skola ska bygga upp. Vilken roll har grundskolan när det gäller att försvara den samhälleliga enhetligheten, den ekologiska hållbarheten och demokratin? Vilka pedagogiska lösningar kan vi använda för att stärka elevernas förmåga till samarbete, kritiskt tänkande och framtidsinriktning? Hur kan vi fortsättningsvis trygga starka färdigheter i mänskligt tänkande?

Den senaste tidens utveckling visar hur många stora val vi står inför i vårt arbete. Till exempel tvingar artificiell intelligens oss att ta ställning till vad en människa egentligen ska kunna när datorerna redan har en väldigt stor del av de färdigheter som vi tidigare antog krävde en människa. Vad är målet med mänsklig kompetens och människans roll? Å andra sidan möjliggör globala utbildningsaktörer och teknologin som utvecklas i framtiden en ständigt ökande individualisering och stärkande av individens akademiska styrkor med hjälp av AI-tutorer. Kommersiella aktörer eller till exempel globala aktörer som i stället för nationella skolor är inriktade på internetbaserade sammanslutningar kan få en allt starkare roll på utbildningsfältet. När skolan också kunde se helt annorlunda ut än vad den gör nu – till exempel med helt individualiserad inläring som leds av AI-tutorer – måste vi också fråga oss hurdan skola vi egentligen vill ha?

Den ökade mångfalden i samhället och den sociala polariseringen väcker också frågan om man vill att utbildningssystemet ska erbjuda allt fler individuella alternativ på samma sätt som skraddarsydd utbildningstjänster, eller om vi ser att skolan i första hand är en gemensam plats för lärande och tillväxt där eleverna växer in i skolgemenskapen och i rollen som samhällsmedlemmar och en plats där man också strävar efter att minska de sociala klyftorna. Hur ser skolans förhållande till individen, demokratin och samhället ut?

I visionsarbetet har man sökt svar på dessa frågor. Därför har skolans betydelse för att stödja livet och bildningen som är kärnan i det finländska skolsystemet valts som röd tråd för arbetet. Att skolan har bildning som mål innebär en strävan efter ständig utveckling av tänkandet och mänsklig tillväxt. Det innebär också att det inte finns någon slutgiltig uppfattning om vad vi är som människor och vilken vår relation till vår omvärld är. Denna kulturella strävan styr skolan att främja upprepade uppdateringar och omvälvningar i världsbilden. De handlar inte bara om kunskapsmässiga frågor utan också om vardaglig, metakognitiv och samhällelig praxis som utvecklas. På det här viset bygger bildningen upp transformativa färdigheter, det vill säga förmåga och vilja att använda sin egen kompetens för det gemensamma goda i en föränderlig värld.

Strävan efter bildning och transformativa färdigheter framhävs i en tid då människans förståelse för sig själv och sitt förhållande till både den övriga naturen och biodiversiteten samt artificiell intelligens och teknologi förändras. I den här situationen ska skolan hjälpa till att hitta utgångspunkter och redskap för att under hela livet söka svar på vilka vi är och hur vi borde agera som människor. Den grundligaste förändringen i framtidens grundskola är enligt visionen att förlänga lärtiden från individuella kunskaper och kompetens till aktörskap och ett meningsfullt liv som skapas tillsammans.

Del II: För livet

4 Grundskola för livet

Framtidens grundskola är till för livet: ett meningsfullt liv, ett liv tillsammans och ett liv på jorden. År 2045 skapar den finländska grundskolan bred bildning för eleverna och ger dem nödvändiga kunskaper och färdigheter för att delta i samhället, bära ansvar och leva ett meningsfullt liv tillsammans med andra. En skola som bygger upp samhällets förtroende är också i sig en viktig gemenskap, vars tillväxt när det gäller delaktighet ger eleverna en väg till aktörskap i samhället.

Målet är att vår grundskola ska vara en av världens bästa ställen att lära sig och undervisa. I internationella och nationella utvärderingar ligger elevernas kunskapsnivå, kreativitet och problemlösningsförmåga samt skoltrivseln på en utmärkt nivå. Elevernas kön eller bakgrund skiljer inte elevernas färdigheter åt och det finns inga betydande skillnader i färdigheterna mellan olika områden eller skolor. Alla elever uppnår de kunskaper och färdigheter som behövs i livet och för fortsatta studier. Det mänskliga kapitalet utgör grunden för vårt samhällets kompetens, framgång och välfärd i Finland. Grundskolan stärker ålderskullens färdigheter för fortsatta studier och stöder utgångspunkterna för att uppnå en hög utbildningsnivå när de övergår till följande utbildningsstadier. Tilltron till utbildningen är stor och de kulturella grundläggande rättigheterna respekteras. De som går i skolan och de som arbetar där uppskattas.

Grundskolan främjar jämställdhet, rättvisa och välfärd i samhället. Skolan förebygger marginalisering och producerar mänskligt och socialt kapital. Den förmedlar kulturarv och främjar kulturell kompetens. Skolans framtidsuppgift är att förbereda individer och grupper på att möta samhällsliga förändringar och göra hållbara val.

I det finländska samhället ger grundskolan kontinuitet i bildningen, delad problemlösningsförmåga, aktörskap och förmåga till kreativt tänkande. Skolan stärker gemenskap som stöder demokratin, upplevelsen av tillhörighet och ömsesidigt förtroende. Som institution främjar grundskolan ett socialt och ekologiskt hållbart

samhälle. I skolans mål betonas samarbetet med hemmet i undervisnings- och fostringsuppgifterna och ett omfattande samarbete med andra yrkesgrupper och aktörer i samhället. På det här sättet säkerställer man en mångsidig grund för grundläggande färdigheter och kunskaper för barn och unga, och vid sidan av det en stark mänsklig tillväxt.

För grundskoleelever används begreppet elev i visionen, eftersom detta lyfter fram grundskolans kontinuitet och elevens roll som en del av skolgemenskapen. *I visionen står alltid barnet och den unga själv i centrum i skolan som en aktiv elev* som går igenom grundskolan tillsammans med lärarna och skolans övriga vuxna under det livslånga lärandet.

Även om det i visionen talas mycket om "skolan" som aktör, är barn och unga ändå inte ett passivt föremål för verksamheten. Genom att fästa uppmärksamhet vid skolan vill man understryka att grundskolans vision uttryckligen handlar om utbildningsinstitutionens, skolans, verksamhet och ansvar. Med andra ord betonar visionen på detta sätt hur utbildningssystemet och skolan som institution fungerar till förmån för både eleverna och de vuxna i skolan. En central aspekt av visionen är dock att elevernas egen roll i skolan alltid är aktiv. I skolans vardag är barnet alltid en central aktör, och skolans uppgift är att möjliggöra och säkerställa detta. Eleven växer upp till aktörskap med åldersanpassat stöd från skolan. *Vid sidan av eleverna står lärarna och de vuxna i skolan i centrum.* De är de aktörer som mest centralt definierar skolan och genomför skolans viktiga uppgift inom undervisning och fostran, och vars arbete utbildningssystemet samtidigt strävar efter att göra meningsfullt och stöttande för deras välbefinnande.

Genom att betona utbildningssystemets och skolans roll vill man också betona hela utbildningskedjans betydelse. Grundskolan är en del av en bildningshelhet där undervisning, fostran och omsorg stöder barns och ungas resa mot bildning och kontinuerligt lärande. Elevens resa börjar inom småbarnspedagogiken och fortsätter efter förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen från andra stadiet mot studier på tredje stadiet eller exempelvis fritt bildningsarbete, och inläringen fortsätter hela livet.

Ny orientering inom utbildningen

Visionens förslag till ändringar i grundskolan grundar sig på förändringar i världen som även i andra länder har lett till ett behov av att tänka på utbildningens betydelse ur nya synvinklar: Det är tydligt att mer av samma sak inte räcker till för att lösa utmaningarna som mänskligheten och det finländska samhället står inför.

Skolan måste agera på ett annat sätt för att vår framtid ska kunna vara annorlunda. Den tekniska utvecklingen, i synnerhet den snabba utvecklingen av artificiell intelligens, den ekologiska krisen, den sociala polariseringen och de ungas upplevelse av meningslöshet utmanar grundligt vad utbildning är och vad den borde sträva efter. Syftet med framtidens utbildning i vår vision är i första hand att bära upp en omfattande mänsklig tillväxt och inläring som siktar på bildning, ett meningsfullt liv och förmåga att förändra världen. *När kriser hotar mänsklighetens överlevnad och samhällets stabilitet är grundskolans uppgift i framtiden inte bara att förbereda unga på att anpassa sig till en föränderlig värld, utan också att ge dem delad förmåga och ansvarstagande aktörskap att förnya den.*

Även de 5 000 finländska röster som ligger bakom visionen understryker att behoven av att förändra utbildningen sträcker sig längre än till det kunskapsinnehåll som man ska lära sig: det handlar om hur man förhåller sig till livet och bygger upp en upplevelse av att livet är betydelsefullt. Drivkrafterna för förändringen i världen och finländarnas erfarenhet av dagens problem utmanar för närvarande genuint till att omdefiniera utbildningens syfte och mål. Kriser inom den psykiska hälsan och brister i välbefinnandet är inte bara individuella utmaningar, utan de påverkar stabiliteten och den ekonomiska hållbarheten i hela samhället. Skolan kan inte ensam åtgärda de samhällsliga utmaningarna, men den kan erbjuda barn och unga det stöd de behöver för att säkerställa jämlika möjligheter, stärka deras upplevelse av att höra till en gemenskap och deras färdigheter att agera för det gemensamma bästa.

”För att kunna navigera i en komplicerad värld och i en osäker framtid krävs uttryckligen omfattande allmänbildning och en vilja och förmåga att lära sig nya saker. Detta skapar resiliens som behövs i en situation där framtiden är exceptionellt osäker och oförutsägbar.” – Deltagare i webbforumet

Med tanke på lärandet innebär skolans förändringsbehov att man fokuserar på att stödja en mångsidig mänsklig tillväxt, det vill säga inlärningsmål som är mer omfattande än de så kallade grundläggande akademiska färdigheterna. Förändringen kräver också en starkare betoning på tillväxt mot färdigheter inom aktörskap och förändring, det vill säga transformativa färdigheter, såsom förmåga att använda sin kompetens och sina kunskaper för det goda. Perspektivet på lärande är också mer globalt än tidigare, eftersom en allt större del av utmaningarna i det finländska samhället är internationella och lösningar måste sökas i en värld med ömsesidiga beroenden.

”Skolan är som ett samhälle i miniatyr där man tillsammans lär sig färdigheter för livet. Det är viktigt att synliggöra vars och ens möjligheter att påverka och vars

och ens egen roll i helheten. Det är viktigt att lyfta fram att vi alla är viktiga och kan påverka.” – Svar på Webropol-enkäten

Ett perspektiv som förenar starka grundläggande färdigheter och mänsklig tillväxt innebär till exempel i fråga om naturens hållbarhet att skolan å ena sidan måste skapa ett kunskapsunderlag om klimatförändringen åt eleverna, å andra sidan också utveckla elevernas systemtänkande och förmåga att på ett övergripande sätt bedöma effekterna av sin egen livsstil samt stödja förmågan att delta i gemensam verksamhet. Detta omfattar förutom effektivare sätt att utnyttja naturens begränsade resurser även en strävan efter att utveckla lösningar och färdigheter som är rimliga. Vilka saker skapar tillräcklig välfärd för alla och alltid, och hur produceras de så att det inte blir orimligt på naturens eller andra människors bekostnad? Samtidigt ska skolan erbjuda platser för att diskutera vad som är rimligt och tillräckligt för såväl den egna generationen, andra människor, och kommande generationer som för naturen.

Ett av de val som för närvarande betonas i framtidens skola har att göra med förhållandet mellan mänsklig kompetens och teknologi. Vi befinner oss enligt flera forskare i ett avgörande skede då vi på ett grundläggande sätt tvingas definiera förhållandet mellan mänsklig intelligens och teknologi – i synnerhet artificiell intelligens – på ett sätt som har följder för de kommande decennierna. Det har till exempel framförts att vissa mänskliga färdigheter, såsom kunskaper i främmande språk eller bred allmän kunskap, i framtiden kommer att bli överflödiga när den artificiella intelligensen blir betydligt mer utvecklad inom dessa områden än vad människan är. Dessa tankar är ett kontinuum för den moderna kunskapens logik, som betonar betydelsen av människans kompetens när det gäller saker som maskinerna inte kan göra: på motsvarande sätt definieras färdigheter som maskinerna kan sköta lätt som ”onödiga” för människor.

Den kvantitativa och kvalitativa hastigheten på den tekniska utvecklingen väcker dock frågan om i vilket skede tekniken är så utvecklad att den kan allt eller nästan allt som människan kan. Om vi i första hand fokuserar vår egen utveckling och vårt lärande på det som maskinerna inte kan, finns det en risk för en oåterkallelig urholkning av det mänskliga kunnandet.⁸⁴ Kunskaper i främmande språk är till exempel inte bara tekniska kunskaper som kan ersättas med översättningar som är gjorda av artificiell intelligens. När man lär sig ett främmande språk lämnar det spår i hjärnan, det utvecklar vår allmänna kognitiva förmåga och fördjupar förståelsen och medkänslan för andra kulturer och världsbilder. I visionen inskränks det mänskliga kunnandet inte på teknikens villkor, utan inläringen handlar om människans tillväxt.

”Att tänka är något som artificiell intelligens inte kan. Det är bra att utveckla den förmågan redan när man är ung.” – Deltagare i webbforumet

I stället för att visionen ska utgå från att människans kunnande framhålls som ett komplement till tekniken, övergår vi i visionen till att tänka det motsatta genom att definiera målen för kunnande utifrån mänsklig tillväxt. Kärnan i visionen är således eleven, och hela det mänskliga kunnandet när det kommer till människans utveckling och bildning. Mänskligt kunnande är inte bara en rest av den tekniska utvecklingen, utan den tekniska utvecklingen betonar det egenvärde som den mänskliga utvecklingen och kunnandet har. Även människans förmåga att med hjälp av teknik skapa betydelsefulla lösningar grundar sig på att det mänskliga kunnandet är så omfattande som möjligt. När människan med hjälp av utbildning kan växa till sitt fulla kompetenta och kreativa mått är hon inte ett mervärde för tekniken, utan tekniken är det för människan.

Detta mål riktar in skolan mot framgång för människan och eleven med stöd från artificiell intelligens som kompletterar vårt mänskliga intellekt. Samtidigt säkerställer det att samhället utvecklas på ett tekniskt hållbart sätt och bygger upp resiliens i förhållande till oförutsedda tekniska förändringar eller eventuella problemsituationer. Ett fullständigt utnyttjande av artificiell intelligens och teknik kräver att människor har förmåga att styra deras verksamhet och utveckling. Om till exempel utvecklingen av artificiell intelligens eller annan "intelligent" teknologi fortsätter att vara stark, blir människornas roll i allt högre grad att styra tekniken och dess resultat och bedöma lösningar. Detta mål kräver väldigt omfattande färdigheter, etisk förmåga och god allmänbildning. Artificiell intelligens kan inte hjälpa människor att nå fram om vi själva inte kan fastställa rätt riktning. *En snävare definition av människans kunnande äventyrar människans utveckling när kunnandet blir snävare och det blir svårare att leda tekniken.*

Framtidens grundskola värnar på det här viset om mångsidiga mänskliga färdigheter.

Kärnfrågan i lärandet är vad människan ska kunna för att vara en så bra och civiliserad *människa* och samhällsmedlem som möjligt. Även om någon färdighet skulle vara "onödig" som teknisk färdighet i samhället, kan den vara viktig att lära sig i skolan om den främjar den mänskliga tillväxten på ett sätt som inte annars kan uppnås. En av de centrala idéerna i vår vision är att grunden och målet för lärandet i princip inte bara är en fråga om nyttan i sig av den kunskap eller färdighet som man lär sig, utan också om nyttan av en viss *inlärningsprocess* för utvecklingen av det mänskliga tänkandet.

Förändringarna på arbetsmarknaden och inom ekonomin lyfter även de fram behovet av ett brett mänskligt kunnande, som inte enbart strävar efter att komplettera tekniska brister. Genom att utveckla mångsidigt mänskligt kunnande i skolan skapar man mångsidiga komponenter för elevernas aktiva sökande efter sin egen livsväg. Det sista perspektivet på vikten av brett mänskligt kunnande är karaktären hos riskerna med tekniken. Riskerna med tekniken är i första hand förknippade med vår mänskliga, moraliska förmåga att använda tekniken på rätt sätt. När utvecklingen av teknik som artificiell intelligens framskrider snabbt *är det kritiskt för riskhanteringen att utbildningssystemet klarar av att skapa förutsättningar för en etiskt hållbar användning och styrning av tekniken. Det här innefattar också förmågan att avgöra vad man inte bör göra även om teknologin skulle ge möjligheter till det.*

Vad vill visionen bevara för att grundskolan ska vara för livet?

De drivkrafter för förändring som vänder upp och ner på skolans verksamhetsmiljö betonar vikten av att identifiera de element som ska bevaras. Om vi vill bevara de nuvarande styrkorna måste de identifieras som centrala visionselement som måste gå att skydda i framtiden.

Ett av de viktigaste elementen som ska bevaras är **grundskolan som en gemensam och avgiftsfri** skola för alla som främjar bildning och utbildningsmässig jämlikhet. Då ingår det i skolans uppgifter att stödja inte bara elevernas kunskaper och färdigheter utan även en sund uppväxt och utveckling. Dessa drag gör det möjligt att inkludera alla, bygga upp gemenskaper och stödja demokratin. Globalt sett är en grundskola som är gemensam för alla fortfarande en progressiv och rentav radikal innovation. I många andra länder identifierar forskare och utbildningsutvecklare den här typen av system som oerhört viktigt, men ouppnåeligt med tanke på deras egna premisser. I utbildningsdiskussionerna ses skolans enhetlighet som en viktig väg mot sammanhållning i samhället. När det gäller dessa grundläggande element i grundskolan kan man konstatera att den framtid som många andra länder önskar sig redan är verklighet här.

Ett viktigt drag i utbildningssystemet anses också vara den **offentliga finansieringen** av skolorna. Den här styrkan kräver, enligt deltagarna i webbforumet, också stöd eftersom deltagaren lyfte fram en oro för finansieringens tillräcklighet, och de experter som deltog i visionsarbetet betonade också en oro för att den tid som läggs på undervisning i Finland är mindre än i övriga länder i en internationell jämförelse. De viktigaste elementen som ska bevaras är också **rektor** som ansvarar för skolans verksamhet samt lärarna. Likaså omfattar de **lärarens autonomi, den pedagogisk frihet som läroplanen möjliggör, högklassig undervisning och en**

stark roll som handledare för lärande och tillväxt, uppfattningen om att **lärares och elevens pedagogiska relation är primär** i lärandet, **forskningsbaserad** utveckling av lärarens utbildning, arbete och skolan samt betoning på närsolor. En viktig faktor när det gäller närsolorna är också **skolbyggnaden som plats**: den fysiska skolan är utgångspunkt för gemenskap och möten.

Den finländska utbildningen har traditionellt haft en **stark betoning på att stödja eleverna att växa som människor**. I grundskolans pedagogik har man på ett mångsidigt sätt utnyttjat exempelvis **konst- och färdighetsämnen** samt motion och kroppslighet. **Mångsidigheten i skolans verksamhet** och till exempel den avgiftsfria skolbispisningen samt elevhälsan och hanteringen av olyckor under skoldagen eller på skolvägen har också identifierats som faktorer som ger eleverna mer jämlika möjligheter. Dessa framgångar har identifierats som globala styrkefaktorer som ska skyddas, stärkas och bevaras och som framtiden hänger på, och som man kan utgå ifrån när förändringar i visionen planeras.

Vad förändras när skolan är för livet?

En del av utgångspunkterna som ingår i visionen är nya. En del söker å sin sida en ny betoning och ett nytt perspektiv på fenomen som är närvarande i läroplanen eller skolan, men som borde stärkas ytterligare. Kärnan i det nya perspektivet är skolan som en gemenskap för livet, och målet betonar ett meningsfullt liv, ett liv tillsammans och ett liv på jorden. Den grundligaste förändringen i framtidens grundskola är enligt visionen därmed att förlänga lärtiden från individuella kunskaper och kompetens till aktörskap och ett meningsfullt liv som skapas tillsammans. De nya, omdefinierade fenomenen eller fenomenen som betonas på ett nytt sätt är, om man sammanfattar visionen:

Bildning som förändringskraft

I centrum för grundskolans bildningssyn finns viljan att använda sitt kunnande för det goda. Skolan reagerar inte enbart på förändringar i omvärlden, utan riktar samhällets utveckling mot en positiv framtid.

Lärande och mänsklig växt

Målet för lärandet är mänsklig växt, där starka grundkunskaper och grundläggande färdigheter förenas med etisk kompetens, sociala och emotionella färdigheter, flexibla tankefärdigheter samt förmågan att styra sitt eget lärande. Lärare stödjer eleverna i att stärka färdigheter för förändring, meningsskapande och livet. Dessa omfattar aktörskap, förmågan att förstå sig själv och andra samt beredskap

att upprätthålla hopp i osäkra situationer. Undervisningen är mångsidig: i grundskolan erkänns känslans, rörelsens, fantasin och kulturens betydelse för färdighetsutveckling och mänsklig växt.

Välbefinnande som grund och resultat för lärande

Lärande och välbefinnande kopplas allt starkare samman: välbefinnande är en förutsättning för lärande, och lärande ökar välbefinnandet. Välbefinnande förstås både som ett gemensamt och ett individuellt mål. Hela skolgemenskapens psykiska, sociala och fysiska välbefinnande bär också varje elevs individuella välbefinnande. En välmående och trygg skola är en plats där det är tillåtet att misslyckas på ett tryggt sätt och där varje framgång gläder gemenskapen.

Hög kompetensnivå och social hållbarhet

Skolan säkerställer jämlikhet i elevernas grundläggande färdigheter, lärande och mänskliga växt i ett alltmer mångfacetterat samhälle, även om skillnaderna i utgångsläge ökar. Jämlikhet och likvärdighet främjas genom höga förväntningar på varje elev och genom att planerat erbjuda tillräckligt stöd för att nå målen. Hög kompetens stärker det finländska samhällets kunskapsnivå när eleverna fortsätter i utbildningskedjan till följande utbildningsstadier.

Hållbar kompetens i teknologiåldern

Framtidens teknologi överskrider gränserna för mänsklig informationsbehandling. Utgångspunkten för lärandet kan då inte vara att människan ska kunna det som maskinen inte kan. Grundskolan säkerställer bildningens hållbarhet och placerar mänsklig växt och mänskliga färdigheter i centrum för lärandet – färdigheter som teknologin kompletterar. Tankefärdigheter och etisk omdömesförmåga förenas med mångsidiga digitala färdigheter, förmågan att reglera sin relation till teknologi samt förståelsen för vad människan inte bör göra, även om det vore teknologiskt möjligt.

Mening byggs varje dag

Ett meningsfullt liv byggs genom skolans bildningsuppdrag. Läraren vägleder eleven mot personlig mening genom att hjälpa hen att identifiera det som är meningsfullt och som samtidigt bidrar till det goda för andra. Meningsfullhet är också förankrad i upplevelsen av att själv vara betydelsefull för andra. Skolan stärker relationen till andra människor och till naturen samt leder till mötet med

mänskligheten genom konsten. Upplevelsen av mening i vardagen stärker lärandet; skolan motiverar inte enbart för framtiden, utan är meningsfull för eleverna varje dag. Upplevelsen av mening värnas även i lärarnas och andra vuxnas arbete i skolan.

Skolan som gemenskap bygger det gemensamma bästa

Visionens grundskola positionerar sig modigt som motkraft till utveckling som försvagar gemenskap och skapar gemenskaper som stöder delaktighet. Gemenskap förutsätter inte likhet, utan ger utrymme för olika sätt att tänka och olika åsikter. I gemenskapens kärna finns allas vilja att verka för det gemensamma bästa. Lärare och andra vuxna i skolan fungerar som gemenskapens hjärta, och pedagogiken erkänner att många av framtidens viktigaste färdigheter lärs tillsammans. Känslan av tillhörighet och ansvarsfullt aktörskap skapar tillit i samhället och förmåga att möta osäkra framtider tillsammans.

En framtidskompetent skola och elev

Skolan orienterar sig mot framtiden på hela utbildningssystemets nivå. Gemensamma mål fastställs och omprövas i ett brett nationellt samarbete för att skolan ska kunna ta vara på positiva möjligheter i en snabbt föränderlig värld. Gemensamma nationella arbetssätt och forskningsbaserad utveckling ökar kompetensens hållbarhet och jämlikhet. I skolan utvecklas även elevernas framtidskompetens: starka färdigheter i att lära att lära, en livslång läraridentitet samt mångsidiga demokratifärdigheter och en gemensam kunskapsyn kopplad till dem.

Teknologi i människans tjänst

Skolan riktar kontinuerligt utvecklande teknologi till att tjäna mänsklighetens tillväxt. Val och tillämpning av teknologi i skolan är pedagogiskt bedömda och motiverade. Teknologi används för att fördjupa mänskliga möten och möjliggöra individanpassad handledning, mer jämlikt lärande och bättre användning av kunskap i skolans verksamhet. Träning av grundläggande kunskaper och färdigheter utgör en viktig grund för ett genomtänkt användande av artificiell intelligens och teknologi som stöd för utvecklingen av tänkandet.

Fördjupat samarbete med hemmen

I ett alltmer mångfacetterat samhälle kräver anknytning till skolan och tillit till skolan i allt högre grad dialog och samarbete. Ett planerat och lett fostrings-samarbete med hemmen stärker skolans möjligheter att genomföra sitt pedagogiska uppdrag.

Genom samarbetet kan skolan även få stöd från närsamhället och stärka elevernas jämlikhet genom att stödja familjerna i deras fostransuppdrag.

Ett ekosystem för lärande som stöd för skolan

Skolan öppnar sig mot samhället och närområdena, och samarbetet med andra aktörer – såsom olika offentliga tjänster, organisationer, företag och engagerade medborgare – fördjupas. Ett brett samarbete mellan aktörer organiseras till ett fungerande ekosystem för lärande. Målet är att skolan i allt högre grad får målinriktat stöd också utifrån i en situation där elevernas behov differentieras och utmaningarna blir mer varierande. Samtidigt möjliggör samarbetet fler meningsfulla upplevelser av lärande, tillhörighet och framgång för eleverna.

Skolbyggnader som mötesplatser för gemenskaper

Skolornas regionala roll som förstärkare av gemenskap betonas: skolbyggnader fungerar som mötesplatser där olika aktörer sammanför gemenskaper och ökar elevernas möjligheter till fritidsverksamhet. Skolbyggnaden stärker även elevens dagliga kontinuitet, trygghet samt möjligheter till rörelse och gemensamt görande även efter skoldagen.

Planetens gränser i skolans centrum

Grundskolan bygger bildning som skapar ett ekologiskt hållbart samhälle. Grunden utgörs av ekologisk, kulturell, social och ekonomisk hållbarhet, som syns i undervisningens innehåll och helhetsmässigt i skolans vardagliga verksamhet. Skolan erbjuder eleverna systemisk förståelse för samhällets övergripande hållbarhet genom att sammanföra olika ämnesinnehåll. Skolan främjar ett aktörskap som inte reproducerar utveckling som överskrider planetära gränser, utan utgår från planetens gränser.

Fördjupad relation till naturen

Grundskolan ger eleven en stark relation till naturen, präglad av glädje och förståelse för naturens betydelse för individen och hela samhället. Samtidigt fördjupas förståelsen av människans plats som en del av naturen och ekosystemets betydelse som livets grund: planeten är vårt enda hem. Lärandet utgörs av en kunskapsmässig, erfarenhetsbaserad och handlingsinriktad helhet som stärker medkänsla och känslan av samhörighet. Naturen är närvarande i skolan både genom planeringen av lokaler och gårdar och genom naturutflykter som på ett upplevelsebaserat sätt stöder välbefinnande och lärande.

Aktörskap stärker hoppet

Skolans förändringskraft bär hopp och tillit till framtiden. Hopp innebär inte förmågan att passivt vänta på att något gott ska ske, utan förståelsen av den egna förmågan att verka för en god framtid – och möjligheten att göra det tillsammans med andra.

5 Ett meningsfullt liv är ett av skolans mål

Utbildningsväg för livslångt lärande och ett meningsfullt liv

I enlighet med de principer som styr skolan kan syftet med utbildningen för att skapa mänsklig tillväxt och ett meningsfullt liv sammanfattas i den lärstigen som uppstår i skolan. Under tiden i grundskolan finns det fem bildningsmässiga övergångar längs den väg som eleven går:

- **Vägen till lärande och bildning:** stark allmän kunskap och tankefärdigheter, från grundläggande till metakognitiva färdigheter
- **Vägen till ett meningsfullt liv:** identitet, färdigheter för meningsfullhet och självinsikt
- **Vägen till gemenskap:** socioemotionella och etiska färdigheter, metoder för att samarbeta och komma överens med andra
- **Vägen till aktörskap:** förmåga att agera för det gemensamma goda, bildningen ger kraft att handla
- **Vägen till framtiden:** förändringsfärdigheter, tro på den egna förmågan och intresse för kontinuerligt lärande

Tanken med vägen betonar sambandet mellan kontinuerligt lärande och livsvägen. Lärstigen börjar inom småbarnspedagogiken och i grundskolan förankras kontinuerligt lärande som en del av livet genom att även ge tydlig vägledning för att lära sig att lära sig. Efter grundskolan fortsätter lärandet på andra stadiet och genom hela livet.

Lärstigen framhäver utbildningens sektorsövergripande mål samt olika skeden och delfaktorer i individens utveckling. Bakom delfaktorerna ligger en strävan efter en helhetsbild av vad människan behöver lära sig för att växa upp till en människa som har färdigheter för ett meningsfullt liv och för att göra en egen insats för världen. Förståelsen för utvecklingen som en väg som omfattar olika skeden betonar å sin sida utvecklingsuppgifter som är åldersanpassade och känslighet för barnets och den ungas egna förmåga att lära sig olika färdigheter. Åldersanpassning är en viktig del i skolans sätt att bemöta barn och unga: för yngre elever är målen för vardagen små.

Nyckelbegreppen är mänsklig tillväxt och bildning. Med bildning avses människans mångsidiga utveckling till en autonom person som tänker självständigt. En bildad människas egenskaper förknippas med ansvarsfullhet, aktivt medborgarskap och mångsidig utveckling av förmågorna. Samtidigt handlar begreppet bildning även om förhållandet mellan människan, samhället och kulturen och möjligheterna till kulturell förändring. Bildning handlar om att utöka aktörskapet både som individ och som en större grupp i en föränderlig värld: kärnan i grundskolans bildningsbegrepp är viljan att använda sitt kunnande för det goda. Därigenom svarar bildning som begrepp också på frågan om syftet med utbildning och fostran.

”Skolans värdegrund och den världsbild som den förmedlar till framtida generationer är viktigare än färdigheterna. Grundskolan ska bygga på ekosocial bildning.” – Deltagare i webbforumet

Målet med övergångarna längs lärstigen är en civiliserad, ansvarsfull och empatisk person som har motivation för kontinuerligt lärande och motivation att använda sina egna förmågor för att gynna världen. Målet med utbildningen är också att bygga upp gemenskaper som stöder upplevelsen av ett meningsfullt liv, gemensam verksamhet för att skapa hopp inför framtiden samt en väg för individens utveckling som en del av det demokratiska samhället. Lärstigen går på så sätt från individuella kunskaper och kunnande till aktörskap och ett meningsfullt liv som skapas tillsammans. Följande kapitel innehåller närmare beskrivningar av de färdigheter och kunskaper som eftersträvas i grundskolans bildningsmål.

Centrala kunskapsområden

Färdigheterna som utvecklas på lärstigen kan delas in i olika kunskapsområden. Dessa områden är inte hierarkiska och utesluter inte varandra helt, utan de fungerar snarare som linser genom vilka viktiga delområden inom lärande och mänsklig tillväxt kan synliggöras. Till de viktiga kunskapsområdena och de inlärningsrelaterade begreppen hör framför allt följande:

Starka grundläggande färdigheter och god allmänbildning förbereder eleverna på att agera etiskt klokt i föränderliga situationer i framtiden. Grundläggande färdigheter är färdigheter som skapar grunden för tänkande och kunskapsbyggnad och sådana strukturer inom allmän kunskap som det är möjligt att på ett meningsfullt sätt koppla nya kunskaper och färdigheter till. Grundläggande färdigheter utgör grunden för lärande och samhälleligt deltagande. De omfattar mångsidiga läsfärdigheter, det vill säga en kritisk multilitteracitet, skrivfärdigheter och matematiska färdigheter samt tekniska färdigheter. I de grundläggande färdigheterna ingår

även en tillräcklig mängd sådan allmänbildning eller allmän kunskap som hjälper eleverna att bygga upp och strukturera information samt bedöma riktigheten i olika påståenden. Fokus i de grundläggande färdigheterna ligger förutom på vikten av att behärska vissa färdigheter och kunskaper även på att utveckla tänkandet.

Med **inlärnings- och tankefärdigheter** avses mer omfattande färdigheter som överskrider läroämnesgränserna och som hjälper till att agera i komplicerade och föränderliga problemlösningssituationer. Till de allmänna färdigheterna i lärande och tänkande som utvecklas i grundskolan hör tanke- och slutledningsfärdigheter på högre nivå, problemlösningförmåga, kreativt tänkande och innovativitet, färdigheter i kritiskt tänkande och informationshantering. Till detta kunskapsområde hör också **färdigheter i att styra det egna tänkandet**, det vill säga meta-kognitiva färdigheter i anslutning till förmågan att bli medveten om, styra och bedöma sitt eget tänkande och lärande. De omfattar färdigheter såsom självreglering och självreflektionsförmåga och gör det möjligt **att lära sig att lära sig**.

Med **aktörskap och aktörskapsfärdigheter** avses elevens vilja, färdigheter och möjlighet att fatta beslut och utforma planer som påverkar det verkliga livet, förstå konsekvenserna av dem, arbeta uthålligt för dem samt bära ansvar för sina egna val och handlingar. Till aktörskapet hör förmågan att styra den egna verksamheten och arbeta tillsammans med andra samt de egna föreställningarna om förmågan att åstadkomma förändring. Dessa färdigheter i aktörskap samt andra **förändringsfärdigheter** eller transformativa färdigheter är mångfacetterade, målinriktade färdigheter som gör det möjligt för individen att styra sitt eget liv och ha en aktiv roll i grupper och i samhället. I kombination med emotionella färdigheter, interaktionsfärdigheter och etiska färdigheter utgör aktörskap och förändringsfärdigheter en grund för sammanslutningarnas delade förmåga att lösa mänsklighetens stora utmaningar. Hopp ses som en funktionsförmåga: förmåga att se att en bättre framtid är möjlig och arbeta för den i praktiken.

Med **färdigheter i att skapa mening och livsfärdigheter** avses förmågan att reflektera och upprätthålla meningsfullhet och agera för det gemensamma goda, vilket innebär individens förmåga och vilja att aktivt verka för andras och samhällets bästa. Dygder är etiska egenskaper dit mod, vishet, rättvisa och medkänsla hör och som styr genomtänkt och moraliskt hållbart agerande. **Livsfärdigheter**, det vill säga existentiella färdigheter, är en bredare mänsklig förmåga att möta, förstå och hantera livets grundläggande frågor, såsom livets mening, den egna identiteten och att upprätthålla optimismen. **Etiska färdigheter och etiskt omdöme** tyder på en förmåga att bedöma situationer och fatta motiverade beslut enligt vad som främjar det goda.

Gemenskap, interaktionsfärdigheter och emotionella färdigheter utvecklas i en trygg och accepterande skolmiljö där eleverna upplever att de tillhör gruppen. Emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter är en förmåga att identifiera och reglera känslor, förstå andra och agera konstruktivt tillsammans. Den psykologiska trygghet som ligger till grund för en positiv gemenskap är å sin sida en upplevelse av att man kan vara sig själv i gruppen, göra misstag och framföra halvfärdiga tankar utan att bli förlöjligad, och att man kan lösa konflikter på ett konstruktivt sätt. I en trygg skolgemenskap värnar man om en "positiv sammanstötning", som innebär att man uppskattar och möjliggör olikheter utan krav på enighet i en gemenskap där agerandet för det gemensamma bästa är en sammanhållande kraft. Demokratifostran som ökar **demokratifärdigheterna** utvecklar elevernas färdigheter att delta, påverka och agera som ansvarsfulla medborgare.

Det övergripande välbefinnandet består av elevens sociala, fysiska och psykiska välbefinnande. De ger en tydlig förutsägelse om både hur skolgången framskrider och om ett positivt liv. Förhållandet mellan delområdena inom det övergripande välbefinnandet är ömsesidigt och föränderligt. Elevens övergripande välbefinnande syns förutom som avsaknad av illamående även positivt till exempel som studieiver, positiva kamratrelationer och upprätthållande av aktivitet.

De centrala kunskapsområden som identifierats i visionsarbetet bygger delvis på varandra och delvis på parallell överlappning. Allmänbildning och grundläggande färdigheter utgör den grund på vilken man övar inlärnings- och tankefärdigheter, aktörskap, förmåga att bygga upp mening och livskunskap, interaktions-, känslor- och samarbetsfärdigheter och bygger upp ett övergripande välbefinnande. Alla färdigheter byggs dock upp tillsammans och är kopplade till varandra, och det är viktigt att öva på alla färdigheter parallellt som en del av elevernas åldersanpassade utveckling.

Bakom utvecklingen av färdigheterna hänger **hjärnans formbarhet, förundran och inläring** samman med varandra. Lärande är en konkret förändring av hjärnans funktion och struktur, och denna formbarhet är på sin högsta nivå i barndomen. Kritiska perioder när det gäller inläring av vissa färdigheter, såsom språk, är tidpunkter då miljöns inverkan på barnet är extra kraftig och hjärnans formbarhet ökar, vilket effektiviserar inläringen av färdigheterna. Formbarheten kan även öka utanför de kritiska perioderna. Förvåning eller förundran är känslor som effektiviserar lärandet och den övergripande förändringen av kunskapsstrukturerna genom att öka hjärnans formbarhet. I ett nyfikat sinnestillstånd är strukturerna i hjärnan som har med inläring att göra aktivare än vanligt. Framtidens grundskola värnar om

den nyfikenhet och förmåga till förundran som är kännetecknande för barn och tillämpar pedagogik som utnyttjar förståelse för hjärnans formbarhet och åtgärder som stöder den.

I följande kapitel beskrivs utvecklingen av dessa centrala färdigheter parallellt ur olika perspektiv som en del av elevens skolgång.

Allmänbildning och grundläggande färdigheter

Målet med framtidens grundskola är att stödja elevernas utveckling som människor och som etiskt ansvarsfulla samhällsmedlemmar samt att lära dem de kunskaper och färdigheter som de behöver i livet. Grundskolan erbjuder alla elever jämlika möjligheter att främja sin allmänbildning och utvecklas i de grundläggande färdigheterna. Under grundskolan ska man säkerställa gediget kunnande i elevernas grundläggande akademiska färdigheter såsom läs- och skrivfärdigheter samt matematiska färdigheter. Grundläggande färdigheter stöder många andra kunskaper och färdigheter som behövs i livet. Grundskolan ger positiva inlärningsupplevelser som stöder individens motivation till kontinuerligt lärande under hela livet. Glädje i lärandet föds ur nyfikenhet, insikter, entusiasm och upplevelser av meningsfullhet samt upplevelser och estetiska erfarenheter.

Grundskolan har ett omfattande **bildningsuppdrag**. God allmänbildning och starka grundläggande färdigheter förbereder eleverna på att agera etiskt klokt i föränderliga situationer i framtiden. Bildningen återspeglas i individens värderingar och aktörskap så att hen i tid kan förstå de utmaningar och krav som uppstår. På så sätt har hen förmåga och vilja att använda sina kunskaper och färdigheter för att främja det gemensamma bästa. Bildning är en förmåga att uppskatta livet och leva i balans med andra människor och naturen. Bildning är en förändringskraft som lever i tiden och som man kan stödja sig på för att tjäna mänskligheten.

En omfattande bildning förutsätter **kulturell förståelse och att man deltar i kulturen**. Grundskolans uppgift är förutom att förmedla kultur också att skapa en grund för att skapa en ny kultur i samhället med hjälp av vetenskap, konst, upplevelser och erfarenheter. Framtidens grundskola främjar elevens medvetenhet om både den finländska kulturen och den kulturella mångfalden både i Finland och globalt, och ger färdigheter att uttrycka sig till exempel med hjälp av språk, konst, hantverk, musik och rörelse. Grundskolan fungerar som en mötesplats för språk och kulturer, där elever med olika bakgrund berikar skolgemenskapen, samhällets kunnande och stärker det. Språklig och kulturell mångfald ses både som en nationell rikedom och som en del av internationaliseringen. Goda **grundläggande**

färdigheter gör det möjligt att lära sig och fungera i samhället. I den alltmer mångkulturella grundskolan får alla goda grundläggande färdigheter inklusive kunskaper i undervisningsspråket. Till grundläggande akademiska färdigheter hör läs- och skrivfärdigheter samt matematiska färdigheter.

Läs- och skrivfärdigheter utgör grunden för lärandet. De skapar också en grund för allt annat lärande och gör det möjligt för individen att utvecklas och vidareutbilda sig. Läs- och skrivfärdigheter har också avgörande betydelse för individens sätt att uttrycka sig, individens välbefinnande och för jämlik delaktighet i samhället. Att läsa och skriva leder till en djupare förståelse och informationshantering. Med hjälp av läskunnigheten kan individen skaffa information och kritiskt bedöma hur tillförlitliga informationskällor är. Till grundskolans centrala uppgifter hör att uppnå goda läs- och skrivfärdigheter och kontinuerligt stärka multilitteracitet och upprätthålla läslusten.

Matematiska färdigheter skapar en grund för **logiskt tänkande, problemlösning och förmåga att förstå komplicerade fenomen** i en värld där information, data och teknik är allt starkare sammanflätade med vardagen, arbetet och lösningar som styr samhället. Matematiska färdigheter stöder både det **vetenskapliga tänkandet** och beslutsfattandet i vardagen. Deras betydelse framhävs inom branscher som formar framtiden. I grundskolan ger en stark matematisk grund eleverna färdigheter att lära sig nya saker, förstå teknik som förändras snabbt och tillämpa information i situationer där det ännu inte finns några färdiga svar. Genom att öva på matematiskt tänkande utvecklar eleven också uthållighet, noggrannhet och förtroende för sitt eget tänkande, och i synnerhet rutiner och trygghet som stärks genom övning och upprepningar och som är väsentliga färdigheter när man möter en osäker och komplex värld.

I de grundläggande färdigheterna ingår också en tillräcklig mängd sådana allmänna kunskaper som hjälper eleven att strukturera informationsstrukturerna inom olika kunskapsområden och bedöma informationens riktighet och tillförlitlighet. Som en del av basinformationen bildar till exempel naturvetenskaplig kunskap och färdigheter i vetenskapligt tänkande tillsammans en systematisk förståelse av jordens processer och naturen samt hur dessa är sammankopplade med fenomen inom mänsklig verksamhet. Det väsentliga kunskapsmässiga innehållet förändras med tiden, men artificiell intelligens eller andra tekniska innovationer gör inte den kunskapsmässiga grunden för lärandet onödig. Även om tekniken som kombinerar och producerar information utvecklas måste eleverna ha en självständig förmåga att bygga upp information, förstå den och överväga

kunskapsmässiga frågor. Grundläggande färdigheter bygger en grund för allmän kunskap som nya kunskaper och färdigheter kan kopplas till på ett meningsfullt sätt.

I framtidens skola har **konstfostran och konst- och färdighetsämnena** en central pedagogisk roll, eftersom de främjar en mångsidig mänsklig utveckling och utveckling av delfaktorer som ingår i den, såsom socioemotionella färdigheter, medkänsla, reflektion och meningsfullhet. Samtidigt stöder konstfostran och konst- och färdighetsämnena också uppnåendet av andra kompetensmål, till exempel utvecklingen av starka grundläggande färdigheter och uppbyggnad av naturvetenskaplig förståelse. I skolan stöder en stark konst- och kulturfostran elevernas övergripande utveckling som människor: I sitt förhållande till konsten möter människan sig själv, mänskligheten och olika sätt att se och förstå världen. Konst- och färdighetsämnena utvecklar också den kulturella läskunnigheten, exempelvis förståelsen för konst och historia. Att utnyttja konstfostran och till exempel drama-pedagogik ger också näring till nyfikenhet, entusiasm och självkänedom genom att använda olika sinnen då det kombinerar syn-, hörsel-, känsel- och rörelsesinnet. Konst och kultur ses i framtidens grundskola som centrala främjare av bildning, lärande och välbefinnande som stöder elevens övergripande uppväxt samt viktiga färdigheter, såsom kreativitet, kritiskt tänkande och kreativ problemlösning. Färdighetsämnena har också en viktig roll när man ska öva upp motoriska färdigheter och sina händer samt för att främja koordination, kroppskontroll och fysisk kondition.

Förmågan att tänka optimistiskt, förutseende och kreativt bygger på grundläggande färdigheter. På så sätt kan eleven hitta alternativa lösningar tillsammans med andra även i svåra situationer. I framtidens grundskola blir förmågan att tänka och bedöma kunskap viktigare än den varit tidigare. Även om den tekniska utvecklingen erbjuder effektiva verktyg för att behandla, kombinera och dra slutsatser av information, grundar sig förståelsen för och genomslagskraften hos informationen på individens tänkande och växelverkan mellan människor, och det skapar fortsättningsvis bildning.

Inlärnings- och tankefärdigheter

Förutom starka grundläggande färdigheter och allmänbildning utvecklar framtidens grundskola elevernas inlärnings- och tankefärdigheter. Med dessa färdigheter avses bredare färdigheter som överskrider läroämnesgränserna. Efter grundskolan har inlärnings- och tankefärdigheterna en betydande roll för att man ska lyckas i senare studier och kunna möta de föränderliga kraven i framtidens

arbetsliv. Inlärnings- och tankefärdigheterna skapar också en grund för att utvecklas till en aktiv och ansvarskännande medborgare. Grundskolan har därför en viktig uppgift att främja utvecklingen av dessa färdigheter som en del av alla studier.

Till de allmänna färdigheterna i lärande och tänkande som utvecklas i grundskolan hör 1) tanke- och slutledningsfärdigheter på högre nivå, 2) problemlösningsförmåga, 3) kreativt tänkande och innovativitet, 4) färdigheter i kritiskt tänkande, 5) färdigheter i informationshantering samt 6) färdigheter i att styra sin egen inlärningsprocess. För att dessa färdigheter ska utvecklas måste man ha självregleringsfärdigheter, emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter, nyfikenhet och uthållighet. **Tanke- och slutledningsfärdigheterna på högre nivå** är grundläggande färdigheter i vetenskapligt tänkande som kan tillämpas både i en kontext som är typisk för ett visst vetenskapsområde eller läroämne och på allmän nivå. Till dessa grundläggande färdigheter hör bland annat logisk deduktiv slutledning samt identifiering av regelmässiga iakttagelser av enskilda observationer. Dessa färdigheter behövs för att skapa antaganden om det som händer i världen och testa deras riktighet. I framtidens grundskola övar man på tanke- och slutledningsfärdigheter på högre nivå särskilt i läroämnena som utvecklar språkligt och matematiskt tänkande, i naturvetenskapliga läroämnena och i helheter som överskrider läroämnesgränserna.

Tanke- och slutledningsfärdigheter på högre nivå utgör en väsentlig del av **problemlösningsförmågan**, som i framtidens grundskola utvecklas både läroämnesspecifikt och som en allmän färdighet som överskrider läroämnesgränserna. Med problemlösning avses mångsidig och systematisk tillämpning och kombination av slutlednings- och tankefärdigheter i situationer där en lösning som leder till att målet uppnås inte omedelbart går att observera. De problem som ska lösas i grundskolan är ofta noggrant avgränsade, vilket gör det möjligt att systematiskt öva på och tillämpa olika problemlösningstrategier samt analysera fel som skett under tankeprocessen i en trygg interaktionsmiljö där det är tillåtet att göra fel.

I grundskolan lär man sig också att lösa problem som är typiska även i vardagslivet och å andra sidan också mer vaga problem som är viktiga för att lösa samhällliga kriser. Dessa problem förutsätter att man granskar problemet ur nya perspektiv och avstår från invanda lösningsmodeller. Sådana problemlösningssituationer främjar elevernas **kreativa tänkande och innovativitet**, som vid sidan av problemlösningssituationer även övas upp exempelvis med hjälp av filosofiska diskussioner samt i konst- och färdighetsämnen. De stärker elevernas förmåga att kombinera information, samarbeta och tillämpa det de lärt sig i vardagen och samhället.

I takt med att teknologin utvecklas och utmaningarna i samhället blir alltmer komplicerade har framtidens grundskola en viktig uppgift i att stärka elevernas **färdigheter i kritiskt tänkande**. Kritiskt tänkande förutsätter att inhämtad eller producerad informationen aktivt konceptualiseras, tillämpas, utvärderas och ställs i relation till de egna föreställningssystemen. Det är viktigt att eleven identifierar gränserna för sin egen kunskap och kan uppdatera sina kunskaper och färdigheter.

Kritiskt tänkande är också centralt förknippat med **grundläggande färdigheter i kunskapsbyggande** som man övar på i framtidens grundskola, och som bland annat omfattar kritisk läskunnighet, informationsökning, bedömning, tillämpning, hantering av snedvridningar i det egna tänkandet, statistiskt resonemang och förmåga att skilja mellan tillförlitlig och otillförlitlig information. Utan förmåga att bygga upp kunskap och förståelse uppstår ingen förmåga att bedöma information som andra producerar och om den är riktig eller tillförlitlig. Förmågan att skapa synteser av kunskap är också en central tankeförmåga som bygger på kunskap och som är en viktig del av flexibelt tänkande och kreativ problemlösningsförmåga. Framtidens grundskola hjälper eleven att förstå och reda ut vad som är sant och uppleva en delad förståelse av hur tillförlitlig information byggs upp. På så sätt stöder grundläggande färdigheter i kunskapsbyggande individen och hela samhället.

Kritiskt tänkande och kreativ problemlösning förutsätter att eleven har förmåga att styra och hantera sin egen inlärningsprocess, vilket innebär metakognitiva färdigheter i att förstå och styra sitt eget tänkande. Grundskolan främjar utvecklingen av dessa självregleringsfärdigheter utifrån elevernas ålders- och utvecklingsnivå. **Förmåga att styra den egna inlärningsprocessen** omfattar bland annat att ställa upp mål, förbinda sig till dem och styra det egna agerandet i enlighet med målen. Dessutom omfattar färdigheterna i att styra inlärningsprocessen färdigheter i att planera och bedöma det egna agerandet samt att välja tillvägagångssätt och strategier. När man ska styra den egna inlärningsprocessen är det också viktigt med motivation och förankring i studierna samt föreställningar som är gynnsamma med tanke på lärandet. Dessa föreställningar stärks medvetet i framtidens grundskola bland annat genom att fästa uppmärksamhet vid inlärningsmiljön, arbetssätten och läromedlen.

Genom att vara inställd på att utveckla färdigheterna i att styra tänkandet och den egna inlärningsprocessen betonas medvetet fokus på vilka saker det är bra att göra med hjälp av teknik och vilka saker det är bra för eleven att själv öva på. Läraren hjälper eleven att uppfatta att målet med olika uppgifter inte bara är det slutresultat som uppstår, såsom ett korrekt svar på ett prov eller en färdig essä. Att till exempel göra en syntes av lösryckt information är en central del av

inlärningsprocessen som det inte lönar sig att använda artificiell intelligens till när man ska öva inför ett prov, eftersom utarbetandet av själva syntesen hjälper till att lära sig förstå och strukturera information och uppfatta samband. På motsvarande sätt är syftet med att skriva en essä inte den färdiga texten, utan bland annat mångsidigt tänkande, förståelse, bedömning, strukturering av information, övning i att motivera tankar och utveckla skrivfärdigheter.

Utvecklingen av inlärnings- och tankefärdigheterna grundar sig på funktioner i hjärnan som möjliggör självreglering, informationshantering, tillägnande av information och agerande utifrån den. Utvecklingen av dessa funktioner fortsätter under barn- och ungdomsåren ända upp i tidig vuxenålder. I framtidens grundskola planeras inlärningsmålen och pedagogiken enligt barns och ungas ålders- och utvecklingsnivå utifrån aktuella forskningsrön och med beaktande av individuella skillnader mellan eleverna, stödbehov och känslor.

Man fäster uppmärksamhet vid utvecklingsskedet i elevens inlärnings- och tankefärdigheter även i samband med att man väljer arbetssätt, läromedel och hjälpmedel. Till exempel har framtidens grundskola förstått hur tekniken påverkar exekutiva funktioner, och tekniken används på ett sätt som stärker dessa färdigheter. Pedagogiken i framtidens grundskola grundar sig på gedigna forskningsrön om vad som bäst stöder inlärnings- och tankefärdigheter. Redan nu vet man att lärandet blir effektivare om eleven får en personlig upplevelse av dess betydelse, genom gruppinläring, inläring genom situationer som är nära det verkliga livet, genom mångsidig informationshantering där man får använda flera sinnen och om kroppen är i rörelse under informationshanteringen. De känslor man upplever i anslutning till lärandet kan också inverka.

Aktörskap i byggandet av en hållbar framtid

"Var inte rädd för framtiden: här får du lära dig inför den."

-Deltagare i webbforumet

Med tanke på ett betydelsefullt liv och framtidstro är det viktigt att eleven lär sig att påverka sitt eget agerande, göra genomtänkta val och bära ansvar för dem samt delta konstruktivt i gruppens verksamhet. Detta förutsätter aktivt **aktörskap**. Aktörskap innebär att individen har vilja, kunskap och möjlighet att göra och bedöma sina egna val och planer, påverka saker självständigt och tillsammans med andra och erfarenhet av sin egen förmåga. Vid sidan av individernas färdigheter i aktörskap är det ett viktigt mål för skolan att öva på aktörskap tillsammans med andra, det vill säga aktörskap som en gemensam färdighet. I framtidens grundskola lär

sig eleverna ansvarsfullt och aktivt aktörskap under hela skolgången, vilket stärker deras förtroende inte bara när det gäller deras egen förmåga att agera utan också när det gäller gruppen som det finns möjlighet att främja saker tillsammans med.

Skolan är en central miljö där man övar på färdigheter i aktivt aktörskap som behövs i livet. Elevernas aktörskap begränsas inte enbart till lyssnande i skolan, utan de arbetar aktivt med att utveckla sitt eget lärande och skolgemenskapen. Den vägledande principen är att eleverna ska få åldersanpassat stöd i aktörskapet. Aktörskap förutsätter tankefärdigheter som utvecklas länge, såsom exekutiva funktioner och självreglering. Unga barn behöver fortfarande mycket stöd av läraren bland annat för självreflektion, planmässighet och bedömning av de konsekvenser som det egna handlandet har. Aktörskap är alltså inte en premis för att klara sig i skolgemenskapen, utan en färdighet som utvecklas under skolgången.

Aktörskap och delaktighet förverkligas mångsidigt i olika kanaler: strukturellt till exempel via elevkåren och väneleversverksamheten, men också i skolans vardag, i digitala miljöer och virtuella gemenskaper. Detta förutsätter kritisk medieläskunnighet, digitaletisk förståelse och medvetenhet om individens påverkningsmöjligheter och kanalerna i det tekniska samhället. Möjligheterna att på ett åldersanpassat sätt påverka innehållet i lärandet och arbetssätten stärker elevernas upplevelse av sin egen kunskap, sina möjligheter att påverka och sitt ansvar.

I aktörskapet är det också viktigt att förstå det som ett genuint delat, gemensamt aktörskap. Att arbeta tillsammans motiverar och hjälper också dem vars aktörskapsfärdigheter kräver mer övning att växa. Aktörskapet motiveras av en upplevelse av meningsfullhet och en vilja att agera för det bästa. Även känslor, fantasi och kultur fungerar som vägvisare: för att eleverna ska kunna verka för en bättre hållbar framtid, måste de först kunna föreställa sig den. I skolan utnyttjas också kreativa metoder i stor utsträckning som en möjlighet att undersöka och skapa möjliga framtidsscenarioer. När man övar sig i aktörskap betonas också en filosofisk, etisk och världsåskådningsmässig diskussion vid bedömningen och inriktningen av aktörskap.

Stödet för aktörskapet är också en central del av det likabehandlingsarbete som betonas i skolan i det allt mångsidigare samhället. Det är genomgående viktigt att stödja elevernas jämställdhet när de sociala skillnaderna ökar i takt med att uppväxtförhållandena blir mer olika på grund av framtida drivkrafter. Med tanke på aktörskapet påverkas olikheterna till exempel av viktiga upplevelser i den tidiga barndomen, erhållen omsorg och sociala relationer som formar aktörskapet i hjärnan. Vid sidan av utvecklingen av pedagogisk praxis som stöder aktörskap är

det nödvändigt att säkerställa att pedagogiken är inkluderande och känslig för samhällelig differentiering och segregation som påverkar elevernas möjligheter och erfarenheter utanför skolan. Elever som saknar vissa erfarenheter som är centrala för aktörskapet före eller utanför skolan behöver särskilt stöd för att utveckla sina egna aktörskapsfärdigheter. *Det stöd som skolan erbjuder för likabehandling behövs inom alla delområden av lärandet, men frågan kan särskilt betonas i ett aktörskap där det traditionellt inte har lyfts fram som en så viktig fråga.* Ojämlighet i aktörskapet som fortsätter över generationsgränserna är inte bara en risk på individnivå, utan försämrar också det kollektiva aktörskapet, det vill säga förmågan att agera tillsammans som i framtiden behövs för att hitta lösningar på de nya och alltmer komplicerade utmaningar som mänskligheten ställs inför.

Meningsfullhet och livsfärdigheter

Ett viktigt mål för framtidens grundskola är ett meningsfullt liv som är framsprunget ur hela bildningen och uppväxten och elevens utveckling till en individ som verkar för samhällets bästa. De viktigaste delfaktorerna i meningsfullheten anses vara en ivrig och nyfiken inställning till världen, att hitta styrkor och värderingar som är viktiga för en själv, upplevelsen av gemenskap och tillhörighet samt möjligheten att bidra till andras bästa. *Skolan beaktar dessa i sina olika målsättningar genom olika läroämnen och verksamhet, och även i denna vision förekommer faktorer som skapar meningsfullhet i olika kapitel. Meningsfullhet är således ett mål som genomsyrar skolans hela bildningsmål och verksamhet och vars genomförande inte är förknippat med en enskild åtgärd, utan med hela skolans verksamhet.*

"I skolan är det viktigt att tillsammans prata om vad som är ett bra liv och vad som faktiskt är viktigt och inte." -Deltagare i webbforumet

I framtidens grundskola utvecklar eleverna sina färdigheter att bygga upp ett meningsfullt och vettigt liv. Upplevelsen av meningsfullhet stöder elevens välbefinnande, stärker engagemanget i skolgången, ökar uthålligheten och stärker tron på framtiden. Betydelsefulla, hållbara och förtroendebaserade relationer och kontakt med andra människor är centrala delar i ett gott liv. Framtidens grundskola stöder utvecklingen av elevens **identitet** och stärker elevens relation till gemenskapen. I skolan övar man på att identifiera och bygga upp sina egna styrkor samt på etiska färdigheter, som omfattar både etisk slutledning och förmåga att identifiera värderingar som är viktiga för en själv och andra. Eleven får stöd för att hitta sin plats i gemenskapen och skapa betydelser både självständigt och tillsammans

med andra. När man ser värdet av det man gör för någon annan ökar känslan av självkänsla, känslan av meningsfullhet stärks och förståelsen för att vi behöver varandra fördjupas.

Meningsfullheten är närvarande på flera nivåer i skolans mål och vardag. Vid sidan av andra pedagogiska metoder har kultur, konst och naturupplevelser en särskild roll när det gäller att väcka diskussion och skapa upplevelser av hänförelse och meningsfullhet. **Känslor av förundran och nyfikenhet** väcks genom konst och känslorna förstärker effekten i lärandet. Konst- och dramametoder hjälper till att gestalta mentaliseringen, det vill säga uppfattningen av andra människors perspektiv och deras situation, samt att förstå djupet och mångfalden i människans upplevelser: hur andra människor ser världen, agerar i den, ger sina upplevelser mening och hittar en mening med sina liv. Skolan uppmuntrar till denna förståelse på ett betydelsefullt sätt genom att bygga en bro mellan individen och andra och kombinera grundläggande färdigheter, kreativitet och känslor som stöder lärandet. Samtidigt anknäver meningsfullheten också till den naturvetenskapliga förståelsen för det som sker i världen och till entusiasmen över kunskap och insikt.

Även **känslor samt upplevelsen och identifieringen av dem** spelar en särskild roll i sökandet efter meningsfullhet. Känslor såsom nyfikenhet och förvåning är förknäpade med ett effektivare lärande och framhävs särskilt i verksamhet som möjliggör självständigt utforskande, lekfullhet och oförutsebarhet. I framtidens grundskola letar man efter dessa erfarenheter genom konst- och färdighetsämnen, kunskapsinsikter och kreativ verksamhet men även till exempel i naturen.

Den samlande utgångspunkten för målet med meningsfullheten är att ett *meningsfullt liv* skapas där de saker som är viktiga för en själv och saker man gör för andra möts. Meningsfullhet innebär således inte att individen bara riktar in sig på inre granskning, utan också mot gemenskapen. Dessutom behövs en känsla av tillhörighet till gemenskapen för att uppleva meningsfullhet. Grundskolan hjälper alla att hitta upplevelser av meningsfullhet som stärker tillhörigheten och förmågan att hitta en meningsfull livsstig. Varje elev får hjälp med att förstå och uppleva meningsfullhet.

Frågor som kopplar samman tillhörighet och ett meningsfullt liv i skolan är följande:

"Vad är viktigt för mig och vad ger mig en upplevelse av meningsfullhet?"

"Vad gör att jag kan glänsa och uppleva att jag tillhör gruppen?"

"Vad kan jag ge gruppen och det gemensamma goda?"

Utöver skolans egen undervisning, gemenskap och verksamhet kan man leta efter möjligheter till meningsfullhet tillsammans med andra aktörer i det omgivande ekosystemet för lärande, exempelvis kulturaktörer, företag och organisationer.

6 Ett liv tillsammans: Gemenskap skapar välbefinnande och framtidshopp

”Skolan kan skapa mer gemenskap och ansvarsfullhet, som är hörnstenarna i det finländska samhället. När barnen lär sig att arbeta tillsammans, respektera naturen och uppskatta sin egen kultur växer de upp till starka individer som kan ta ansvar för sig själva och för den gemensamma framtiden.”
-Svar på Webropol-enkäten om framtidsarbetet.

En social skola lär eleverna att leva tillsammans

Skolgemenskapen och upplevelsen av att tillhöra den skapar en grund för elevernas välbefinnande och upplevelse av ett meningsfullt liv, hopp och aktörskap för det gemensamma bästa. Det samhälleliga perspektivet stöder inlärningsmotivationen och upplevelsen av meningsfullt lärande genom att istället för att fokusera på en individuell prestation fokusera på frågan vad vi alla tillsammans kan och vad vi tillsammans kan göra och vad var och en kan lära sig att ge i sin egen roll tillsammans med andra. I framtidens skola uppfattas också lärandet som en process som sker i gemenskapen: även om kärnan i inläringen av många färdigheter är en intern process, kräver bildning och mänsklig tillväxt gemensamt lärande i växelverkan med andra. Skolan bildar en fysiskt, socialt och psykologiskt trygg, inspirerande och inbjudande gemenskap för eleverna och dem som arbetar i skolan

”Ett genuint möte kräver tid, en lugn miljö och förmåga att lyssna. Mötet stöder identifieringen av elevens individualitet samt gemenskapen och utvecklingen av interaktionsfärdigheter.” -Deltagare i framtidsdialogerna

Gemenskapen i framtidens grundskola kräver inte likartad tillhörighet till gemenskapen, utan utnyttjar tanken på positiv sammanstötning: i gemenskapen finns det plats för olika personligheter och röster, och det viktiga är viljan att arbeta för det gemensamma bästa tillsammans med andra. Tidvis uppstår det också friktion mellan en enskild elev och gemenskapen, där gemenskapens och individens intressen inte möts. I framtidens grundskola lär sig varje elev att anpassa sina egna önskemål och aktiviteter till den omgivande gemenskapen och att beakta sina egna och andras behov i gemenskapen. Samtidigt stärks gemenskapens förmåga att

respektera individers olikheter och ge utrymme för olika tankesätt och åsikter. Det viktigaste som håller ihop gemenskapen är allas vilja att verka för det gemensamma bästa.

Gemenskapen byggs upp och stöds medvetet och lärarna kan stärka den psykologiska trygghet som utgör grunden för gemenskapen. Psykologisk trygghet syns i positiv interaktion, upplevelse av respekt och en känsla av att man är accepterad som den man är i gemenskapen. Grundskolan är en trygg plats där varje elev känner sig accepterad och uppskattad. Psykologisk trygghet innebär inte att skolgemenskapen är okontroversiell, men man har förtroende för att konflikter kan lösas tillsammans.

”Skolan borde skapa gemenskap både inom skolan och som värdering, och det borde även förmedlas till hemmen.” -Deltagare i webbforumet

Det är viktigt att varje elev **hör till skolan**. Detta stärks genom att man arbetar tillsammans och på ett målinriktat sätt bygger upp en gemensam verksamhetskultur där var och en kan uppleva att de tillhör gemenskapen och bygger upp det gemensamma bästa. Den gemensamma vardagen i grundskolan karakteriseras av positiv och uppskattande interaktion, stöd från lärare och kamrater, gemensamma pedagogiska lösningar och av att man följer gemensamt överenskomna regler. Den sociala skolan realiserar också som ett intensivt multiprofessionellt samarbete med lärarna, elevvården och elevernas vårdnadshavare. I undervisningen betonas trygghetsfärdigheter, digital säkerhet, mediefostran samt utveckling av interaktionsfärdigheter, empati och ansvarstagande. Genom att satsa på gemenskap främjas tryggheten i vardagen. Trygghetsfärdigheter är en del av livskompetensen och resiliensen. I skolan finns en tydlig förståelse för att gemenskap och mänsklig kontakt är en nödvändig förutsättning för att en elev ska kunna bygga upp ett meningsfullt liv.

Emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter stöder lärande, välbefinnande, aktörskap och delaktighet i samhället. De är nyckeln till att förstå sig själv och andra för att skapa och upprätthålla positiva relationer och fungera tillsammans. I framtidens grundskola lär sig eleverna att identifiera och reglera sina egna känslor och handlingar, dela med sig av sina tankar och lyssna, förstå andras sätt att tänka, förhålla sig empatiskt till sig själva och andra samt arbeta i grupp och samarbeta. I skolan övar man på att hålla fast vid sina egna gränser och lösa sociala problem på ett konstruktivt sätt. Framtidens grundskola stärker på många sätt utvecklingen av elevernas emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter och deras förmåga att använda dem på ett konstruktivt sätt både i relationer och i samarbete med andra under hela grundskolan. Detta sker genom mångsidig

växelverkan med olika människor, i olika grupper och situationer samt i olika roller, tillsammans med läraren och skolans övriga personal. Man har identifierat att konstämnen och skolgymnastiken ger möjligheter att utveckla emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter. Att till exempel spela instrument tillsammans, spela upp pjäser och utöva idrott tillsammans med andra är naturliga samarbetsformer som ofta inspirerar eleverna och som förutsätter och därmed utvecklar tolkning av andras känslor, avsikter och tankar och samordning av dem med ens egna. Skolan ger en modell för högklassig växelverkan med eleverna, skolans personal och vårdnadshavarna.

*"En viktig färdighet som utvecklas i skolan är sociala färdigheter.
Att arbetsmiljön i grundskolorna ofta är våldsamt vittnar om att man måste satsa mer på just dessa färdigheter. Allt utgår från respekt för andra människor."
-Deltagare i webbforumet*

Demokratifärdigheter och delaktighet växer i gemenskapen

Skolgemenskapen främjar också demokratifärdigheter. För att lära sig **demokratiskt medborgarskap** behövs tillförlitlig information, en vilja som stöder demokratin och demokratisk verksamhet. Tillförlitlig information är grunden för demokratin. En delad förståelse av världen som grundar sig på tillförlitlig information är nödvändig för att människor ska kunna vara delaktiga och verka i samhället. Grundskolans roll är central inte bara när det gäller att förmedla denna information utan också för att bygga upp en **kunskapsmässig världsbild**. I grundskolan byggs förståelsen för att bedöma information och förmågan att läsa information upp på ett sätt som möjliggör en gemensam diskussion och avvärjer riskerna med kunskapsmässig fragmentering och polarisering. Förutom kunskap behövs vilja. Demokratin grundar sig på människors vilja att bygga ett fritt, jämlikt och flerstämmigt samhälle. För ett demokratiskt samhälle är det viktigt att kunskap och vilja konkretiseras till verksamhet som upprätthåller och utvecklar samhället. Grundskolan fostrar till demokratiskt medborgarskap genom att stärka ansvarsfull delaktighet och aktörskap.

Under hela grundskolan lär man sig de färdigheter i att delta och påverka som behövs i ett demokratiskt samhälle. Överallt finns förståelse för behovet av demokratifostran och det framhävs särskilt i miljöer där den vuxna befolkningens delaktighet är svag, till exempel när det gäller att rösta. I skolans vardag övar eleverna på att vara ansvarsfulla och delaktiga demokratiska medborgare. Detta sker genom att man i olika roller enligt åldersnivå deltar i beslutsfattande som gäller en själv och skolan, i planering, genomförande och utvärdering av verksamheten. Skolorna identifierar på vilka sätt alla elever kan delta och sätt som stärker deras

upplevelse av att det faktiskt är möjligt att påverka skolans angelägenheter eller samhället. Detta förebygger brister i välbefinnandet, sociala problem, ensamhet och utanförskap och ökar elevernas anknytning till skolgången och upplevelser av skolan som en meningsfull del av livet.

Delaktighet betonades tydligt som en viktig uppgift för skolan även i visionsarbetets framtidsdialoger. Barn och unga betonade behovet av att avlägsna hinder, sänka trösklar och göra metoderna mångsidigare så att alla elever faktiskt kan delta. De ansåg att delaktighet inte bara är en rättighet, utan också ett sätt att öka elevernas motivation och engagemang i lärandet. I framtidens skola deltar eleverna på många olika sätt i skolgemenskapen och också i att hjälpa och stödja varandra. Som en del av demokratifostran och målet när det gäller delaktighet övar eleverna på att förhandla, lyssna på olika synpunkter och åsikter, komma överens om saker tillsammans och kompromissa. Genom en inkluderande gemenskap stöder skolan individernas upplevelser av mening och välbefinnandet. Det ger också elever med varierande bakgrund en viktig upplevelse av tillhörighet. Eleverna växer till att påverka sådant som är viktigt för dem själva och senare hela samhällets utveckling. Lärarna och skolans övriga personal visar principerna för demokratiskt deltagande och socialt medborgarskap.

Helhetsmässigt välbefinnande är en premis för lärande och ett resultat av det

”Man behöver kunskap om hur man kan må bra i vardagen, för att ha ett gott liv. Det gör också att man känner att man kan påverka sitt liv och känner delaktighet.” -Deltagare i webbforumet

Att bygga upp elevens övergripande **välbefinnande** är ett viktigt mål för framtidens grundskola, och det är kopplat till skolans pedagogiska kärnuppgift. Elevens välbefinnande byggs upp i skolans vardag via skolans pedagogiska uppgift som en del av lärandet, studierna och undervisningen. Skolans sociopedagogiska praxis i vardagen stöder elevens sociala, fysiska och psykiska välbefinnande samt högklassiga lärande i enlighet med målen i läroplanen.

I framtidens grundskola är förhållandet mellan elevens lärande och välbefinnande ömsesidigt. Välbefinnandet är en premis för lärandet och lärande i sig ökar välbefinnandet. Elevens övergripande välbefinnande stöder skolgången och en smidig skolgång ökar elevens välbefinnande.

Forskning visar att fysisk aktivitet har positiva effekter på lärandet. En god grundkondition hjälper till att orka med skoldagen, och motion är överlag en av de viktigaste faktorerna för att utveckla hjärnhälsa och en frisk barndom. Motion utvecklar också resiliensen mot stress. I skolan hjälper man varje elev att hitta ett lämpligt sätt att röra på sig och utveckla fysiska färdigheter och som upprätthåller långvarig motivation. Tyngdpunkten ligger inte på att bedöma de fysiska färdigheterna utan på att skapa rutiner och vanor för spontan rörelse i vardagen.

Utöver motion beaktas också rörelsens möjligheter att effektivisera lärandet. Pedagogiken i framtidens grundskola utnyttjar förståelsen för den betydelse som rörelse, aktivitet och motion har för lärandet.

Ett centralt perspektiv på välbefinnandet är också att se kopplingen mellan individens och gemenskapens välbefinnande. En välbefinnande gemenskap är en förutsättning för individens välbefinnande och i skolan kan man stödja hela gemenskapens förutsättningar för att må bra. I stödet för välbefinnandet balanseras praxis som riktar sig till individer och till hela gruppen. I centrum för en välmående skolgemenskap står lärarna och skolans övriga personal, vars välmående ses som en förebild och förutsättning för elevernas välbefinnande.

I grundskolans vardag utnyttjas pedagogisk praxis och inkluderande undervisningsmetoder som stöder högklassigt lärande och helhetsbetonat välbefinnande. I skolan satsar man på en högklassig relation mellan lärare och elev och på elevernas interaktion med varandra, övar på välbefinnandefärdigheter och bygger upp en gemensam verksamhetskultur och en fysiskt aktiv vardag i skolan. Grundskolan svarar för sin del på individens grundläggande psykologiska basbehov genom att erbjuda en känsla av samhörighet samt upplevelse av kontroll, kunnande och autonomi, som i sin tur främjar lärandet och välbefinnandet.

Skolans pedagogiska lösningar stöder förutom lärandet och bättre inlärningsresultat även elevernas sociala, fysiska och psykiska välbefinnande. Skolans verksamhetskultur främjar en välmående skolgemenskap i samarbete med hemmen. En välmående vardag i grundskolan främjar elevernas kompetens inom välbefinnande och bygger upp gemensam praxis. Viktiga välbefinnandefärdigheter är förutom förståelse för och färdigheter i anslutning till hälsa och motion bland annat självreglering, uthållighet, emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter.

”Ett gott liv är ett vackert uttryck och en vision som det lönar sig att eftersträva med alla möjliga metoder. Utgångspunkten för allt gott är trygghet, ett tryggt

känslotillstånd som varje aktör i skolan kan ta del av under skoldagen.”

-Deltagare i webbforumet

Färdigheter i att ta hand om sig själv och i självreglering skapar grunden för ett gott liv. Att identifiera och sörja för sina egna grundläggande behov, såsom tillräcklig sömn, hälsosam mat och motion, utgör grunden när det gäller att ta hand om sig själv. Färdigheter i självreglering hjälper till att ställa upp och uppnå mål för välbefinnandet. Man lär sig att ta hand om den fysiska konditionen tillsammans i skolans aktiva vardag som betonar rörelseglädje samt genom att uppmuntra till fysisk aktivitet även utanför skolan. Till självregleringen hör också att vara medveten om och behärska sitt eget tänkande och humör. Genom att öva på att koncentrera sig, lugna ner sig och identifiera och forma sina egna tankegångar får man fler resurser för psykisk hälsa och förbättrar studieklimatet.

Man har observerat att **emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter** leder till mindre mobbning i skolan, färre problem i elevernas kamratrelationer och färre psykiska symtom. Dessutom förbättrar de inlärningsresultaten och ökar uthålligheten och de positiva känslorna, såsom glädje och entusiasm. **Uthållighet** hjälper eleven att arbeta mot sina egna mål och att söka meningsfullhet och förändringsvägar i en värld där det inte alltid finns färdiga vägar att ta. Den stärker studieivern, skyddar mot depression, förbättrar skolframgången och ökar tillfredsställelsen med livet. Uthållighet är också en förutsättning för aktörskap och framtidshopp, som realiserar som beredskap att agera självständigt och tillsammans för en god framtid.

I en välmående skola uppskattar man försök, utmaningarna är lagom dimensionerade och misslyckanden ses som möjligheter att lära sig. I skolan får man misslyckas på ett tryggt sätt och försöka igen. Samtidigt märker man allas framgångar och gläder sig över dem tillsammans i skolan. Man ser även till att varje elev har vuxna i skolan som har tillräckliga resurser att möta eleven och lyssna. I en välmående skola bygger eleverna upp en relation till naturen som motsvarar en hållbar livsstil och de kan utnyttja naturen som en resurs för välbefinnandet.

Yrkesutbildade personer inom fostran, utbildning och elevvård har ett nära samarbete för att främja elevens välbefinnande. Lärarna, elevvården och skolans övriga personal ser tillsammans till att eleverna har vettiga möjligheter och det stöd de behöver för att hitta en kompisgrupp och för att skapa och upprätthålla vänskapsförhållanden i skolan.

Upplevelsen av trygghet är en förutsättning för välbefinnande och lärande, och man arbetar aktivt för dessa premisser tillsammans med skolan och elevvårdspersonalen, eleverna och deras vårdnadshavare. Skolans verksamhet tillsammans med familjerna och andra aktörer i området främjar också trivseln och säkerheten i bostadsområdet samtidigt som marginalisering och störande beteende förebyggs. Detta ökar välbefinnandet och gemenskapen både i skolan och i det omgivande grannskapet.

En skola som stöder helhetsbetonat välbefinnande och skapar förutsättningar för lärande grundar sig på gemensam utveckling av tillvägagångssätten i vardagen. Effektiva åtgärder för att utveckla välbefinnandet vidtas baserat på behov och forskning. De är systemiskt kopplade till genomförandet av läroplanen och vid genomförandet av åtgärderna beaktas elevens skoldag som helhet. Alla aktörer i skolan, i synnerhet lärare, elever och yrkespersoner inom elevvården, deltar i planeringen och genomförandet av utvecklingsåtgärderna. Hela skolgemenskapens kunskaper utnyttjas för att kompetens utnyttjas när åtgärder byggs upp.

Det gemensamma bästa och hopp för framtiden

*Målen för den sociala skolan komprimeras i skolgemenskapens agerande för **det gemensamma bästa**. Ett viktigt mål för framtidens grundskola, **framtidshopp**, förstärks till framtidstro genom det gemensamma bästa och ett gemensamt aktörskap.*

Skolgemenskapens värderingar och dygder har en central roll i grundskolans mål att fostra eleverna att fundera på etiska frågor och verka för gemenskapen och en gemensam god framtid. Dygderna är således kärnan i förändringsfärdigheterna, dvs. den transformativa kompetensen, och stöder både gemenskapen och skolans mål med aktörskap i anslutning till förändring. Dygderna är dock inte bara till för gemenskapen, utan även för varje elev som individ: människans möjlighet att göra goda gärningar för andra är en viktig delfaktor för att det egna livet ska vara meningsfullt, för att bygga upp en positiv identitet och för att uppleva lycka. Dygderna förankrar också gemenskapen genom att hjälpa alla människor att förstå det ömsesidiga behovet och skapa en delad upplevelse av vad som är värt att eftersträva i livet.

I samhällsdebatten har det sedan slutet av 1900-talet funnits en väldigt individcentrerad tolkning av värderingar och lycka; ofta upprepas synpunkten att var och en måste få vara som de är och göra vad som helst, så länge de inte skadar någon annan. Globala problem och kriser inom samhället och välfärden visar

dock att strävan efter egna intressen som är neutral för andra inte skapar en balans som stöder ett socialt och ekologiskt hållbart liv. Grupper och samhällen fungerar inte om inte människorna är beredda att agera för andras bästa i enlighet med dygderna. Att varje individ satsar på det gemensamma goda är också den viktigaste delfaktorn i förtroendet för samhället. Samtidigt visar lyckoforskningen under de senaste åren allt tydligare att just utnyttjande av det egna kunnandet för andras bästa ger människan lycka, välbefinnande och en upplevelse av samhörighet. Därigenom *förenas också det gemensamma goda och elevens eget meningsfulla liv i skolans mål.*

I framtidens grundskolor söker man värderingar som stöder det gemensamma bästa, och i verksamhetssätten betonas diskussionen om meningsfullhet och vad som är det bästa. Diskussion förs inte bara med eleverna utan också med föräldrar och vårdnadshavare för att bygga upp gemenskapen. Som utgångspunkt utnyttjar man exempelvis forskning inom dygdetik, filosofi, psykologi och pedagogik. Utöver de klassiska dygderna vishet, mod, rättvisa och måttfullhet som ingår i Aristoteles dygdetik, har man inom finländsk forskning betonat till exempel dygderna vänlighet, kärlek, social intelligens och medkänsla. Skolan lär ut både att reflektera över och utveckla dygder i sig själv och i gemenskapen och att leva ut dem varje dag.

När man ska lära ut dygder är det inte fråga om att tillägna sig de vuxnas färdiga svar utan läraren lär eleven att tänka kritiskt och själv dra slutsatser om vad dygdiga handlingar innebär i olika situationer. Dygder skiljer sig således väsentligt från regler. Medan verksamhet som följer regler grundar sig på internalisering av andra regler och iakttagande av dem, förutsätter verksamhet som följer dygder alltid eget omdöme och självständig slutledningsförmåga. I framtidens grundskola betonas betydelsen av att öva på **etiska färdigheter** som en del av fostran i det gemensamma goda.

Hopp ses å sin sida som en färdighet att verka för det gemensamma bästa och en *bättre framtid*. Det visar sig inte som elevernas förmåga att passivt vänta på att något bra ska hända, utan hopp uppstår genom handlingar. Målet för framtidens grundskola att väcka hopp för framtiden grundar sig på idén om att hopp alltid är förknippat med aktörskap, det vill säga en förmåga att påverka saker. Skolan erbjuder eleverna en upplevelse av eget aktörskap och verktyg för att påverka saker tillsammans med andra. Målen är alltid på åldersanpassade, vilket innebär att de allra yngsta elevernas mål är små och blir större i takt med att de växer. Resultatet är förtroende för den egna förmågan att agera som uppstår när man upplever

aktörskap samt förtroende för den gemenskap som man kan främja saker och ting tillsammans med. Hoppet är kopplat till dygder genom vilja och färdigheter att främja det gemensamma goda.

I skolans vardag övar eleverna på hur man gör ansvarsfulla handlingar och agerar tillsammans för samhällets bästa. De lär sig att väga olika synsätt, lösa konflikter, ta ansvar för beslut och påverka saker. Eleverna lär sig att agera för det gemensamma bästa i olika situationer, under lektioner och i samband med skolans gemensamma aktiviteter och i situationer utanför skolan som möjliggörs tillsammans med samarbetsnätverket.

Att framhäva det gemensamma bästa minskar inte individens värde eller betydelsen av mångfald, utan gör skolan till en miljö där alla stöder varandras aktiva ansvarstagande och individuella utveckling. Dessa färdigheter behövs inte bara för att bygga upp det egna livet och påverka samhället, utan också inom ekonomisk verksamhet. Att stärka aktörskapet för det gemensamma goda omfattar också digitala miljöer och internationell interaktion, vilket främjar förtroendet. Ekologisk bildning, medvetenhet om de planetära gränserna och förståelse för hållbar utveckling är viktiga delar av elevens aktiva aktörskap. I skolan lär man sig att man genom egna val och sitt agerande kan påverka miljön och bygga en mer hållbar värld.

Dygder, färdigheter i aktörskap och erfarenhet av aktivt aktörskap upprätthåller och stöder optimism, och å andra sidan är hopp en förutsättning för aktörskap senare i livet: hoppet ger näring åt framtidstro. En viktig färdighet när det gäller hopp är *uthållighet att arbeta för det goda även när man inte kan vara säker på att man kommer att lyckas*. Tillsammans stärker aktörskapet, det gemensamma goda och hoppet varandra och skapar framtidstro.

7 Ett liv på jorden: en ekologiskt hållbar skola stöder jordens och elevens välbefinnande

”Den kompetens som exempelvis hållbarhetsfostran och interkulturell fostran ger kommer år 2045 att vara så kallade grundläggande saker som ska vara en central del av undervisningen.” -Deltagare i webbforumet

Finlands grundskola som föregångare inom global hållbarhet

Framtidens grundskola främjar en ekologiskt hållbar framtid och verkar i balans med miljön. När det gäller detta är den viktigaste förändringen i grundskolevisionen jämfört med nuläget att grundskolan inte förnyar den ekologiskt ohållbara utveckling vi ser i dag, utan bygger upp en bildning som förverkligar ett samhälle som är helt hållbart.

Vetenskaplig forskning visar att de så kallade planetära gränserna för fenomen och processer som upprätthåller verksamheten på jorden överskrids till följd av överexploatering av naturen. Gränserna fastställdes vetenskapligt 2009. Då hade tre av de nio identifierade gränserna överskridits. År 2025 hade antalet överskridna gränser redan stigit till sju. Den ekologiska kris som småningom förvärras är svår att upptäcka och uppfatta i vardagen, och trots forskarsamhällets varningar har samhällena inte upplevt något behov av att leta efter mer hållbara sätt att skapa social och ekonomisk hållbarhet inom ramen för de planetära gränserna – för närvarande finns det inga stater eller samhällen som är planetärt hållbara. De stater som har avancerat i sin sociala hållbarhet, där Finland är ett av de främsta länderna, har också skapat sin välfärd på ett ekologiskt ohållbart sätt. När gränserna överskrids förändras verksamheten i många natursystem, vilket ständigt medför nya och större utmaningar för samhället, och i värsta fall ett existentiellt hot.

Som en av de främsta länderna när det gäller målen för hållbar utveckling i FN:s Agenda 2030 kan just Finland vara en global föregångare när det gäller övergripande hållbarhet, och i den här processen har framtidens grundskola en nyckelroll. Grundskolan har genom fostran en central ställning i utformningen av ett nytt, ekologiskt och socialt övergripande samhälle i Finland, och detta kan fungera som ett exempel globalt.

Mot systemisk förståelse och hållbarhetstransformation

För att trygga mänsklighetens välfärd behövs en stor förändring, transformation, på systemnivå i samhällena. En hållbar framtid byggs upp kring planetärt ansvar och övergripande hållbarhet. Den centrala kunskapsmässiga utgångspunkten för framtidens grundskola är att ekosystemens välbefinnande återkopplar till människans välbefinnande: genom att stödja välbefinnande och balans i ekosystemen har mänskligheten möjlighet till ett bättre liv. Detta ömsesidiga beroende och förståelse för människan som en del av naturen hör till grundskolans centrala utgångspunkter, grunden för en balanserad relation mellan människan och den övriga naturen. Framtidens grundskola går in för en transformation av tanke-sätten och verksamheten på systemnivå. Eleven får allt bättre färdigheter att förstå växelverkan och den systemiska karaktären hos ekologisk, social, ekonomisk och kulturell hållbarhet. Detta möjliggör ett transformativt aktörskap från elevens sida och producerar ett hållbarhetsavtryck för hela samhället.

En stark relation till naturen uppstår genom lärande, erfarenheter och vardagliga handlingar

En mångsidig relation till naturen och ekologisk hållbarhet byggs upp i grundskolan utifrån den senaste vetenskapliga informationen, även tvärvetenskapligt med stöd av systemtänkande. All undervisning och fostran i skolan lär eleverna att agera på ett ekologiskt hållbart sätt; det blir skolans gemensamma verksamhetskultur. Kompetensmålen och temana för hållbarhet konkretiseras i det praktiska genomförandet av undervisningen så att de stöder elevens utveckling som aktör i det demokratiska samhället.

Aktörskap som följer ekologisk hållbarhet grundar sig förutom på information även på en stark relation till naturen och betydelsefulla erfarenheter av naturen, med andra ord sagt handlar det om att bygga upp en personlig emotionell relation till naturen och stärka den ekologiska identiteten. En empatisk och emotionellt stark relation till naturen och en upplevelse av att vara en del av naturen stöder elevens välbefinnande och optimism, vilket ökar motivationen och förmågan att verka för den gemensamma miljön.

"Förmåga att komma överens med andra. När empatins cirklar blir större beaktar man människor som lever längre bort och kommer att leva i framtiden, dessutom beaktar man andra arter." -Deltagare i webbforumet

Skolan siktar på att det innehåll som man lär sig ska omvandlas till handling och transformativa förändringsfärdigheter. Hållbarhetstänkandet genomsyrar hela skolans verksamhetskultur. I skolans vardag får eleven uppleva och se vad ekologisk

hållbarhet kan vara och lär sig att rikta in sig på ekologiskt hållbar verksamhet. Man lär sig hållbarhet i vardagen i skolan genom gemensamt aktörskap; skolan i sig fungerar hållbart och när eleverna deltar i planeringen av skolvardagen stärks såväl den kunskapsmässiga och praktiska förståelsen för hållbarhetsgrunderna som hoppet och förtroendet för hur betydelsefullt det egna aktörskapet är. Samtidigt som elevernas kunskaper, färdigheter och agerande utvidgas, ökar småningom också hela samhällets förmåga att eftersträva det goda och lösa komplicerade systemiska, besvärliga problem.

Aktörskap och samarbete skapar hållbarhetsavtryck

Skolan erbjuder eleverna möjligheter till mångsidigt kunskaps-, erfarenhets- och aktivitetsbaserat lärande om övergripande hållbarhet även utanför skolan, i samarbete med olika intressentgrupper. Skolan utvecklar på ett sektorsövergripande sätt medvetenheten om ekologi, färdigheterna i systemtänkande, förståelsen för en ekologisk livsstil, verksamhetsmodeller i vardagen samt de transformativa färdigheter och den demokratiska delaktighet som förändringen förutsätter.

Platsbaserat lärande är ett centralt sätt att stärka ett ansvarsfullt medborgarskap och relationen till miljön. Olika lokalsamfund, såsom kommuner, organisationer, invånargrupper och exempelvis företag, bildar ett ekosystem för lärande som sträcker sig utanför skolan och bidrar till att barn och unga lära sig om hållbart och ansvarsfullt medborgarskap i praktiken.

De värderingar, attityder, kunskapsunderlag och verksamhetsmöjligheter som skolan tillägnat sig skapar en grund för livslångt ekologiskt aktörskap och för att utveckla det. De samhälleliga och socioemotionella dimensionerna är en viktig del av målen för ekologisk hållbarhet och utvecklingen av en hållbar, ansvarstagande medborgare. Genom generationsöverskridande växelverkan producerar eleven också ett direkt hållbarhetsavtryck i hela samhället, vilket påskyndar hållbarhetstransformationen.

Del III. Verksamhetskulturen i framtidens grundskola

8 Livet i framtidens grundskola

Verksamheten i framtidens grundskola styrs av tanken att skolan är den viktigaste framtidsinstitutionen i vårt samhälle och den mest betydelsefulla gemenskapen som styr barns och ungas kulturella tillväxt. Kännetecknande för skolans orientering är tanken att skolan inte har kunder som den producerar tjänster åt, utan den är en gemenskap för lärande där eleven kan bli medlem och växa. Lärarna, rektorerna och övriga vuxna i skolan visar vägen till lärande och mänsklig tillväxt i fostringsgemenskapen som de genomför tillsammans med familjerna, vårdnadshavarna och andra närstående.

Framtidens skola har i uppgift att främja bildning på ett jämlikt och rättvist sätt för alla i enlighet med närskoleprincipen. Grundskolan är en avgiftsfri bildningsmässig grundläggande rättighet som är tillgänglig för alla på lika villkor. Grundskolan fungerar också som en mittpunkt som ökar gemenskapen i sitt närområde. Den gemensamma grundskolan beaktar alla elever så att ingen hamnar utanför gemenskapen. Varje elev upplever genuin delaktighet i grundskolans gemenskap.

Det är viktigt att utforma visionens grundskola och all dess verksamhet som en del av det finländska samhällets utbildningsväg från småbarnspedagogik till högre utbildning. I denna kedja är grundskolan ett skolstadium där alla barn och unga omfattas av läroplikten. Grundskolans roll i utbildningskedjan är förutom att undervisa i grundläggande färdigheter även att skapa en bred grund för bildning, mänsklig tillväxt och välbefinnande samt att fostra eleverna till att bli en del av samhället och gemenskaper som klarar av förändring. Grundskolans samhällliga betydelse syns i dess roll som den viktigaste institutionen som förenar alla finländare; efter grundskolan viker elevernas vägar av mot olika utbildningsvägar.

Inlärnigen fortsätter dock även efter grundskolan. Alla yrkesmässiga och samhällliga roller kräver studier som fördjupar grundskolan och läroplikten fortsätter till andra stadiet. Studier på andra och tredje stadiet ger specialisering och möjlighet att fördjupa vissa kompetensområden. Därför är det viktigt att i grundskolan skapa stark orientering mot kontinuerligt lärande och en äkta motivation

för senare specialiserade studier. Vikten av att lära sig att lära sig verkar vara särskilt avgörande; grundskolan ger färdigheter för att fördjupa kunnandet och för livslång bildning och mänsklig tillväxt.

Som konkreta element på systemnivå fastställer lagstiftningen och de riksomfattande grunderna för läroplanen syftet med den grundläggande utbildningen: skolan fostrar eleverna till mänsklighet, etiskt ansvar och aktivt medborgarskap samt ger dem de kunskaper och färdigheter som behövs i livet. Barnets bästa, jämlikhet och gemenskap styr utvecklingen. För att den bästa möjliga grundskolan ska kunna förverkligas måste skolan ha tillräckliga resurser och åtminstone nå upp till samma nivå som de närliggande jämförelseländerna. När resurserna är tillräckliga och grundskolan utvecklas systematiskt i ett omfattande samarbete är vår grundskola i framtiden den bästa möjliga skolan.

”Barnets utveckling till en balanserad och klok vuxen kräver i slutändan samma saker oberoende av tidsålder: grundläggande kunskap om världen, en upplevelse av att man är värdefull, har rätt att få hjälp och å andra sidan är förpliktad att följa gemensamma spelregler och vara till glädje för andra, att växa upp till att njuta av arbete och möda och att tåla att känslorna ibland är negativa samt ha förmåga att fungera med olika slags människor är viktigt nu och i framtiden.”
-Deltagare i webbforumet

I grundskolans verksamhet finns redan nu styrkor som länge har stött finländarnas välbefinnande och goda inlärningsresultat i internationell jämförelse. För de globala och lokala förändringar som samtidigt identifierats och för att bygga upp en positiv framtid behövs förändringar i sättet att tänka och agera. De viktigaste elementen och förändringarna i framtidens grundskola beskrivs i följande kapitel. Som perspektiv betonas de möjligheter och utmaningar som drivkrafterna för framtiden medför för upprätthållande av skolan samt behoven av att utveckla grundskolan. Samtidigt lyfts skolans betydelse som framtidsbyggare och inte bara som en institution som reagerar på förändringar upp till diskussion. En central fråga är hur grundskolan ska se ut för att man ska uppnå de önskade målen för kompetens, mänsklighet och utveckling av gemenskapen och för att skolan ska kunna fungera som en positiv förändringskraft.

Ett viktigt genomgående tema i verksamheten i framtidens grundskola är att skolans gemensamma roll framhävs: mänsklig tillväxt och färdigheter i aktörskap förutsätter att man lär sig i gemenskapen. Framtidens skola fungerar inte heller som en isolerad ö, utan öppnar sig tydligare än tidigare mot samhället. I vår vision ställer sig samtidigt det övriga samhället som stöd för skolan i dess centrala framtidsuppgift – både genom att trygga resurser och genom att konkret delta i samarbete

i vardagen. Ett mångsidigt ekosystem för lärande stöder eleverna och skolorna för att stärka skolans pedagogiska kärnuppgift, ger eleverna meningsfullt lärande och förbereder dem för samhället. Samarbetet med både andra organisationer och hemmen och familjerna fördjupas. Skolbyggnaderna fungerar som viktiga mötesplatser för samhället, och om naturen är närvarande där stöder det välbefinnandet på ett mångsidigt sätt.

I ett alltmer mångfaldigt samhälle säkerställer skolan också att varje elev har möjligheter att uppnå tillräckliga kunskaper och färdigheter och kan utveckla sig själv som människa. Skolan beaktar också bättre än tidigare kulturell och språklig mångfald som en bärande kraft för kulturen, och som en del av det tar man också hand om den inhemska språkliga mångfalden. Teknik som är baserad på artificiell intelligens och snabbt utvecklas är en av de viktigaste drivkrafterna för förändring inom den närmaste framtiden och den integreras som en del av skolans verksamhet. I arbetet säkerställs dess pedagogiskt motiverade roll och teknikens positiva inverkan på utvecklingen av tänkandet, den mänskliga tillväxten och de socioemotionella färdigheterna.

9 Teknik och artificiell intelligens förändrar premisserna för och genomförandet av lärandet

Framtidens teknologi överskrider gränserna för mänsklig informationshantering på många sätt. Då kan utgångspunkten för inläringen inte vara att människan måste kunna det som maskinerna inte kan. Framtidens grundskola säkerställer bildningens resiliens: förmågan till självständigt tänkande, empati och moraliskt övervägande ska förbli värdefull och under människans kontroll, även om gränsen mellan människa och teknik blir oklarare. Människan måste fortfarande förstå, kunna, känna till och komma ihåg så att vi kan vara välmående människor som lever ett meningsfullt liv. Målet är en välmående människa som har förmåga att styra sitt eget förhållande till den tekniska utvecklingen och etiskt styra den teknologiska utvecklingen mot det gemensamma bästa.

Framtidens skola erbjuder trygga, pedagogiska ramar när det gäller teknik. Genom att förhålla sig aktivt till teknik, testa och vara nyfiken på den hjälper det eleven att se sig själv som en framtida aktör och hitta sin plats i en föränderlig värld. När möjligheterna, problemen och riskerna med tekniken synliggörs, skapas en grund för ansvarsfull och försiktig användning och utveckling av den. I vår vision jagar framtidens grundskola inte enstaka trender eller är rädd för det som är nytt, utan bygger upp en lärmiljö där barnen tryggt kan undersöka, pröva och använda teknik för att kunna vara med och hitta lösningar på de stora utmaningarna på vår planet. Lärarna har en nyckelroll i att stödja utvecklingen av elevens omdömesförmåga så att hen inte växer upp till ett passivt föremål för tekniken, utan till en aktiv aktör som behärskar den.

I skolan ska teknik betraktas såväl som ett verktyg och ett samhällsfenomen som en struktur. I visionen har tekniken tre roller i skolan: den fungerar som stöd för lärandet, som föremål för lärandet och som ett verktyg för undervisningen.

"Digitaliseringen och till exempel AI utvecklas i framtiden oberoende av om vi vill eller inte. Undervisningen/studierna handlar i allt högre grad om interaktion och samarbete i stället för att lära sig fakta." -Deltagare i webbforumet

Teknik som stöd för lärandet

Undervisnings- och inläringsteknik avser alla verktyg, system och lösningar som utnyttjas som stöd för undervisningen och lärandet. Radio, tv, smarta tutor-system, multimediaapplikationer, virtuella världar, omfattande webbkurser, inlärningsanalyser och AI-tutorer har alla i sinom tid presenterats som lösningar som revolutionerar lärandet. Varje utvecklingssteg har lämnat spår efter sig, men grundkaraktären i lärandet i grundskolans vardag har ändå förblivit densamma.

AI-tutorerna, som ingår i den senaste inläringstekniken, lovar att erbjuda varje elev personlig undervisning och handledning som anpassar sig till elevens färdighetsnivå, motivation och känslotillstånd. Möjligheten att självständigt tillägna sig inlärningsinnehåll har begränsats av att eleverna fortfarande övar på att reglera inlärningsprocessen självständigt: läraren behövs för att strukturera innehållet, handleda övandet och stödja motivationen – med andra ord för att stödja inlärningsprocessen. I framtidens grundskola kan även inläringsteknik som styrs av läraren erbjuda stöd av detta slag: de kan dela upp inlärningsinnehållet, anpassa uppgifter individuellt, ge respons i rätt tid och ge uppmuntran som en del av den inlärningsprocess som läraren leder. Eftersom regleringsförmågan när det kommer till lärandet också är ett viktigt mål för undervisningen, minskar det stöd som tekniken erbjuder stegvis i takt med att elevens färdigheter ökar, vilket successivt överför ansvaret för lärandet till eleven själv.

I förhållande till utbildningens omfattande mål är det ett tämligen begränsat mål om tekniken som används för inläring enbart fungerar som stöd för att tillägna sig undervisningsinnehåll. I en föränderlig värld består lärande framför allt av förmågan att tänka, agera och skapa nytt. Målet med inläringsteknologin i framtidens grundskola ska vara att stärka människans förmåga att ställa frågor, tolka och bygga upp betydelser tillsammans med andra. Tekniken ska stödja utvecklingen av elevens eget tänkande, egna identitet och aktörskap, till exempel genom att hjälpa eleven att undersöka sina egna tankar, livsval och alternativa framtidsscenarioer i växelverkan med system som bygger på artificiell intelligens.

I framtidens grundskola stärker tekniken också skolgemenskapen. Tekniken skapar nya gemenskaper och öppnar fönster till olika sätt att tänka och hjälper till att se världen ur andras perspektiv. Algoritmerna som utnyttjas i skolan stärker inte de starkaste rösterna, utan lyfter också fram dem som är tystare och stöder alla att bli hörda i skolgemenskapen. I bästa fall hjälper tekniken skolgemenskapen att fungera tillsammans även i samband med kriser eller osäkerhet, vilket stärker gemenskapens resiliens. Tekniken kan även hjälpa till att förstå det ömsesidiga

beroendet mellan globala fenomen, att föreställa sig olika möjliga världar och förstå hur ens egna val och de val som samhällena gör hänger ihop med planetens välbefinnande.

Teknik som föremål för lärande

Artificiell intelligens och teknik är inte enbart verktyg. De styr hur vi uppfattar världen, agerar i gemenskaper och påverkar gemensamma frågor. Teknisk förståelse ingår och mångsidiga tekniska färdigheter är en del av allmänbildningen och framtidens grundskola ger eleverna tillräckliga kunskaper och färdigheter för att behålla sitt aktörskap i förhållande till tekniken, delta i beslutsfattande som gäller teknik och utnyttja tekniken på ett hållbart sätt som stöder deras eget, samhällets och planetens välbefinnande.

Särskilt det som händer inom tekniken för artificiell intelligens är ofta svår att förstå, och inte ens utvecklarna kan alltid förklara den helt och hållet. Samtidigt används denna teknik i stor utsträckning, den påverkar människors vardag och gör lätt individer till passiva mottagare i stället för aktiva aktörer. Framtidens grundskola har i uppgift att å ena sidan ge eleverna tillräckliga färdigheter att uppfatta funktionsprinciperna för tekniken och å andra sidan stärka deras förmåga att behålla sitt aktörskap även i situationer där teknikens funktion inte går att förstå på ett helt genomskådligt sätt.

Människor får inte bara en kunskapsmässig utan även en känslomässig relation till tekniken. Känslorna man har när det gäller artificiell intelligens och annan teknik, till exempel nyfikenhet, entusiasm, rädsla eller skepsis, påverkar hur villig man är att använda tekniken, hur aktörskapet byggs upp när det gäller den och till exempel hur man förhåller sig till regleringen av den. Om tekniken framstår som hotfull, avlägsen eller obegriplig, undviker läraren och eleven lätt att använda den aktivt och även att delta i utformningen av den tekniska framtiden. På motsvarande sätt uppstår förtroende och kapacitet att delta i utvecklingen och utvärderingen av tekniken om förhållandet till den är grundat på en känsla av förståelse och kontroll. Det är avgörande vilka som är med och definierar denna framtid. När framtidens grundskola utvecklas förstår man att när olika kön och ålders-, språk- och kulturgrupper i stor utsträckning deltar i utformningen av den riktning som teknikutvecklingen ska ta, återspeglar utvecklingen samhällets mångfald och bygger upp det gemensamma goda.

Nationell handledning i användningen av teknik med hjälp av normgrund, resurser, informationsstyrning och fortbildning för lärare säkerställer att eleverna får en jämlik möjlighet att lära sig digitala och tekniska kunskaper och färdigheter som är

viktiga för framtiden. Det är rektorns och lärarnas uppgift att säkerställa att användningen av tekniken faktiskt är inkluderande. Varje elev ska ha jämlika möjligheter att utnyttja den, och lärarna ska veta hur man tillämpar hjälpmedlen så att de stöder mångfald och individuella vägar så att de samtidigt stärker likabehandlingen av kunnandet.

Teknik i ordnandet av undervisningen

Teknik kan bidra till att minska belastningen på undervisningspersonalen och skolans administrativa personal. Tidskrävande processer kan automatiseras och det leder till att mer tid kan läggas på undervisningen. Det finns alltmer data som kan användas för att fördela resurser och följa upp verksamheten utifrån information och genom att lära sig om verksamheten över ansvarsområdesgränserna.

Tekniken möjliggör också nya typer av undervisningsmetoder och -arrangemang. Till exempel kan utbildningsanordnarna öka den utbildningsmässiga jämlikheten genom att samarbeta och därigenom göra mångsidigare inlärningsmöjligheter tillgängliga för alla med hjälp av distansförbindelser. Möjligheterna till distansförbindelser utvecklas och utvärderas i takt med att tekniken utvecklas och de regionala behoven differentieras i olika delar av landet.

Planeringen, individualiseringen och utvärderingen av undervisningen sker allt oftare med stöd av teknik, vilket frigör lärarens tid för mer betydelsefull växelverkan och för att möta eleverna. Digitala verktyg erbjuder läraren en helhetsbild av elevernas framsteg och behov, vilket möjliggör mer exakt stöd som kan ges i rätt tid. Tekniken hjälper till att identifiera både styrkor i inläringen och områden där eleven har nytta av personlig handledning eller extra resurser.

Samtidigt blir undervisningsplaneringen alltmer datastyrd: läraren kan bygga upp studiehelheter som är anpassade till elevernas individuella färdigheter, intressen och framstegstakt. Det här gör undervisningen mer flexibel och elevorienterad.

Bedömningen blir mångsidigare och mer transparent. Eleverna kan följa sin egen utveckling i realtid och bättre förstå vilka delområden de borde fokusera på. Vårdnadshavarna får även de en tydligare bild av hur inläringen framskrider, och det stärker samarbetet mellan hemmet och skolan. Den teknikstödda bedömningen ersätter dock inte lärarens pedagogiska övervägande, utan stöder den genom att erbjuda tillförlitlig information och frigöra tid för mänskliga möten och för att göra lärandet betydelsefullt.

10 Skolan stärker social hållbarhet: Höga förväntningar och tillräckligt stöd för lärande och tillväxt

Framtidens grundskola bygger upp ett socialt hållbart samhälle som grundar sig på jämlika möjligheter och en meningsfull och trygg uppväxtgemenskap för varje barn. Målet med visionens grundskola är att bryta de negativa statistiska prognoserna som har med elevernas bakgrund eller andra faktorer att göra, och säkerställa att alla barn och unga lär sig och växer till delaktighet. Den viktigaste principen när det gäller detta är att skolan har höga förväntningar på varje elev och erbjuder tillräckligt stöd för att eleven ska nå upp till dem. Målet är viktigt i framtidens grundskola inte bara med tanke på elevernas jämlikhet, utan också med tanke på den allmänna utbildnings- och kompetensnivån. Det är viktigt att uppnå ambitiösa kompetensmål, behörighet för fortsatta studier och inlärningsfärdigheter i grundskolan för att målen om ett högt utbildat samhälle ska uppnås. När det gäller utbildningssystemet strävar man också efter att effektivt förebygga att de sociala skillnaderna mellan skolorna ökar.

I sitt mål när det gäller social hållbarhet stöder sig skolan på den betydelse som individuella och bakgrundsrelaterade utmaningar har för utgångspunkterna för lärandet och som bygger på forskningsrön, samt på att stödet ska fördelas utifrån dessa behov. Detta innebär att den viktigaste faktorn för social hållbarhet är att varje barn ska få ett helhetsmässigt bemötande i skolan. Skolan kan bemöta barn och unga från olika socioekonomiska, språkliga och kulturella bakgrunder både som individer och som en del av skolgemenskapen. Samtidigt har skolans personal kompetens och känslighet för att beakta elevernas sociala bakgrund eller andra särskilda behov som andra faktorer ger upphov till och för att ge det stöd som behövs så att barnens möjligheter till jämlikt lärande och deltagande förverkligas för alla. Skolan bemöter på så sätt varje elev som en egen person och har samtidigt forskningsbaserad förståelse för mottaglighet som är förknippad med barnets individuella egenskaper och uppväxtmiljö och som kan skapa hinder för inläringen som behöver identifieras.

"I skolan har lärarna tid att möta varenda elev." -Deltagare i framtidsdialogen

Mångfalden och differentieringen i samhället kommer i framtiden i allt högre grad att utmana den sociala hållbarheten och ge framtidens skola en större roll när det gäller att jämna ut varje elevs möjligheter. I en internationell jämförelse finns det numera ett omfattande samband mellan elevernas socioekonomiska bakgrund och invandrarbakgrund och kunskapsskillnaderna i Finland, och i synnerhet kunskapsskillnaden mellan elever med invandrarbakgrund och majoritetsbefolkningen är betydande också i en jämförelse mellan OECD-länderna.^{163,164} Framtidens drivkrafter förutspås öka trycket på ökad mångfald i samhället och när det gäller ökade skillnader, och till exempel artificiell intelligens kan ytterligare fördjupa skillnaderna i kunnande genom att producera återkommande effekter. Utöver de individuella utmaningarna, de sociala skillnaderna och de digitala klyftorna skapar även trycket på att de regionala skillnaderna ökar både inom städerna och mellan olika delar av landet allt större skillnader i elevernas utgångspunkter när de strävar efter kunnande och välbefinnande.

En socialt hållbar grundskola säkerställer att varje elev har rätt till lärande och delaktighet i sin gemenskap. Principen är att förväntningarna på kunnandet ska förbli högt för varje elev och att man genom att erbjuda tillräckligt stöd ska säkerställa att eleverna uppnår åtminstone den kunskaps- och färdighetsnivå som krävs för fortsatta studier och för att vara en fullvärdig samhällsmedlem. För eleven framstår detta som ett tryggt och förtroendefullt förhållande till lärarna och skolans personal som ser eleven som den helhet som han eller hon är och kan erbjuda lämpligt stöd och hjälp. Att identifiera stödbehoven stämplar inte eleven som svagare, utan även eleven förstår att syftet med stödet är att hjälpa just hen att växa till sin fulla potential.

”Det är viktigt för mig att det är tryggt i skolan och att lärarna är pålitliga så att jag kan berätta för dem om det är något som tynger mig!”

-Deltagare i webbforumet (elev)

Framtidens grundskola stöder och uppmuntrar också elever med särskilda färdigheter och motivation och som framskrider exceptionellt snabbt i sina studier eller inom något delområde. Utgångspunkten är att entusiasm, egen motivation och styrkor är värdefulla egenskaper som man vill uppmuntra och värna om under hela skolgången. De färdigheter som varje elev har är också viktiga som resurs för gruppen. I skolorna hinner och kan man identifiera elever som behöver extra utmaningar för att utveckla sina särskilda styrkor. De utmanas att utvecklas och i skolan utnyttjas också teknik för att skapa svårare innehåll och möjliggöra ytterligare fördjupning.

När det gäller att stödja social hållbarhet identifieras också alla elevers jämlikhet i fråga om mänsklig tillväxt och delaktighet i samhället. Vid sidan av utvecklingen av varje elevs grundläggande färdigheter och kunskaper satsar man således på att stödja mer omfattande bildningsmål och mänsklig tillväxt. Skolan är en plats där alla får vara delaktiga i mänsklighetens rika kunskapsmässiga och kulturella traditionen, och där alla får handledning i delaktighet och ett meningsfullt liv. Grundskolan säkerställer att alla elevers socioemotionella och etiska färdigheter utvecklas på ett balanserat sätt, och att fördjupningen inom ett område som eleven är särskilt stark inom – eller alternativt utmaningen med stödet för lärandet – inte leder till att den övergripande tillväxt som utbildningen erbjuder blir begränsad.

En socialt hållbar grundskola fostrar genom ett positivt förhållningssätt: skolan är meningsfull och inbjudande för barnet varje skoldag. Man ser de styrkor som utvecklas i varje elev och alla uppmuntras att bidra till det gemensamma goda. Man kommer också till skolan tack vare de värdefulla sociala mötena som sker där. Kärnan i att skapa anknytning till skolan är trygga vuxna och goda relationer till andra barn. Ett element i den sociala hållbarheten är också relationen mellan eleverna och lärarna, där läraren är en trygg vuxen.

11 En trygg skolkultur stärker gemenskapen och rötterna

Trygghet är en grundläggande egenskap i framtidens grundskola. Vikten av att känna sig trygg under skoldagen framhävs i visionsarbetets material, i synnerhet i synpunkterna från eleverna och deras närstående. Att känna sig trygg är en premiss och förutsättning för att må bra och kunna lära sig saker. Trygghet kräver att man arbetar aktivt och förmedlar en känsla till eleverna om att de är accepterade och att det inte finns någon risk för att de ska bli diskriminerade, mobbade eller uteslutna. I en trygg skola betar sig alla respektfullt, och man ser till att det finns studiero.

*"En trygg lärmiljö bygger på förtroende, tydliga rutiner och trygga vuxna."
-Deltagare i framtidsdialogen*

Tryggheten har också en koppling till skolans dagliga verksamhet och till planeringen och övervakningen av skolbyggnaderna och skolgårdarna. Skolans personals uppdaterar regelbundet sin kompetens och övar på olika situationer på ett förutseende sätt. När nya skolor byggs och skolor renoveras beaktas säkerhetsaspekterna på ett mångsidigt sätt vid sidan av ekologisk hållbarhet.

Ett absolut krav när det gäller trygghet är att skolan ska se till att ingen blir mobbad. Skolorna har tydliga rutiner mot mobbning och mycket handlar om förebyggande åtgärder. Skolgemenskapen och att tillhöra den, trygga vuxna och vänskapsrelationer mellan eleverna står i centrum i förebyggandet av mobbning. Dessa styrs av skolans dygder som uppmuntrar till att agera mot mobbning och inkludera alla. Förebyggande av mobbning har både gemenskapen och individerna som perspektiv: för att motverka mobbning ska hela gemenskapens interaktion bygga på respekt och inkludering. I framtidens grundskola har lärarna förmåga att stödja hela elevgemenskapens välbefinnande och social dynamik som förebygger mobbning.

*"En viktig färdighet som utvecklas i skolan är sociala färdigheter. Att arbetsmiljön i grundskolorna ofta är våldsamt vittnar om att man måste satsa mer på just dessa färdigheter. Allt utgår från respekt för andra människor."
-Deltagare i webbforumet*

En mer omfattande trygghetsupplevelse kräver också att man aktivt upplever sig accepterad som den person man är. I detta ingår också tanken att skolan är en plats där man inte alltid måste vara rätt för att vara trygg. Skolan arbetar målinriktat för att bygga upp en inkluderande gemenskap.

"I skolan måste det finnas en trygg och accepterande atmosfär där alla elever kan vara sig själva och delta aktivt." -Deltagare i framtidsdialoger (unga)

Man värnar också om trygghetsupplevelsen i förhållande till elevens egen framgång och lärande. *Utgångspunkten är att skolan är en plats där det också är tryggt att misslyckas och där man alltid kan försöka på nytt.* Samtidigt stöds trygghetsupplevelsen genom att stärka elevernas uthållighet och resiliens. I trygghetsmålet är det också viktigt med det stabila samarbete mellan skolan och hemmet som presenteras i visionen. När föräldrarna lär känna läraren och varandra är det lättare och mer produktivt att hålla kontakt och samarbeta både för att bygga upp skolgemenskapen och för att utreda eventuella mobbningsituationer.

Skolans kultur stärker gemenskapen och identiteten

Framtidens grundskola bygger medvetet upp skolans kultur, som omfattar delade traditioner och seder som livar upp vardagen, fester som stärker den generationsöverskridande gemenskapen och olika bemarkelsedagar.

Den skörhet i samhället som beskrivs i drivkrafterna för framtiden märks till exempel i att anknytningen till tillställningar och traditioner som för samman människor under de senaste årtiondena har försvagats. Framtidens skola skapar en inkluderande kultur där skolan själv lyfts fram som en gemenskap som bidrar till tillhörighet och identitet. Skolans gemensamma seder, traditioner under året och exempelvis skolans egen sång förenar eleverna och skapar en upplevelse av betydelsefull tillhörighet.

Framtidens skola är en gemenskap och en plats som de unga kommer ihåg när de går vidare till följande utbildningsstadier. Den ger dem rötter som skapar trygghet och en identitet som en lärande människa på vägen mot livslångt lärande. Skolans kultur stöder sig också mycket på det samarbete mellan skolan och hemmet som utvecklas i framtidens grundskola. Genom att inkludera föräldrarna och vårdnadshavarna i vissa av skolans evenemang och genom att skapa en gemensam kultur stärker man också fostringssamarbetet och elevernas anknytning till skolan.

"Ärtsoppsdagen minns jag som en gemensam grej för alla."

-Deltagare i framtidsdialogen (unga)

Den finländska skolan har en lång historia som utnyttjas för att stärka upplevelserna av tillhörighet och gemenskapen. I visionens material lyfte de unga själva fram generationsöverskridande upplevelser och behovet av tillhörighet som värdefulla saker. Skolans fester och både mindre och större vardagliga traditioner och seder, till exempel ärtsoppsdagen, representerar positiv kulturell kontinuitet som alla är delaktiga av och en naturlig förankring till det finländska samhället.

Även kulturen förändras och lever, och man utvecklar den tillsammans. Skolans identitet skapas i synnerhet av dess lärare och personal som överför erfarenhet av det gemensamma till följande generationer av personal och elever. Upplevelsen av rötter och kontinuitet samt av att vara delaktig i förnyelsen av skolans kultur ökar också elevernas tilltro inför framtiden.

12 Skolan är kulturellt och språkligt varierande

Det finländska samhället kommer i framtiden att vara mångkulturellt och flerspråkigt. Vid sidan av de inhemska språken och kulturtraditionerna blir det finländska samhället mångsidigare särskilt på grund av den ökade invandringen och befolkningen med invandrarbakgrund. I skolan möter man elever som lever i många olika kulturer individuellt och ser hur viktig kulturell mångfald är som en styrka som diversifierar samhällets kompetens och kulturkapital. I skolan värnar man om både skolans gemensamma målsättningar och om mångfalden av individer och gemenskaper. I framtidens grundskola kan man också identifiera utmaningar när det kommer till kulturell mångfald och behovet av att till exempel facilitera positiva möten eller stödja språkutvecklingen. Med tanke på den sociala hållbarheten anknyter kulturell mångfald till kapitel 10, där den forskningsbaserade mottagligheten för att identifiera elevers stödbehov i anslutning till social bakgrund också är kopplad till frågor som rör kulturell och språklig mångfald.

Till omfattande bildning hör också medvetenhet om kulturell mångfald både i Finland och globalt. Skolan främjar denna medvetenhet både i innehållet i det som lärs ut och erfarenhetsmässigt till exempel som en del av kulturfostran. Samtidigt stöder skolan kännedomen om nationella minoritetsspråk och minoritetskulturer som en del av en kultur och gemensam identitet som bygger på allt mångsidigare identiteter i samhället. Vid sidan av finsk- och svenskspråkig undervisning beaktas språket och den kulturella bakgrunden hos samisk-, romani- och teckenspråkiga elever i den grundläggande utbildningen.

Språklig och kulturell mångfald uppfattas både som mångfald i det finländska samhället och som växande globala kontakter och internationalism. Mångfalden i det finländska samhället utnyttjas som skolans styrka och som en möjlighet att stödja elevernas mångsidiga bakgrunder och identiteter som en del av skolgemenskapen. Skolan beaktar också olika bakgrunder och kulturer i skolans vardag och i arbetet med familjerna.

Den svenskspråkiga skolan som kraft för identitet och kultur

Finlands officiella tvåspråkighet och den svenskspråkiga utbildningen är en central del av den finländska kulturen. Den svenskspråkiga utbildningen är en förutsättning för att landet ska vara tvåspråkigt, och skolan har en viktig förenande roll för svensk-språkigheten i Finland. Den bildar en kulturell och språklig utbildningshelhet. Den svenskspråkiga skolan har en betydande och mångdimensionell samhällelig, kulturell och språklig uppgift i framtidens tvåspråkiga Finland.

Den svenskspråkiga utbildningen kommer även i framtiden att vara attraktiv och konkurrenskraftig, och den är ett naturligt val för både enspråkiga och flerspråkiga familjer. Utbildningens dragningskraft stärks också för dem som har något annat hemspråk än finska eller svenska. Den svenskspråkiga utbildningen utvecklas kontinuerligt med tiden och parallellt med det finskspråkiga utbildningssystemet.

Som en del av den framtida utvecklingen av skolan säkerställs också god tillgång till svenskspråkiga läromedel som håller hög kvalitet samt till kompetenta lärare och småbarnspedagoger. Den svenskspråkiga utbildningsvägen och de influenser den ger – bland annat via nordiska nätverk – utgör en särskild styrka i den finländska utbildningshelheten.

I framtiden kommer en allt större del av eleverna i de svenskspråkiga skolorna att tala något annat språk – till exempel finska eller främmande språk – hemma, och det är vanligt att eleverna har flera hemspråk och definierar sig själva som två- eller flerspråkiga. Undervisningsspråket har en avgörande betydelse för det framtida språkbruket. Man identifierar att identiteten blir mångsidigare och att den svenskspråkiga kulturens möjligheter kan utnyttjas aktivt i både svenskspråkiga och finskspråkiga skolor.

Mer varierande språkliga och kulturella premisser

Samiska språk och samisk kultur

De samiska språken och den samiska kulturen är en viktig del av den nationella mångfalden och den rika kulturella historien och nutiden. När det gäller de samiska språken kommer det i framtiden att bli allt vanligare att majoriteten av de samiska barnen bor utanför samernas hembygdsområde. För att trygga de samiska språkens livskraft krävs långsiktiga lösningar som beaktar föränderliga förhållanden och elevernas behov.

Att utnyttja teknik är inte bara ett praktiskt sätt att ordna undervisning, utan också en möjlighet att stärka den språkliga identiteten och den kulturella delaktigheten. Genom att använda sig av distansförbindelser kan man sammanställa undervisningsgrupper enligt åldersgrupp eller utifrån kunskapsnivå i språket samt ordna undervisning på det egna språket, även om det inte finns tillgång till lärare i alla skolor. Eleverna kan delta i undervisningen från sin egen närskola, vilket gör undervisningen mer tillgänglig. Dessutom kan man med hjälp av digitala lösningar utveckla mångsidiga läromedel som stöder både språkinläringen och förmedlingen av kulturarvet. Därigenom säkerställer man att det samiska språket lever vidare och är betydelsefullt även för kommande generationer.

Situationen när det gäller de samiska språken betonar för sin del att det i framtidens grundskola är viktigt att utveckla pedagogiken och de didaktiska lösningarna för undervisning på distans samt sociala modeller som stöder byggandet av distansgemenskaper vid sidan av närgemenskaperna i skolorna. Teknik som gör det möjligt att överbrygga avstånd blir allt viktigare i framtiden, och det är viktigt att utveckla dem för att säkerställa jämlikhet och kvalitet i undervisningen.

Stöd för olika språkliga premisser

Goda språkkunskaper utgör grunden för allt lärande och har en betydande inverkan på integration, välbefinnande, studier och sysselsättning. Behovet av undervisning på både undervisningsspråket och andra inhemska och främmande språk ökar även i framtiden och är kopplat till elevernas premisser som också skiljer sig åt på andra sätt. Språkundervisningen möjliggörs i allt större utsträckning genom att utnyttja tekniska lösningar och undervisningsmetoder, och man satsar på att utveckla nya och mångsidiga metoder för språkundervisningen.

”En välfungerande flerspråkig och mångkulturell skola är en plats där varje elev kan känna sig uppskattad och som en del av gemenskapen. Detta förutsätter en trygg och accepterande miljö, mångsidigt språkstöd, respekt för kulturer och att alla aktörer i skolan deltar aktivt.” -Deltagare i framtidsdialogen

Vid sidan av artificiell intelligens, digitalisering och spelpedagogik utvecklas språkundervisningens pedagogik i synnerhet med hjälp av erfarenheter från språkbadspedagogik och språkmedveten pedagogik. Det finns tillräcklig förståelse för språkinläring och stöd för den också i modersmålet när det gäller elever som tillhör majoritetsbefolkningen: till exempel kan en social och regional differentiering av städerna leda till situationer där man i modersmålsundervisningen måste fästa särskild uppmärksamhet vid att stödja elever som använder undervisningsspråket som modersmål.

13 Koulu on jokaista oppilasta varten: Oppilaan päivä

”Elevens dag” sammanställer skolans mål och verksamheten till ett övergripande förhållningssätt. I skolan står eleven i centrum. Eleven kommer till skolan som en hel människa och växer som en del av skolgemenskapen och nätverken i sin närmiljö. Skolan möter eleven på ett helhetsmässigt sätt och dess verksamhet struktureras medvetet som en del av elevens dag och år för att stödja uppväxten. Elevperspektivet som man får genom elevens dag är också en påminnelse om att skolan ska vara meningsfull för eleven varje dag.

*”Lärarna gör att det känns meningsfullt att varje dag komma till skolan.”
- Deltagare i webbforumet*

Skolan kan inte samordna alla delområden i elevernas liv, men identifierar viktiga element i elevens liv och uppväxt och strävar efter att möjliggöra funktioner som är viktiga för elevens utveckling på ett övergripande sätt. Med andra ord är skolan inte en ö som är fristående från elevens övriga liv och som inte är kopplad till elevens hem, kulturella bakgrund eller hobbyer. I skolan är man också medveten om den betydelse det har att växa utanför skolan och dess koppling till elevens dag, och samtidigt identifieras skolans betydelse och möjligheter som stöd för elevens liv även utanför den egentliga skoltiden. Skoldagarna integreras i elevens hobbyer och möjligheter till fritid, och man är medveten om deras betydelse för lärandet.

Elevens dag betonar både elevens liv som helhet och vikten av elevperspektivet i skolan. Skolan är till för eleverna och varje elev. Elevens röst blir hörd i skolan, och eleven vet att hen är viktig. Tillhörighet, meningsfullt lärande och aktörskap gör skolan meningsfull även för eleven varje dag. Skolans orientering är således inte bara en möjlighet till ett bättre vuxenliv, utan varje dag innebär meningsfullt liv i skolan.

14 Skolan och skolbyggnaderna som mötesplatser för grupper, tjänster och naturen

Framtidens grundskola öppnar sig mot samhället, och samhället ger skolan stöd. Skolan utvecklar samarbetet med familjerna och vårdnadshavarna och leder det för att stärka elevens uppväxt och det ömsesidiga förtroendet. Skolbyggnaderna fungerar som viktiga mötesplatser för både grupper och aktörer och för relationen mellan människan och naturen.

Samarbetet mellan skolan och hemmen stärks

Att bygga upp ett starkt samarbete mellan skolan och hemmen när det gäller fostringsgemenskapen spelar en nyckelroll när det gäller att stödja eleverna i framtidens grundskola. Med fungerande samsarbetsmodeller kan man öka förtroendet för skolan hos barn och familjer som kommer från olika bakgrunder. Det ökar också upplevelsen av det gemensamma målet och föräldrarnas och vårdnadshavarnas vilja och förmåga att stödja barnets skolgång och hela skolgemenskapen.

Skolmotstånd är ett växande problem i många befolkningsgrupper, och det är inte självklart att man delar upplevelsen av att skolan står på barnets – och familjens – sida. Ett fungerande samarbete med familjerna är det viktigaste sättet att bygga upp detta förtroende och skapa en kontakt som bär även när eventuella konflikt-situationer uppstår. Ökat samarbete mellan skolan och hemmen efterlystes också aktivt i visionsarbetets framtidsdialoger, det vill säga vid diskussionstillfällen som ordnades på olika orter. Både eleverna och lärarna önskade att skolorna skulle erbjuda fler möjligheter för föräldrar och vårdnadshavare att engagera sig och därigenom stärka gemenskapen.

”Det borde föras en mer öppen dialog mellan föräldrarna och lärarna om skolans uppgift och om föräldrarnas betydelse när det gäller att stödja skolans fostrings- och undervisningsuppgift.” -Deltagare i webbforumet

Ett närmare samarbete mellan skolan och hemmet innebär inte att lärarens roll försvagas. Tvärtom; genom att stärka samarbetet strävar man efter att förtydliga grunderna för det pedagogiska samarbetet och förbättra premisserna för att

eleverna ska ha jämlika möjligheter. Det handlar framför allt om att skapa gemensamma förväntningar och förmedla skolans tillvägagångssätt och värderingar till familjerna. Behovet av ett pedagogiskt inriktat samarbete under ledning av skolan blir allt tydligare i ett samhälle där familjernas uppfattningar om skolan, förväntningarna på skolan och resurser för att stödja sitt barn i skolarbetet blir alltmer varierande. Om det inte uppstår gemensamma förväntningar och förståelse för skolans och hemmens roller, kan stödet till eleverna förbli bristfälligt och anknytningen till skolan försämrats.

Ett välplanerat samarbete mellan skolan och hemmen i framtidens grundskola gör det möjligt för skolan att stödja familjerna och vårdnadshavarna i deras strävan att stödja barnens förutsättningar för ett gott liv och deras skolgång. Genom samarbetet kan familjerna samtidigt hjälpa skolan. Familjer i alla typer av skolgemenskaper har potential att hjälpa skolan, även om familjernas socioekonomiska, etniska och kulturella bakgrund varierar. *När föräldrarna och vårdnadshavarna får förtroende för att skolan står på barnets sida, och det stöd som barnet får för skolarbetet leder till ett bra resultat för eleven själv och dennes livsstig, fördjupas förtroendet för skolans arbete.* Ett fungerande samarbete med föräldrarna bygger upp resurser som också hjälper elever vars föräldrar eller vårdnadshavare av en eller annan orsak inte kan delta fullt ut i samarbetet med skolan eller inte kan stödja sina barns inläring.

Det är viktigt för framtidens grundskola att föräldrarna och vårdnadshavarna stöder hela skolgemenskapen och förstår sin egen roll som en del av gemenskapen. Skolan utgår från tanken att den inte har kunder som den producerar tjänster åt, utan den är en gemenskap för lärande där eleven kan bli medlem och växa. Med tanke på välbefinnande, tillhörighet, delaktighet och meningsfullhet är det nödvändigt att även föräldrar och vårdnadshavare uppfattar skolan som en gemenskap. Ur detta perspektiv är hela gemenskapens verksamhet och delade välbefinnande av central betydelse även för det egna barnet. I stället för en splittrad, fullständigt individualiserad relation till skolan eller en passiv serviceförväntning uppmuntrar grundskolan till en stark gemenskap där föräldrarna förstår att satsningar på hela skolgemenskapen och på alla elevers bästa är ett viktigt sätt att stödja även det egna barnets förutsättningar för lärande och dess framtid.

"Jag skulle verkligen vilja känna mina elever och deras familjer, eftersom jag då skulle kunna ge undervisning som verkligen gagnar eleven."

-Deltagare i webbforumet (lärare)

Målet med samarbetet med hemmen är att stärka fostringsgemenskapen och därigenom utöka det stöd för skolgången som eleverna får hemma. När samarbetet fungerar bygger det upp familjernas förtroende för skolan, ökar det stöd som familjenätverket erbjuder skolgemenskapen och förbättrar skolans möjligheter att stödja familjerna. De huvudsakliga målen för organiseringen av verksamheten är följande:

- Lärarna och skolans övriga personal förbinder sig till samarbetet och förstår vikten av att beakta elevernas hela livsmiljö
- Skolan stöder familjerna och familjerna skolan – samarbetet stärker båda
- Föräldrarna litar på skolans mål och stöder sitt barns skolgång
- Eleverna förbinder sig till skolan och dess kultur med uppmuntran från vårdnadshavarna
- Samarbetet mellan skolan och hemmen stöder också de elever vars föräldrar eller vårdnadshavare av en eller annan orsak inte aktivt kan delta i stödjandet av barnets skolgång.

Stärkandet av samarbetet mellan skolan och hemmen styrs av principen att skolan ska vara medveten om familjerna och den betydelse som skolans sociala kontext har, men detta samarbete styr inte skolan, utan skolan styr samarbetet. Med andra ord förverkligar skolan sina egna kärnmål, och den gemensamma värdediskussionen syftar till att identifiera delade strävanden och engagera föräldrarna inom ramen för skolans pedagogiska mål. Gemensamma, nationella arbetsätt utvecklas som metoder för samarbetet. De bygger till exempel på gemensamma diskussioner, möten, evenemang och fester som skolorna kan tillämpa på sina egna behov. Dessa kan till exempel omfatta olika forskningsbaserade metoder som utvecklats för att bygga upp dialog, förtroende och gemenskap samt olika yrkesgrupper inom skolan.

Ekosystemet för lärande stöder skolan

Framtidens skola sträcker sig förutom till hemmen även till det omgivande grannskapet och till andra sammanslutningar och institutioner. Målet utvidgas till hela samhället runt skolan: *Samhällsfältet förstår betydelsen som framtidens grundskola har, och olika aktörer ger både eleverna och skolan stöd.* Samtidigt uppfattar man i skolan allt tydligare grundskolans roll som en del av ett mångsidigt ekosystem för lärande, som skolan medvetet för sin del samordnar för att lotsa eleverna mot livslångt lärande och meningsfull delaktighet. Ekosystemet för lärande omfattar både olika aktörer och institutioner samt sammanslutningar

och grannskap runt skolan. Skolan fungerar som en knutpunkt för olika aktörer i sitt grannskap, där multiprofessionellt samarbete stärker de studerandes och familjernas möjligheter.

Skolans relation till andra aktörer blir allt viktigare i Finland, eftersom förtroendet för skolan inte längre är lika självklart som tidigare när variationen inom befolkningen blir större. Å andra sidan behövs en allt större grupp andra aktörer som kan hjälpa till med olika stödbehov och bidra till effektivt lärande. En stark koppling till samhället runt skolan och ett utvecklat nätverk för multiprofessionellt samarbete både i och utanför skolan är ett viktigt sätt att bygga upp förtroendet för skolan och förena sina krafter med andra centrala aktörer.

Viktiga partner för skolan i ekosystemet för lärande är till exempel andra offentliga institutioner, organisationer och företag som kan vara med och stödja en fungerande skoldag och en fungerande helhetsbetonad elevs dag samt en välmående gemenskap. Ekosystemet för lärande sträcker sig också utanför landets gränser, och till exempel deltar internationella organisationer och aktörer i det växande samarbetet. Det internationella samarbetet har en allt större betydelse för att lösa de alltmer komplicerade globala utmaningarna och för skolans pedagogiska utveckling.

"Visst! Mer nätverkande. Utforska ungdomsarbetet, biblioteket och andra tjänster. Speciellt hälsovårdaren, kuratorn och psykologen borde bli en del av gemenskapen så att det är lättare att närma sig dem när man behöver det. Sektorsövergripande samarbete borde utnyttjas i mycket högre grad och tillsammans borde man satsa på individernas och hela skolgemenskapens välbefinnande." -Deltagare i webbforumet

Identifieringen av ekosystemet för lärande som omger skolan och de samarbetsformer det omfattar syftar till att *förena olika aktörers krafter som stöd för skolans arbete, ömsesidigt stödja andra aktörer och gemenskaper genom skolans verksamhet, stärka meningsfull delaktighet och mångsidigt lärande för eleverna samt hjälpa dem bli en del av samhället.*

Exempel på verksamhetsmodeller som utvecklas tillsammans i ekosystemet för lärande är ett allt tätare samarbete med bibliotek och kulturinstitutioner för att fördjupa det upplevelsebaserade och mångsidiga lärandet. Likaså omfattar det samarbete med lokala företag för att möjliggöra nya inlärningsmiljöer och innehåll. Med hjälp av samarbetsorganisationerna möjliggörs en allt större insats av grannsamhällets medlemmar och andra intresserade för att stödja skolan. Verksamhet som "läxmormor" och "biblioteksfarfar" kommer i större utsträckning till skolans

hjälp. Samtidigt utnyttjas andra frivilliga som vill ta med elever på kulturupplevelser efter skoldagen, ordna klubbar för dem eller hjälpa till med att ordna evenemang på skolan.

Samarbetet möjliggör också stöd som skolan erbjuder andra aktörer samt att eleverna får hjälp med att komma in i samhället. Som en del av tanken på ömsesidig hjälp och ömsesidigt lärande får eleverna lära sig att utföra frivilligarbete, till exempel att hjälpa till i lokalsamhället, städa i naturen och skydda den eller hjälpa till på ett äldreboende. Upplevelsen av att göra saker själv och vara till hjälp är en viktig del i att växa som människa och det stöder elevernas självkänsla och upplevelse av meningsfullhet. På det här sättet är det möjligt att utnyttja samarbetet i strävan efter meningsfullhet för att hitta sin egen styrka och upplevelse av delaktighet också när det är fråga om elever vars styrkor inte alltid har att göra med skolans egen kärnverksamhet. Om skolan inte alltid skapar känslan av att lyckas, kan man få dessa känslor till exempel genom att hjälpa till i det närliggande samhället eller göra något för naturen. Att hjälpa andra ger också styrka: man är inte alltid bara den som får hjälp.

I skolan utvecklas åtgärder som stärker skolans ställning som en del av ekosystemet och andra aktörers möjligheter kan utnyttjas på ett motiverat sätt i skolans mål. Det är viktigt att samarbetet inte belastar skolans personal, utan ger fler möjligheter och resurser att öppna upp elevernas värld och väg in i samhället.

Skolbyggnader som mötesplats för människor och naturen

Skolbyggnaderna är en viktig del av framtidens grundskola: den fysiska platsen är en viktig faktor när det kommer till att bygga upp skolgemenskapen och möjliggöra möten. Framtidens grundskola är därmed också en plats som stöder lärandet, ökar elevernas upplevelse av att bli hörda, känna sig trygga och få kontakt med naturen. Dessutom skapas ett starkt minnesspår av en gemensam skola som stöder glädjen med livslångt lärande. Till exempel i framtidsdialogerna som ingick i visionsarbetet beskrev deltagarna sina önskemål om att framtidens skola ska vara en multiprofessionell och mångkulturell oas för välbefinnande, som fungerar som ett aktivt center för närområdet även efter skoldagen.

I framtidens grundskola förstår man hur mångsidigt lokalerna påverkar människans lärande och informationshantering. Till exempel ljudvärlden och mängden visuella stimuli påverkar koncentrationen och belastningen. Utrymmena kan berika informationshanteringen: De delar av hjärnan som hör ihop med det spatiala processar även begrepp och sambanden mellan dem. Att till exempel röra sig från ett

utrymme till ett annat hjälper till att uppfatta händelser och helheter och att binda information till fysiska platser, även om det bara sker i huvudet, gör det lättare att komma ihåg den.

Utöver den pedagogiska ändamålsenligheten som är kärnan när det gäller lokalerna, återspeglar skolbyggnaden också skolans övriga roller. Planeringen av skolorna stöder barnens estetiska och sociala utveckling. Skolbyggnaderna är knutpunkter för möten som betonar framtidens grundskolas roll i centrum av ekosystemet för lärande och skolans betydelse som en aktör som för samman gemenskaper. Genom att se skolans verksamhet som centrum för ekosystemet för lärande utvidgas planeringen och användningen av skolbyggnaderna. Skolbyggnaderna skapar kontakt med naturen och möjliggör ett möte mellan människan och naturen. Utöver dessa syften styrs planeringen av skolbyggnaderna av skolans starka mål att värna om välbefinnandet.

”Skolan borde vara öppnare, skapa ny gemenskap och vara fritt tillgänglig för kommuninvånarna. Olika grupper borde beaktas bättre som en del av skolgemenskapen.” -Deltagare i webbforumet

Naturen är närvarande i skolan som grund för lärande, lugn och för att uppleva samband. Arkitektoniskt och planeringsmässigt återspeglar målet den centrala tanken i framtidens grundskola om att ekologisk hållbarhet inte endast är innehållet i läroplanen, utan en del av skolans djupgående verksamhetsformer och kultur. I framtidens skolbyggnader är naturen närvarande på ett mångsidigt och övergripande sätt: lokalerna planeras så att de gör miljön, årstidernas växlingar och landskapet till en del av vardagen.

Planeringen och användningen av skolgården är anpassad till skolans vardag och alla läroämnen. Den erbjuder en möjlighet att lära sig genom observationer och åtgärder: att fostra, undersöka, skriva, leka, fantisera och vila. I planeringen betonas ekologi, äkta naturmaterial och levande natur, som utöver att skapa upplevelser av välbefinnande och lärande även producerar exponering för mikrober som främjar barns och ungas hälsa. Naturupplevelsen kommer in i skolan till exempel via växter och andra estetiska och funktionella element som betonar kontakten med naturen.

Vid sidan av kontakten med naturen främjas även skolans roll i att främja välbefinnandet genom andra planeringslösningar. Välbefinnande förstås som både en individuell upplevelse och ett gemensamt fenomen, det fysiska, psykiska och sociala elementet i välbefinnandet beaktas. I planeringen betonas pedagogisk ändamålsenlighet och lösningar som ger mer studiero. Skolbyggnaderna och skolgårdarna

erbjuder också utrymmen för gemensam lek, rörelse och aktiviteter. Både planeringen av skolgårdarna och inomhusutrymmena möjliggör mångsidig rörelse som en del av välbefinnandet.

Kontakten med naturen och välbefinnandet sammanflätas med skolans bredare, samlade roll som centrum för det lokala livet. Skolbyggnaden fungerar som ett gemensamt utrymme för grannskapet i områden där avstånden tillåter det. När skolans lokaler är planerade att vara mångsidiga och lättillgängliga erbjuder de en plattform för att användas kvällstid och för fritidsaktiviteter, kulturverksamhet och sammankomster. Biblioteken, köken, gymnastiksalarna och gårdarna lever också utanför skoldagen och stärker upplevelsen av samhörighet, stöder familjernas vardag och skapar mer social hållbarhet.

”Drömmen är att ha en skolgård som är en gemensam trädgård där elever och stadsbor kan sköta om växterna tillsammans.” -Svar från webbforumet

I lösningarna märker man av skolans tänkande på ett nytt sätt, det vill säga genom att uppfatta den som en del av ekosystemet för lärande, där lärandet är en del av ett meningsfullt, hållbart liv. I ett samhälle där det finns allt färre delade institutioner och lokaler som för samman alla samhällsmedlemmar framstår också skolans roll som särskilt central genom dess fysiska tillstånd och användningsmöjligheter.

15 En meningsfull skola och karriär för lärare och de vuxna i skolan

Kärnan i lärarnas arbete är förutom undervisning även en meningsfull roll som möjliggörare och handledare för barns och ungas lärande och mänskliga tillväxt. Genom att stödja meningsfullheten i lärarnas arbete och systematiskt leda arbetsförhållandena stärker man orken i arbetet och lärarnas pedagogiska välbefinnande. I vår vision har lärarna möjlighet att fokusera på undervisningen och fostran, ständigt utvecklas i sitt eget arbete, få stöd för sin utveckling och tillhöra skolans pedagogiska och multiprofessionella gemenskap. Arbetets meningsfullhet identifieras och med hjälp av de resurser, strukturer och den ledning som ingår i arbetet säkerställer man att förhållandena inte orsakar etisk stress genom konflikter mellan vad som krävs och vad som är möjligt. Framtidens grundskola är således en attraktiv arbetsplats och gör också lärarutbildningen mer attraktiv.

Läraren kan också lita på att få stöd i sitt arbete av skolans ledning, när den alltmer mångsidiga tekniken och förändringarna i samhället medför utmaningar som behöver lösas i skolans vardag. Lärarnas välbefinnande är en förutsättning för att eleverna och hela skolgemenskapen ska må bra. Målen för ett meningsfullt lärararbete gäller i tillämpliga delar också skolans övriga personal: utgångspunkten för visionen är att det multiprofessionella arbetet som stöd för barnens lärande och uppväxt ökar i framtiden, och det är viktigt att skolan är en bra och meningsfull arbetsgemenskap för alla vuxna i skolan.

”Läraren är även i framtiden en viktig faktor när det gäller att dela information och en person som behövs för att visa unga var de kan hitta rätt information.”
-Deltagare i webbforumet

Lärarens uppgift är att planera och genomföra lärandet samt reflektera över pedagogiska processer som stöder elevens kunskapsmässiga, färdighetsmässiga, sociala och mänskliga utveckling. Syftet med undervisningen är både lärande och den etiska dimensionen av fostran: att fostra till ansvarsfullhet och aktörskap samt till att bli medlem i olika gemenskaper. Lärarens uppgift är således också att skapa mening, det vill säga att stödja kunskapen, identiteten och uppfattningen av världen.

I synnerhet i en tid då artificiell intelligens medför snabb förändring i samhället har läraren en avgörande roll när det gäller att definiera vad som är betydelsefull information och hur en bildad världsrelation ser ut. Läraren vägleder eleven till att bli en aktiv, ansvarsfull tänkare som växer till att arbeta tillsammans med andra och styra artificiell intelligens i en föränderlig värld. Tekniken kan inte ersätta människans roll när det kommer till att bygga meningsfullt kunnande och delaktighet. En stark relation till andra människor är en viktig del av hela inlärningsprocessen och för att skapa mening i livet.

I visionsprocessen har lärarna själva lyft fram möjligheten att bemöta eleverna på ett helhetsmässigt sätt och väcka glädje i lärandet som den viktigaste upplevelsen av meningsfullhet. I svaren betonas samtidigt arbetets mänskliga, pedagogiska och intellektuella dimension, som tillsammans bildar en önskan om att genomföra sitt kall så bra som möjligt med stöd av lärande och tillväxt.

"Att verkligen möta eleverna och märka hur betydelsefullt det är för elevens tillväxt gör mitt arbete meningsfullt." -Lärarenkät, grundskolelärare

När det gäller arbetets meningsfullhet syns uttryckligen lärarens fokus på eleverna väldigt tydligt: lärarens glädje när eleven gör framsteg, växer och utvecklas står i centrum i arbetet. Det innebär att meningsfullhet i arbetet i regel inte endast kan fås från externa arvoden, utan i första hand från skolan, som gör det möjligt att förverkliga arbetets pedagogiska och mänskliga mål så bra som möjligt och med respekt för varje elev. En förutsättning för ett meningsfullt arbete är därigenom också att skolan har tillräckliga resurser för att utföra arbetet väl och beakta varje elevs behov.

När det gäller faktorer som bidrar till att göra arbetet meningsfullt lyfter lärarna själva fram gemenskapen och samarbetet mellan lärarna, yrkesskickligheten och kunniga kollegor, uppskattning för arbetet och en lugn vardag. Upplevelsen av brådska lyfts i allt material fram som en kritisk faktor som minskar meningsfullheten och orsakar etisk stress. Därför blir också en skola utan brådska ett centralt mål för framtidens skola. *I en lugn skola finns det möjlighet för alla att mötas och utrymme att tänka.*

I lärarens roll betonas förutom att utbilda individer även att stödja samhällets framtid genom generationens tillväxt. Utbildningssystemens centrala uppgift är att stärka elevernas roll som samhällsmedlemmar i en komplex värld som snabbt förändras. Läraren lär ut de färdigheter som behövs för detta, exempelvis etiskt och kritiskt tänkande. Arbetet hör till demokratins kärnuppgifter: att värna om delaktighet, vetenskapligt tänkande och det gemensamma goda.

"Det är meningsfullt att bygga upp samhället på sin egen arbetsplats bland unga. De är stolta över sitt arbete." -Lärarenkät, grundskolelärare

Meningsfullheten i lärarens arbete stöds med hjälp av tre centrala dimensioner:

Mänskliga möten och stöd för lärande och tillväxt: Framtidens skola stöder meningsfullheten i lärarens arbete genom att framhäva mötet mellan läraren och eleven som en av skolans viktigaste kärnuppgifter. I takt med att tekniken utvecklas ökar värdet av mänsklig närvaro och autentiska möten. Läraren identifierar och stöder elevens glädje i lärandet, den övergripande tillväxtprocessen och är en genuint betydelsefull vuxen för eleven. Läraren är också en central pedagogisk aktör i skolgemenskapen. Läraren ser eleverna som individer och styr samtidigt gruppens utveckling samt kamratgemenskapens sociala dynamik och tillväxt.

Aktörskap och yrkesmässig autonomi: Lärarna har ett starkt aktörskap och kan påverka de pedagogiska lösningarna och skolans strukturer för att bidra till att göra arbetet meningsfullt. Lärarens autonomi innebär inte att man agerar ensam, utan att man aktivt deltar i en gemensam, reflekterande yrkeskultur där man har respekt för läraren och litar på hen. I utvecklingen av skolan eftersträvas en stark gemensam skolkultur där även betydelsen av gemenskapen mellan lärarna framhävs.

Arbetsresurser, lugn och effektivitet: Ett meningsfullt lärararbete kräver tillräckliga resurser för skolans verksamhet för att arbetet ska kunna utföras väl och vara tillräckligt lugnt. Visionens skola har tid att utveckla arbetet kreativt och göra det effektivt tillsammans med hela skolgemenskapen. Betydelsen av det arbete som framtidens lärare utför uppstår ur möjligheten att påverka det bredare ekosystemet för lärande och utveckla skolgemenskapen som en del av en positiv förändring.

Lärarens uppgifter och karriär

Lärarens undervisnings- och fostringsuppgifter är sammanflätade under hela grundskolan. En förutsättning för att dessa uppgifter ska kunna skötas väl är fungerande växelverkan mellan undervisning och lärande, goda relationer mellan lärare och elever och välbefinnande för alla i skolan. Lärarna styr utvecklingen av elevernas kunnskap, aktörskap, välbefinnande och gemenskap tillsammans med eleverna och vårdnadshavarna samt multiprofessionellt tillsammans med sina kollegor. Lärarna klarar av att kritiskt bedöma sina egna arbetsätt och utveckla sin undervisning, inlärningsmiljöerna och skolans verksamhetskultur i samarbete med sina kollegor och intressentgrupper. Introduktionen av nytexaminerade lärare, aktivt aktörskap och känslan av kunnskap stöds i skolan med hjälp av systematisk och långsiktigt kamratmentorskap.

Lärarnas arbetshälsa ombesörjs under hela karriären. Skolans verksamhetskultur stöder lärarnas arbetshälsa och engagemang i arbetet. Dessa faktorer påverkar den positiva interaktionen i undervisningen och vidare elevernas motivation, engagemang i lärandet och inlärningsresultat.

I ett samhälle som förändras snabbt är lärarnas grundutbildning alltmer sömlöst kopplad till fortbildning för att fortlöpande utveckla yrkesskickligheten. Samtidigt stärker kontinuerligt lärande skolans verksamhetskultur av inläring och utveckling

Läroutbildningens och läraryrkets dragnings- och hållkraft tryggas. Inom läroutbildningen sörjer man för branschens dragningskraft och ser till att det finns möjligheter för studerande med olika bakgrund. Lärarna erbjuds olika karriärvägar som möjliggör fördjupning eller utveckling inom något nytt uppgiftsområde under karriären. På det sättet tryggas man att lärarna hålls kvar i yrket under hela karriären. Lärarna kan studera för att få flera behörigheter redan under grundutbildningen och under hela karriären, vilket också gör det möjligt att svara på de föränderliga personalbehoven.

Läroutbildningen

Läroutbildningen erbjuder lärarna i grundskolorna färdigheter att sätta sig in i den senaste forskningen och stöder utvecklingen av det yrkesmässiga aktörskapet och förmågan att tillämpa kunskaperna i sitt arbete för att utveckla yrkesskickligheten och skolan. Läroutbildningen har en stark tvärvetenskaplig forskningsgrund. Med forskningsbaserade verktyg fördjupar man hanteringen av lärostuderandenas egna undervisningssituationer och färdigheter under läropraktiken.

Inom läroutbildningen får alla lärare i grundskolan de kunskaper och färdigheter som behövs. Utifrån dessa kan de flexibelt samarbeta med kollegor som är lärare i grundskolan och undervisa elever som har olika behov. Läroutbildningen stärker kunskaperna om hur elever i olika åldrar lär sig och om åldersanpassade utvecklingsuppgifter, delaktighet och deltagande, känslö- och interaktionskompetens i många olika undervisningssituationer ansikte mot ansikte och på distans samt samarbetsfärdigheter både multiprofessionellt och med familjerna. I utbildningen ingår språk- och kulturmedveten kompetens, specialpedagogisk kompetens och välfärdskompetens, samhällelig läskunnighet, förståelse för samhälleliga skillnader och färdigheter i delat ledarskap.

”Lärarnas didaktiska kompetens stärks och prioriteras – lärandet handlar inte om läroböcker eller digitala enheter, utan om undervisning och lärarens förmåga att

behärska undervisningen och förstå lärandet.”

-Deltagare i webbforumet (lärare)

Grundutbildningen och fortbildningen för grundskolelärare vid universiteten bildar en systematisk helhet för att utveckla yrkesskickligheten. De senaste forskningsrönen och till exempel framtidsvisionerna från Lärarutbildningsforumet fungerar som grund för utvecklingen. De grundläggande fundamenten består fortsättningsvis av de kännetecknande elementen i rektorns och lärarens profession, det vill säga magisterutbildning inom pedagogik, behörigheter som grundar sig på dessa samt autonomi och pedagogisk frihet. För att utöva yrket som lärare och rektor krävs en hög utbildningsnivå, omfattande autonomi, uppskattning för yrkeskåren och förtroende i samhället och att läraren och rektorn etiskt sett är närmast ansvarig för sitt arbete inför samhället.

Innehållet i lärarutbildningarna har utvecklats utifrån grundskolans framtida behov och så att de bättre motsvarar förändringarna som sker inom läraryrket och samhället och när det gäller kompetensbehoven. Lärarnas grundutbildning och fortbildning är fortfarande forskningsbaserad och det finns en tydlig anknytning när det kommer till innehållet i utbildningarna. Läraren ska utveckla sitt eget arbete och undervisningen utifrån forskningen, och därför är grundutbildningen för lärare fortfarande på magisternivå och bygger upp gedigna färdigheter i vetenskapligt tänkande hos lärarna.

Grundutbildningen och fortbildningen för lärare stärker skolornas lärande och utvecklande verksamhetskultur i ett samhälle som förändras snabbt. Grundutbildningen ger läraren den aktuella tekniska och pedagogiska kompetens som behövs. Grundutbildningen ger också de kunskaper och färdigheter som behövs för teknisk kompetens och distansundervisning. Inom lärarutbildningen får alla lärare i grundskolan de kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna arbeta som lärare i grundskolan och flexibelt samarbeta med kollegor och undervisa elever som har olika behov. Samarbetet mellan lärarna är smidigt och alla har goda färdigheter i samlärarskap och samtidig undervisning. Redan under grundutbildningen på universiteten övar man på samtidig undervisning och samlärarskap i övningsskolan och fältskolorna.

”I den dialogiska undervisningen lyssnar läraren lyhört på eleverna och stöder en konstruktiv diskussion. Den personliga interaktionen är oersättlig och kräver att undervisningssituationerna ger tillräcklig arbetsro och att gruppstorlekarna är rimliga. Detta kan inte ersättas med digitalisering – något annat kan man kanske ersätta, men för detta krävs resurser (lärarens tid och resurser).”

-Deltagare i webbforumet

Mentorskap och fortbildning

I visionens skola är fortbildning för lärare förpliktande, lagstadgad och systematisk och har stöd av skolans ledning. Formerna för och innehållet i fortbildningen är en del av det kontinuerliga lärandet enligt de mål som läraren själv ställt upp och som är kopplat till skolans vardag och främjar både lärarens egen yrkesskicklighet och hela skolgemenskapens utveckling så att den motsvarar samhällets föränderliga behov. De långsiktiga helheter som syftar till att utveckla lärarens yrkesskicklighet och förnya pedagogiken är kopplade till lärarens konkreta undervisningsarbete och skolans gemensamma utveckling. Kortvariga utbildningar som ordnas med kort varsel och på distans svarar på akuta utmaningar eller ger nya idéer i växelverkan med experter och kollegor.

Fortbildningen fokuserar på helheter som det inte är möjligt att fördjupa sig i under grundutbildningen. Även inom fortbildningen beaktas samhälleliga och regionala förändringar. Nyutexaminerade lärare erbjuds mentorskap i övergångsskedet i form av handledning av en utbildad mentor. Senare finns det möjlighet till mentorskap igen, eftersom man ständigt utvecklar olika modeller för mentorskap för att beakta förändrade förhållanden i arbetet mitt under karriären och i slutet av den.

16 En skola med framtidssäkerheter: Ledning, utvärdering och nationellt samarbete

Nationell ledning

I framtidens grundskola befäster skolornas nationella, lokala och interna ledning uppnåendet av målen som ingår i visionen. Den lagstiftning och de normer som styr den grundläggande utbildningen en enhetlig och förutseende helhet som tryggar avgiftsfri grundläggande utbildning som en kulturell grundläggande rättighet för alla barn. Denna helhet bygger på långsiktigt parlamentariskt samarbete som överskrider regeringsperioderna och säkerställer stabilitet och kontinuerlig utveckling i utbildningssystemet. Lagstiftningen förnyas systematiskt tillsammans med olika intressentgrupper så att den motsvarar de behov som det föränderliga samhället har, elevernas mångfald och utmaningarna när det gäller en hållbar framtid. I centrum står elevens bästa: undervisningen anpassar sig enligt elevernas ålder och individuella förutsättningar, i samarbete mellan hemmet och skolan. Att förebygga regional differentiering och stärka likabehandling är övergripande mål för hela lagstiftningsstyrningen. Det tryggar skolans sociala betydelse och elevernas välbefinnande även i glesbygden.

På lokal nivå leds den grundläggande utbildningen med stöd av närskoleprincipen och kommunerna har huvudansvaret för den. Grundläggande utbildning ordnas utan vinstsyfte, men genomförandet av den stöds av lagstiftning som möjliggör ett flexibelt samarbete mellan olika aktörer, i synnerhet i regioner där elevantalet minskar. Finansieringen tryggar en högklassig och jämlik grundläggande utbildning på båda nationalspråken i hela landet med beaktande av förändringarna i befolkningsstrukturen, regionala skillnader och socioekonomiska utmaningar. De nationella kvalitetskriterierna kompletterar lagstiftningsgrunden och säkerställer att utbildningen förblir effektiv och högklassig i hela Finland. Utöver lagstiftningen, finansieringen och de gemensamma arbetssätten har ledningen av fostran och undervisning utvecklats och utvecklas fortfarande systematiskt på olika nivåer i utbildningssystemet så att ledningsstrukturerna, rollerna, uppgifterna och ansvaren är tydligt definierade.

Ledning av skolan

Rektor ansvarar för skolans verksamhet

En rektor ansvarar även i framtiden för skolans verksamhet. Det är rektors uppgift att se till att den grundläggande utbildningen genomförs lagenligt, tryggt och högklassigt. Ledarskapet ses som en systemisk och kollektiv process där rektor fungerar som pedagogisk, administrativ och kollektiv ledare. Ledarskapets huvudsakliga mål är fortfarande att främja och trygga elevens lärande, utveckling och välbefinnande. Rektor ansvarar för utvecklingen av skolans verksamhet, undervisningens kvalitet och utvecklingen av personalens kompetens. Rektor leder skolans verksamhet på ett övergripande sätt, främjar elevernas välbefinnande och stöder personalens arbete. Rektors arbete är en omfattande helhet som kombinerar administrativt ansvar och operativ ledning.

På ledningsnivå ska rektor utöver lärarutbildning ha utbildning i skolförvaltning och ledarskap. Utvecklingen är forskningsbaserad. Ett högklassigt lednings- och chefsarbete utgör grunden för undervisningen och kräver tid. Tillräckliga resurser riktas till ledningen av skolorna, och i dem beaktas skolornas olika storlekar och det utvidgade samarbete som utförs i olika nätverk. I framtiden är det en attraktiv uppgift att leda en skola, och det är en uppgift som man konkurrerar om.

Ledningen sker i samarbete

Under de senaste åren har det finländska samhället förändrats snabbt. Den sociala och regionala differentieringen har ökat och fortsätter att öka. Avvikelse och risker i omvärlden förutsätter ett systematiskt och kontinuerligt samarbete mellan kommuner, skolor och aktörer på nationell nivå för att lösningarna ska vara följdriktiga och hållbara. Samtidigt blir skolans personalstruktur mångsidigare, vilket förändrar karaktären hos rektors personalledning och kräver förmåga att leda olika yrkesgruppers arbete och kultur.

I ett framtidsorienterat ledarskap behövs systemisk förståelse och ett övergripande pedagogiskt perspektiv, vilket förutsätter att ledaren förbinder sig och ständigt utvecklar sig reflektivt både inom sitt eget ledarskap och när det gäller skolgemenskapens verksamhetskultur. Ledarskap är mer än att bara reagera. Det handlar om att på ett förutseende och aktivt sätt forma framtiden tillsammans med skolgemenskapen och intressentgrupperna. Utvecklingen stöder sig på forskningsbaserad och förutseende praxis som stärker skolgemenskapens kollektiva aktörskap och dess förmåga att lära sig och förnya sig i föränderliga förhållanden.

Det förutsätts att ledaren har både generiska ledarskapsfärdigheter och djupgående pedagogisk sakkunskap för att kunna fungera som pedagogisk ledare och skapa strukturer som stöder lärande, välbefinnande och kollektiv utveckling.

Kompetensen byggs också upp genom problemlösning i arbetet och inlärnings-situationer samt i dialogen mellan individer och team. Att leda ses som en kollektiv process där kunskap och ledarskap utvecklas i den delade verksamheten. Kärnan i den är en förtroendebaserad kultur som stöder samproduktion av information och stärker engagemanget. Ett sådant ledarskap minskar belastningen och skapar förutsättningar för att skapa en framtid gemensamt.

Mål och att uppnå dem tillsammans

Skolans mål utformas som en strategisk och kontinuerlig process där delat ledarskap stärker engagemanget i de gemensamma målen och den förändring som behövs. Ledarskapet fokuserar på inkluderande beslutsfattande och på att skapa strukturer som möjliggör aktörskap, lärande och påverkan. Att ställa upp, främja och utvärdera gemensamma mål ses som en interaktiv process som genomförs i multiprofessionella team genom att utnyttja medlemmarnas olika styrkor. En gemensam tolkning av den framtid man önskar gör arbetet mer meningsfullt och stärker gemenskapens välbefinnande och hopp.

Förtroende och respekt i växelverkan

Växelverkan och dialog är viktiga för att bygga upp starka och hållbara relationer mellan skolans aktörer. Dessa relationer bygger på förtroende och ömsesidig respekt som skapar en psykologiskt trygg miljö och gör det möjligt att förverkliga yrkesidentiteten och delta i utvecklingen av gemenskapen. I en systemisk verksamhetsmiljö där förhållandena ständigt förändras fungerar dialog som ett verktyg för att tolka och förutse förändringar och för att utveckla lösningar gemensamt. Skolans verksamhetskultur utvecklas mot en modell där autonomi utvecklas i växelverkan och de bästa lösningarna uppstår genom samarbete. Att leda innebär inte bara administrativ styrning, utan det är en situationsbunden och dialogisk process som stöder gemenskapens förändringspotential.

En organisation som utvecklas och lär sig samt hållbar utveckling

Ledarskapet främjar utvecklingen av skolgemenskapen som en organisation som lär sig och kontinuerligt kan förnya sig och anpassa sig till förändringar. Detta förutsätter strukturer som stöder lärandet på individ-, team- och organisationsnivå. Framgången när det gäller detta grundar sig på grundskolans gemensamma

vision, ett fungerande samarbete och en övergripande förståelse för de ömsesidiga sambanden inom verksamheten. Misstag ses som värdefulla möjligheter att lära sig, eftersom de avslöjar spänningar och utvecklingsbehov och skapar utrymme för gemensamma funderingar och nya lösningar. Ledarskapet fungerar på detta sätt som en modell i skolgemenskapen också för utvecklingen av elevernas rätt att lära sig av sina fel och förmåga att försöka på nytt.

Ledarskapet bygger upp långvariga relationer även till aktörer utanför skolan som stöder lärandet och välbefinnandet som en del av lärandets ekosystem. Ledarskap möjliggör också verksamhet som inte bara motsvarar de nuvarande behoven, utan förutser framtida möjligheter. I denna helhet fungerar skolbyggnaden som en plats för ett bredare nätverk av lärande och välbefinnande, där hemmen deltar tillsammans med sammanslutningar och andra aktörer. Att leda detta ekosystem för lärandet har definierats separat och hör inte direkt till rektors ansvar, vilket gör det möjligt att låta skolans egna pedagogiska och administrativa ledning fokusera på elevernas lärande och på att utveckla skolgemenskapen.

Diagnostik och bedömning av lärandet stöder lärandet och utvecklingen av grundskolan

I framtidens grundskola ligger tyngdpunkten i bedömningen på att **stödja lärandet** och **utveckla jämlikhet i elevernas möjligheter** och **systemets kvalitet**. På individnivå är målet med bedömningen att göra det möjligt för eleven att förbättra sin självkännet och fördjupa sitt lärande, det vill säga att lära sig att utveckla sitt lärande. Bedömningen av eleverna är jämlik, transparent och tillförlitlig.

Utvecklingen av artificiell intelligens gör det möjligt att göra den formativa och summativa bedömningen av lärandet mångsidigare. Föremålet för bedömningen när det gäller eleverna är i första hand *inlärningsprocessen och den genuina förståelse och förmåga att tänka som uppstår i anslutning till den*. Utvärderingen stöder denna förståelse i framtidens skola genom att flytta tyngdpunkten till att uppnå och stödja tankeprocessen. Lärarens betydelse som handledare och ansvarig i bedömningsprocessen kvarstår, men läraren har fler verktyg som stöd för bedömningen.

På utbildningssystemets nivå utvecklas bedömningen och diagnostiken med hjälp av teknik för att identifiera metoder för att stärka elevernas lärande och resultatens jämlikhet. Avancerade tekniska metoder möjliggör en bättre identifiering av inlärningssvårigheter och exempelvis ökat stödbehov hos eleven som har med

bakgrundsfaktorer eller andra fenomen att göra. Bedömningen och uppföljningen utvecklas således aktivt för att förbättra elevernas möjligheter och säkerställa framsteg i lärandet.

Bedömningen utvecklas som stöd för utbildningssystemets kvalitet. I systemet strävar man efter att systematiskt säkerställa att skolorna har en jämn institutionell kvalitet och att verksamheten håller hög kvalitet. Bedömningen uppfattas således i första hand som *ett verktyg för att stärka och utveckla utbildningssystemets framgång*. Utvärderingen gör det möjligt att identifiera och utveckla brister i jämställdheten i anslutning till de institutionella möjligheterna.

I skolan utvecklas aktivt sätt att även definiera och följa upp konstområden som traditionellt har ansetts vara svåra att mäta. På hela utbildningssystemets nivå är det viktigt att övergå till exempel till att betona kreativ problemlösningsförmåga, förståelse för system och etiska färdigheter i lärandet vid sidan av de grundläggande färdigheterna. Det är dock viktigt att utvärderingen och uppföljningen genomförs på ett sätt som inte minskar elevernas inre motivation eller leder till att inläringen blir ytligt inriktad på exakt de kriterier som ska mätas. Det centrala i bedömningen är till denna del förståelsen för dess roll som förtydligar inlärningsmålen och stöder lärandet: målet är inte att få fulla poäng med mekaniska prestationer, utan att undersöka det egna lärandet i förhållande till målen och utveckla verktyg för att fördjupa den egna förståelsen. En skickligt genomförd bedömning minskar också möjligheterna att klara sig med mekaniskt utantillärande, och det kan även öka motivationen att lära sig.

Ur elevens perspektiv är bedömningens roll framför allt handledande: utvärderingen hjälper eleven att förstå den egna inlärningsprocessen, uppmuntrar eleven att fortsätta och ger information om i vilken riktning det lönar sig att utveckla det egna lärandet.

Kunskapsunderlag och ett hållbart samhälle

Eftersom det är omöjligt att förutspå många framtida utmaningar till exempel i fråga om tekniska problem eller kriser som drabbar samhället, är framtidens utbildning också förknippad med ett starkt resiliensperspektiv och ett kunskapsmässigt hållbart samhälle. Behovet av ett kunskapsmässigt hållbart samhälle, det vill säga resiliens i kunnandet, hänför sig till allt sådant kunnande som är nödvändigt med tanke på samhällets funktion, till exempel vid tekniska störningar.

Utgångspunkten för resiliens i kunnandet är att individerna och samhället har en så stark grund för kompetens och bildning att vi tillsammans kan möta vilken framtid som helst.

I synnerhet utvecklingen av tekniken och den artificiella intelligensen medför i framtiden allt större risker för att allt fler processer automatiseras och att de mänskliga färdigheterna försämras när det gäller detta. Grundskolan ska för sin del se till att kunnandet hålls på en nivå där det mänskliga kunnandet är tillräckligt självständigt och teknikoberoende. Vid sidan av målet för individernas mångsidiga lärande och tillväxt säkerställer grundskolan i framtiden att beroendet av teknik inte blir för stort.

Kunnandet ska också stödja samhället i samband med tekniska problem, konflikter eller kriser. Resiliensen i kunnandet sträcker sig också till det kunskapsunderlag som behövs för att navigera i vardagen utan betydlig teknisk hjälp. Till kunskapsunderlaget hör till denna del också exempelvis förståelse för hur samhället fungerar och förståelse för processer i en global och finländsk kontext, livsmedelsproduktion och ömsesidiga beroendeförhållanden.

Ett praktiskt exempel på ett område i samhället som för närvarande hotas av försämrade beredskap på grund av tekniken är språk. Studierna i främmande språk har minskat i grundskolan under 2000-talet och i framtiden möjliggör tekniken i allt högre grad automatiska översättningar i alla kommunikationssituationer. I princip är det möjligt att språkkunskaperna försämras ytterligare och att kunskapsunderskottet inte nödvändigtvis kommer till samhällets kännedom så länge översättningstekniken fungerar och uppfyller de praktiska behoven. Språkbereidskap innebär att samhället kan kommunicera på flera språk både med den egna befolkningen och med omvärlden. I framtidens grundskola måste man närma sig kunnande både i fråga om främmande språk och andra kunskaper och färdigheter tydligare än i nuläget även med tanke på samhällets resiliens. En del av de kunskaper och färdigheter som verkar vara av mindre betydelse för vardagen i det tekniska samhället kan därmed vara centrala både med tanke på utvecklingen av individens tänkande och samhällets kunskapsmässiga hållbarhet.

I grundskolan tillämpas motsvarande resiliensperspektiv även i fråga om andra kunskaps- och färdighetsområden. Det bästa sättet att sörja för den kompetens som krävs för att olika kunskaper och färdigheter ska vara hållbara är att skolan stöder den omfattande mänskliga tillväxt och utvecklingen av en mångsidig allmänbildning som beskrivs i visionen, utan att glömma handens färdigheter. Samtidigt förändras de kunskaper och färdigheter som hållbarheten förutsätter med tiden, och genom att inkludera tanken på resiliens i kunnandet i utvecklingen av skolan och

läroplansarbetet säkerställer man att de föränderliga behoven beaktas när skolan utvecklas. *Målet är att kunna identifiera den kunskapsmässiga och färdighetsmässiga grund som behövs för att säkerställa både människors kulturella utveckling och förmåga att tänka och samhällets kunskapsmässiga hållbarhet.*

Med tanke på ett hållbart samhälle framhävs skolans roll också i anslutning till samhällig sammanhållning, det vill säga samhörighet. Samhället måste dela ett tillräckligt kunskapsunderlag för att det ska vara möjligt att förbinda sig till de gemensamma målen. Om uppfattningen om kunnande och kunskapspraxis blir för splittrat, är det omöjligt att förstå de gemensamma målen. Grundskolans viktigaste roll som grund för en bredare nationell funktionsförmåga och resiliens är att stärka elevernas kunskapsmässiga förståelse, samarbetsfärdigheter, demokratiska delaktighet, konfliktlösningsförmåga, etiska färdigheter och kritisk läskunnighet, även informationsläskunnighet och teknisk läskunnighet. I framtiden kommer samhällets kriställighet mot till exempel hybridpåverkan att kräva att medborgarna har bättre informationsläskunnighet och förståelse för påverkansmetoder, samt metoder för att försvara sig mot påverkan och upprätthålla ömsesidig tillit.

En skola med framtidsfärdigheter: Systematiska nationella verksamhetssätt stöder utvecklingen av skolan och den regionala jämställdheten

I en värld som förändras snabbt och är globalt sammankopplad förändras skolans verksamhetsmiljö, kompetensbehov och teknik allt snabbare. Denna vision beskriver inte framtiden som den faktiskt är 2045, utan den framtid som vi när visionen skrivs siktar på att ha år 2045. Framtidens riktning och vår strategi för att uppnå den bör omvärderas och utvecklas kontinuerligt. Ett centralt element i framtidens grundskola är den framtidskompetens som ständigt utvecklas och som syns i hela utbildningssystemet.

Utvecklingen siktar på ett allt aktivare samarbete där centrala frågor identifieras och avgörs i en mångsidig dialog. Ett viktigt delområde i systemets framtidskompetens är att söka gemensamma lösningar som grundar sig på bästa information och vara medveten om utvecklingsbehoven eller de förutsedda utmaningarna.

Systematiska nationella verksamhetssätt betonas som grund för utvecklingen av framtidens grundskola både med tanke på jämlikheten mellan eleverna och den nationella strategiska utvecklingen. Mitt i de snabba förändringarna är det viktigare

än tidigare att utvecklingen av skolan är systematisk och att man hittar lösningar på förändringar i kompetensbehoven och utmaningar som riktas mot skolan som grundar sig på bästa möjliga nationella och internationella information.

Exempelvis framhäver den snabba tekniska utvecklingen behovet av nationella lösningar. Bland annat lösningar i anslutning till artificiell intelligens måste genomföras gemensamt, eftersom många verksamhets sätt förutsätter omfattande utvärdering av forskningsdata och kartläggning av internationella modeller. Det innebär att man inte kan utveckla verktyg för artificiell intelligens och till exempel tutormodeller i skolans vardag enbart på lokal nivå. Om utvecklingen skulle ske på lokal nivå skulle det även leda till slöseri med resurser om varje kommun var tvungen att skapa sina egna strategier, modeller, verktyg och datasystem. När det gäller att till exempel förebygga social differentiering i skolorna behövs också nationella och lokala lösningar med flera aktörer, där man tillsammans i olika skeden från planering till stöd för skolornas verksamhet och resurser kan satsa på att motverka skolsegregationen.

I utvecklingen av framtidens skola utnyttjas i allt högre grad ett förutseende, nationellt, systematiskt, forskningsbaserat utvecklingsarbete som utförs dialogiskt mellan olika aktörer. Det är inte fråga om att utöka den hierarkiska utvecklingen, utan om samarbete på flera nivåer som samordnas nationellt. Utvecklingen identifierar alla delaktiga och samarbetar på ett framtidsorienterat sätt på olika nivåer inom offentlig förvaltning och med olika nätverk. De nationella verksamhets sätten inriktas mångsidigt på utveckling, ledning och utvärdering av skolan. Även kvaliteten på och tillgången till läromedel utvecklas i allt högre grad enligt gemensamma modeller, vilket säkerställer tillgången till högklassigt material överallt.

Med hjälp av nationella systematiska verksamhets sätt kan man i framtidens skola säkerställa att jämlikheten i utgångspunkterna för lärandet bibehålls trots de växande regionala skillnaderna i verksamhetsmiljön. I samhällets centrala drivkrafter för framtiden förutspås de sociala och ekonomiska skillnaderna växa både mellan kommunerna och inom stadsregionerna. I genomförandet av jämställdheten är det därmed viktigt att skolornas ekonomiska eller sociala resurser inte utvecklas åt olika håll när regionerna differentieras till exempel i och med skillnaderna i kommunernas olika resurser eller de samhällsresurser som segregationen av grannskap medför. Ett viktigt sätt att säkerställa den institutionella jämlikheten i skolorna under förhållandena av regional differentiering är att ge nationella gemensamma lösningar och nationella resurser en större roll.

Med andra ord: *Ju större de lokala skillnaderna i ordnandet av utbildningsutbudet och de sociala förhållandena blir, desto större betydelse har de gemensamma nationella verksamhetssätten och utjämningen av utvecklingsförutsättningarna och kunnandet. Det finns ett behov av att framhäva den snabba förändringen i världen, som man behöver alltmer specialiserad kunskap för att reagera på. Genom nationella lösningar säkerställer man att komplicerade globala utmaningar inte behöver lösas med utspridda lokala krafter.*

I lösningarna beaktas samtidigt lokala skillnader: Systematisk, nationell utveckling innebär inte att varje kommun eller skola måste agera på samma sätt. Tvärtom handlar det om att de lokala lösningarna på ett genomtänkt sätt placerar sig i den nationella utvecklingsramen, och även lösningar som skiljer sig åt lokalt grundar sig på följdriktigt avvägd bästa gemensamma kunskap och institutionella resurser. Att uppnå jämställdhet kan således till exempel på samma sätt som med den nuvarande jämställdhetspenningen innebära mer resurser i skolor där de studerande på grund av sina socioekonomiska utgångspunkter har mer behov av stöd för lärandet. För att uppnå jämlika mål krävs analytisk förståelse på systemnivå för faktorer som påverkar lärandet och de lokala och skolspecifika resursbehov som de ger upphov till.

Nationella lösningar är inte kritiska enbart med tanke på att eleverna ska ha jämlika möjligheter, utan härstammar också från behovet av att samordna den nationella situationen. Många kunskapsmässiga och kompetensrelaterade helheter kräver nationell samordning för att kompetenshelheten inte ska urholkas. I visionen betonas således *den växande betydelsen av nationellt beslutsfattande och systematiska verksamhetssätt både med tanke på elevernas jämställdhet och den nationella strategiska utvecklingen. En skola med framtidkunskap säkerställer skolans hållbarhet och förmåga att omorientera målen och metoderna för att stödja bildningen i en föränderlig värld.*

Del IV. Visionens väg för gemensam utveckling. Metoder för att utarbeta visionen

Man har strävat efter att skapa visionen på ett sätt som i sig är en del av en hållbar skola med framtidsfärdigheter. Med andra ord gjordes den dialogiskt utvecklade visionsprocessen medvetet till en del av visionen i sig själv; målet var att främja allmänna framtidsfärdigheter och demokratiska processer.

Visionsprocessen har byggts upp för att kombinera samarbete och övergripande expertkunskaper, forskningsrön, erfarenhetskunskaper och samhällskunskap för att stärka framtidsfärdigheterna. I arbetet har man via olika kanaler lyssnat på över 5 000 personer och visionen har utformats i växelverkan med dem.

Det centrala i metoden har varit gemensam utveckling i utformningen av hela visionen. Hörandet har således inte skett endast innan visionen skrevs, utan centrala sammanfattningar och viktigt innehåll har diskuterats med lärare, direktörer för utbildningsområdet och unga personer med hjälp av metoder för gemensam utveckling. Även själva processen har utvecklats i dialog med deltagarna. Samtidigt har man i processen strävat efter ett öppet tankeutbyte med internationella aktörer och andra utbildningssystem, eftersom den finländska grundskolevisionen i en internationell kontext utgör en del av utmaningarna och utvecklingen av andra utbildningssystem.

Synpunkterna har sammanförts av delegationen för grundskolans framtidsarbete samt en redaktion bestående av personal från undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen, som också ansvarar för den slutliga utformningen av de skriftliga versionerna av visionen.

17 Hur kan Finlands grundskolevision mäta sig med målen för den internationella utbildningen?

Visionen för den finländska grundskolan är Finlands egen. I en alltmer globaliserad värld måste man dock fundera över förståelsen för utbildningens mål och syfte i dialog med andra, eftersom kultur, ekonomi och arbetsmarknad är starkt kopplade till varandra. Delad dialog hjälper till att identifiera centrala utmaningar och bedöma konsekvenserna av olika lösningar.

Som bakgrund till visionsarbetet har man granskat internationell forsknings- och visionslitteratur. Dessutom har målen för arbetet diskuterats dialogiskt i synnerhet inom organisationen OECD:s projekt High Performing Systems For Tomorrow: Education For Human Flourishing. Finlands visionsarbete har i dialogen också påverkat OECD-projektets tolkningar och målsättningar för den internationella visionen. Den bärande tanken med OECD-projektet är att återfokusera utbildningens mål mot mänsklig blomstring, det vill säga att utveckla människans mångsidiga förmågor, meningsfullhet och etiska aktörskap.

I projektet betonas att målet inte står i konflikt med utbildningens ekonomiska roll: tvärtom står en välmående, etiskt mogen människa som upplever sitt liv som meningsfullt stark även när arbetsfältet och ekonomin förändras i framtiden. I en situation där arbetslivets strukturer genomgår snabba förändringar erbjuder utbildning som bygger på kreativt tänkande, gemensam problemlösningsförmåga och etisk förmåga också de ekonomiskt mest hållbara utgångspunkterna när unga kommer till en helt ny typ av arbetsmarknad.

Projektets mål omfattar fem nya kompetenser. Utgångspunkten är att kompetenserna inte är enskilda färdigheter utan färdigheter som möjliggör mänsklig blomstring.

- **Kreativ problemlösning**
Förmågan att tillämpa kompetens i nya situationer, utveckla lösningar i osäkra lägen och lära sig kontinuerligt. Kännetecknande är kreativitet, metakognition och samarbetsförmåga – även mellan människa och artificiell intelligens.

- **Etisk slutledning**
Moraliskt omdöme, förmåga att identifiera hur ens egna handlingar påverkar andra, gemensamt ansvar och ekosocial förståelse. Tyngdpunkten ligger inte enbart på kunskap, utan på omdömets kvalitet och betydelse.
- **Förståelse för världen**
Förmåga att strukturera världen ur flera perspektiv och samordna motstridiga synsätt. Denna kompetens bygger upp kulturell läskunnighet och förmåga att navigera i den globala verkligheten.
- **Värdesätta världen**
Genom estetik och erfarenhetsmässig förståelse uppstår empati, värdekänslighet och förmåga att hitta mening. Denna dimension förenar konst, natur och mänsklighet till en helhetsupplevelse.
- **Agerande i världen**
Att hitta sitt eget syfte, ta initiativ och delta aktivt. Betoningen flyttas från prestation till påverkan, meningsfullhet och livslångt lärande.

Kreativ problemlösning innebär förmåga att agera i osäkra lägen, lära sig nya saker och formulera lösningar för situationer som man inte har övat på i förväg. Etisk reflektion betonar ansvarstagande, förmåga att granska saker ur flera perspektiv och verka för det gemensamma bästa. Att förstå världen är kulturell och historisk läskunnighet, en förmåga att förena motstridiga världsåskådningar. Att värdesätta världen tyder på estetisk känslighet, erfarenhet och förmåga att hitta skönhet och mening både i konsten och i vardagen. Och slutligen innebär agerande i världen att individen hittar sitt syfte, gör val och lämnar spår efter sig – inte bara i arbetet utan i allt mänskligt engagemang.

Dessa kompetenser är inte separata tillägg till utbildningen och de innebär inte att de grundläggande färdigheternas betydelse försvagas. Tvärtom förutsätter dessa omfattande kompetenser starka grundläggande färdigheter, såsom läskunnighet och matematiskt tänkande, och stöder utvecklingen av dem. Samtidigt riktar de mer omfattande kompetenserna om de grundläggande färdigheterna och skapar nya betydelser för dem. Kompetenserna stöder sig också på sociala och emotionella färdigheter, välbefinnande och en upplevelse av delaktighet. Utgångspunkten för OECD:s tanke är att återfokusera utbildningen till en meningsfull utbildning som stöder mångsidig mänsklig blomstring: syftet är inte att undervisa mer, utan att man i undervisningen medvetet söker efter mening. Även ett annat av OECD:s visionsprojekt, Learning Compass, betonar betydelsen av kreativt tänkande, socioemotionella färdigheter, förändringsfärdigheter och aktörskap som betydande kompetenser i framtiden.

Liknande ändringsbehov har man kommit fram till i flera internationella diskussioner, och till exempel UNESCO:s tolkning av ändringsbehoven i utbildningssystemen föreslår en ny socialt avtal för utbildningen. Det handlar om en omfattande omvärdering av utgångspunkterna: hurdan framtid bygger utbildningen upp och på vems villkor? UNESCO:s vision bygger på följande principer:

- **Högklassig utbildning under hela livet är en mänsklig rättighet.** Allas rätt till högklassig, ändamålsenlig och tillgänglig utbildning ska tryggas och skyddas. Uteslutning och diskriminering ska undanröjas.
- **Utbildningen är en gemensam offentlig uppgift och ingår i det gemensamma goda.** Utbildningen ska ge individer och grupper färdigheter att blomstra tillsammans. Utbildningen måste stödjas tillräckligt som offentlig uppgift och skyddas mot kommersialisering och vinststrävan.
- **Utbildningen bygger på att skydda och berika det gemensamma kunskapsunderlaget.** Utbildningen ska återspegla mänsklighetens breda spektrum av olika sätt att veta, leva och vara. Många av de indikatorer på framsteg som använts har varit för snäva och otillräckliga i förhållande till de nuvarande komplicerade utmaningarna. Vi behöver ett mycket bredare stöd för de mångsidiga perspektiven, historierna och informationskällorna i vår sammanlänkade värld.

Kärnbudskapet i UNESCO:s rapport är att varje samhälle måste utarbeta sina egna versioner av det nya sociala avtalet för utbildning, utifrån en demokratisk diskussion, föreställningar om en delad framtid och modiga handlingar.

I Finlands egen vision har man utnyttjat det tänkande som utvecklats i OECD:s projekt samt i annat samarbete och i forskningskartläggningen, där kreativitet, rätt frågor om lärandets betydelse och en omfattande utveckling av mänskligheten betonas. I den internationella diskussionen betonas också tanken att det inte lönar sig för människor att konkurrera med artificiell intelligens eller robotar, utan vi måste tillsammans hitta sätt att stöda en mångsidig mänsklighet som förenar grundläggande kunskaper och färdigheter, mänskliga färdigheter, socioemotionella färdigheter och förmåga att lära sig aktörskap.

Ur ett internationellt perspektiv har den finländska grundskolan utmärkta utgångspunkter för meningsfull förnyelse. Vår grundskola har historiskt sett varit en institution där jämställdhet, välbefinnande och bildning har mötts och som har kunnat erbjuda elever en gemensam plats för att utveckla sig själva. Grundskolan är redan på många sätt en föregångare i den internationella utvecklingen, där strävan är att

fostra barn och unga att fundera och förstå sig själva, andra och världen samt att utveckla lösningar på kriser på planeten och genom gemensamt aktörskap lösa problem som vi ännu inte ens känner till.

18 Gemensam utveckling av visionsarbetet som en del av byggandet av framtidens grundskola

Denna vision för grundskolan har producerats med metoder för gemensam utveckling, genom att höra över 5 000 finländare på olika sätt. Målet har varit att sättet att skapa visionen ska återspegla den framtid som vi önskar för den finländska grundskolan. Den bärande tanken var att ett öppet och gemensamt utvecklande arbete med visionen samtidigt är en del av kärnan i visionen: framtiden skapas tillsammans och genom en genuin dialog är det möjligt att lyfta fram de frön för framtiden som finns i gemenskaperna. Samtidigt är målet att gemensam utveckling av visionen tillsammans med en stor grupp redan i sig skapar ett framtidsorienterat gemensamt narrativ för utbildningen.

Vid utvecklingen av visionsprocessen har strävan varit att göra den så öppen som möjligt genom att inkludera en flerstämmig grupp med betoning på forskningsdata och genom att höra forskare, experter från olika samhällsområden, lärare, yrkespersoner inom utbildningsområdet, föräldrar, mor- och farföräldrar och – de viktigaste av alla – eleverna. Man har sökt inriktning för grundskolan tillsammans, genom att lyssna på och samordna olika röster, värderingar och behov. Visionsprocessen inleddes i början av 2024 och avslutades i slutet av 2025.

När arbetet inleddes fanns det inget färdigt innehåll för visionen eller till exempel rubriker för rapporten, utan allt har utformats gemensamt. När arbetet inleddes var endast teman som formats utifrån tre viktiga drivkrafter fastställda: kunnande och framtida färdigheter, artificiell intelligens och teknik samt ekologisk och social hållbarhet. Dessa teman användes för att strukturera framtidsdiskussionerna, men huvudpunkterna i själva visionen hittade man med hjälp av webbenkäter, seminarier, forskningslitteratur och andra metoder för datainsamling. Teman som lyfts fram från olika källor vidareutvecklades tillsammans med deltagarna vid seminarier, framtidsdialoger och lärarpaneler.

Visionsarbetet har letts av minister Anna-Maja Henriksson och minister Anders Adlercreutz vid undervisnings- och kulturministeriet samt av undervisnings- och kulturministeriets kanslichef Anita Lehikoinen och kanslichef Heidi Backman. Kärnan i bearbetningen och utformningen av visionen har varit en delegation bestående av 46 personer, som på ett mångsidigt sätt har representerat olika

yrkesgrupper och expertområden. De mångsidiga bakgrunder som delegationens medlemmar har hjälpte till att se skolan både inifrån och utifrån och att gestalta framtida behov och önskemål ur hela samhällets perspektiv. Gruppens arbete stöddes dessutom av riksdagens parlamentariska uppföljningsgrupp, med företrädare för samtliga partier.

Medlemmarna i delegationen finns uppräknade i slutet av rapporten, och delegationen har fått stöd av ett sekretariat bestående av tjänstemän från undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen. I processen med att utarbeta visionen ordnade delegationen fem seminarier där man diskuterade drivkrafter för framtiden och framtidsscenarier samt funderade på visionens centrala teman. Av dessa var seminariet om meningsfull utbildning öppen för alla intresserade. Dessutom sammanträdde delegationen tiotals gånger i mindre grupper och på virtuella möten.

Finländarnas röster samlades in både på Webbforumet i början av visionsarbetet hösten 2024, då delegationen samlades för att fundera på de viktigaste frågorna som skulle presenteras på det öppna forumet. Därefter har finländarna hörts under hela visionsprocessen via den öppna utlåtandetjänsten och en mindre omfattande webbenkät. Fler än 4 000 finländare har deltagit via nätet.

Dessutom har elever och skolpersonal hörts i samband med tre framtidsdialoger (Vasa, Uleåborg, Helsingfors) som baserat sig på metoden Dialogpaus och som ordnats av undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen, samt fem framtidsdialoger som utvecklingscentralen Lärarik, nätverket Oppiva och Föräldraförbundet ordnat tillsammans. Ministeriets och Utbildningsstyrelsens framtidsdialog i Vasa fokuserade på den svenskspråkiga utbildningen, i Uleåborg fokuserade man på utbildningen på samiska och i Helsingfors på den mångkulturella skolan. Forumen i Vasa, Uleåborg och Helsingfors hade sammanlagt cirka 330 deltagare och de övriga dialogerna nådde mer än 300 deltagare.

Vid sidan av de digitala plattformarna och det öppna seminariet har den breda allmänheten också kunnat delta till exempel i ett diskussionstillfälle som ordnades på Finlandsarenan 2024. Lärarnas och skolpersonalens synpunkter kartlades dessutom med hjälp av en enkät för personalen inom undervisningssektorn som OAJ ordnade i september 2025, och den besvarades av cirka 400 personer.

Den gemensamma utvecklingen bakom visionen syns framför allt genom att hörandet av intressentgrupperna inte begränsades till att förbereda visionsarbetet genom att kartlägga synpunkter, utan visionens innehåll och färdiga idéer togs upp till diskussion igen på olika möten och seminarier. Visionens idéer har diskuterats till

exempel vid möten för bildningsledningen i flera kommuner, möten med lärarnas fackorganisationer, möten för lärarnas yrkesnätverk, vid kommunala seminarier och olika organisationers seminarier och andra evenemang. Hösten 2025 ordnades dessutom två lärarpaneler där sammanlagt cirka 60 lärare fick se de centrala delarna av visionen. Tillsammans med dem gick man igenom viktiga styrkor och perspektiv som behövde beaktas ur lärarens synvinkel och utgående från detta kunde man vidareutveckla fokuset i visionen.

Utöver arbetet som involverat det finländska samhället har internationell dialog utnyttjats i visionen. Ett möte inom OECD:s projekt Education For Human Flourishing som nämndes i föregående kapitel ordnades i Helsingfors i januari 2025, och utkastet till Finlands vision diskuterades bland annat av representanter för utbildningssystemen i Estland, Tyskland, Storbritannien, Kanada (British Columbia), Singapore och Australien. Internationella forskningsdiskussioner har dessutom förts på flera konferenser och seminarier samt på bilaterala möten med ministerier och utbildningsutvecklare i olika länder.

Den slutliga visionstexten har uppkommit i samarbete mellan delegationen och redaktionen bestående av personal från undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen som bistått delegationen. Den gemensamt utvecklade visionen beskriver inte framtiden som den faktiskt är 2045, utan genom de punkter som ansågs vara de viktigaste i arbetet beskrivs den framtid år 2045 som vi siktar mot när visionen skrevs. I bästa fall är visionen en diskussionsöppnare som vi hoppas att hela samhället ska fortsätta med. Målet är att visionsarbetet ska fortsätta i ett utbildningssystem med framtidsfärdigheter. I framtida diskussioner kan samhället föreställa sig självt på ett nytt sätt och inspirera allt klokare generationer av elever att tillsammans skapa en bättre framtid.

Bilaga 1. Delegationens medlemmar och redaktionens tack

Medlemmar i delegationen för grundskolans framtidsarbete 2024–2025:

Saarikivi Katri, Turun yliopisto, neuvottelukunnan puheenjohtaja
Toikkanen Tarmo, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, teknologiateemaryhmän puheenjohtaja
Vainikainen Mari-Pauliina, Tampereen yliopisto, oppimisteemaryhmän puheenjohtaja
Käyhkö Jukka, Turun yliopisto, kestävyysteemaryhmän puheenjohtaja
Damlin Inger, Finlands svenska lärarförbund FSL
Grundström Camilla, Svenska Finlands folkting
Harvio Jari, Digikilta
Heinonen Olli-Pekka, International Baccalaureate IB
Hellas Arto, Aalto-yliopisto
Huotilainen Minna, Helsingin yliopisto
Järvelä Kristiina, Tampereen kaupunki
Järvenkallas Satu, Helsingin kaupunki
Järvinen Minna Riikka, Opinkirjo
Kainulainen Jussi, Rovaniemen kaupunki
Kaskinen Juha, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto
Ketamo Harri, Headai
Kivilehto Samuli, Metso
Knookala Kristiina, Vaasan kaupunki
Lahtinen Nina, Opetusalan ammattijärjestö OAJ
Latvanen Marko, Digi- ja väestötietovirasto DVV
Lavonen Jari, Helsingin yliopisto
Lerkkanen Marja-Kristiina, Jyväskylän yliopisto
Lindberg Minna, Kuntaliitto
Magga Bigga-Helena, Sámediggi – Saamelaiskäräjät
Mannerström Rasmus, Helsingin yliopisto
Merikko Joonas, Helsingin yliopisto
Miinin Miika, Eduks
Ohtonen-Jones Saija, Suomen Vanhempainliitto ry
Onnela Anne, Harjoittelukoulujen verkosto eNorssi
Pekkarinen Elina, Lapsiasiainvaltuutettu

Pyhältö Kirsi, Helsingin yliopisto
Pöntynen Leena, Teknologiateollisuus
Pörn Michaela, Åbo akademi
Ratvio Rami, Helsingin yliopisto
Saari Milja, Strategisen tutkimuksen neuvosto, Suomen Akatemia
Sahlström Fritjof, Helsingin yliopisto
Salo Outi, Helsingin kaupunki
Silvennoinen Mika, Orimattilan kaupunki
Sutinen Jussi, Sivistysala ry
Tedre Matti, Itä-Suomen yliopisto
Toivonen Hannu, Helsingin yliopisto
Tuomainen Tarja, Oppiva-verkosto
Tuukkanen, Terhi, Lapsiasiaivaltuutetun toimisto
Tähkää Otto, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
Venäläinen Salla, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi
Vesterinen Veli-Matti, Luma-verkosto, Turun yliopisto
Vorne Paula, STEAM Oulu
Wikström Janne, Hanaholmen kulturcentrum för Sverige och Finland

Dessutom vill rikta ett varmt tack till alla som deltagit i visionsarbetet genom utlåtanden, föredrag eller diskussionskommentarer, bland andra:

Dahl-Tallgren Nina
Hannula Mirja
Hämäläinen Sirkka
Johansson Marjut
Kalland Mirjam
Kallio Kirsipauliina
Karjalainen Antti
Kirp David
Kiss Arnold
Kaivola Taina
Kesti Minna
Koistinen Satu
Kolehmainen Leena
Korkman Sixten
Kosunen Sonja
Kylliäinen Antti
Luckin Rosemary
Luoma Tiina
Luukkainen Olli

Lähteenmäki Mika
Martela Frank
Miettinen Reijo
Neuvonen Aleks
Niiniluoto Ilkka
Nilivaara Päivi
Pelkonen Markku
Pulkkinen Lea
Salonen Arto O.
Stephenson Michael
Ståhlberg Riina
Sunnala Maija
Tomperi Tuukka
Tuominen Pekka
Vesikko Ljudmila
Vilkuna Outi
Volanen Salla-Maarit
Volmari Saija
Vuorinen Kaisa

Ett varmt tack riktas även till den parlamentariska uppföljningsgruppen, samt till tjänstemännen vid undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen, som aktivt deltagit i arbetet.

Redaktionsarbetet har, i samarbete med tjänstemännen vid undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen, koordinerats av sekreterarna för framtidsarbetet för den grundläggande utbildningen, Venla Bernelius (UKM), Tommi Karjalainen (UKM) och Lucina Hänninen (UBS). Som stöd för redaktionsarbetet har även Aleks Neuvonen och Demos Helsinki medverkat.

REFERENSER

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Business
- Alamäki, A., Khan, U. A., Kauttonen, J., & Schlögl, S. (2024). An experiment of AI-based assessment: Perspectives of learning preferences, benefits, intention, technology affinity, and trust. *Education Sciences*, 14(12), 1386. <https://doi.org/10.3390/educsci14121386>
- Aldugom, M., Fenn, K., & Cook, S. W. (2020). Gesture during math instruction specifically benefits learners with high visuospatial working memory capacity. *Cognitive Research: Principles and Implications*, 5, Article 27. <https://doi.org/10.1186/s41235-020-00215-8>
- Arts education: an investment in quality learning. (2023) UNESCO.Org, Accessed 20 Oct. 2025.
- Baillifard, A., Gabella, M., Lavenex, P., Martarelli, C. (2023). Implementing Learning Principles with a Personal AI Tutor: A Case Study. *Computers and Society*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2309.13060>
- Biesta, G. (2017). *The beautiful risk of education*. Routledge.
- Brand, C., Fochesatto, C. F., Gaya, A. R., Schuch, F. B., & López Gil, J. F. (2024). Scrolling through adolescence: unveiling the relationship of the use of social networks and its addictive behavior with psychosocial health. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 18, Article 107. <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00805-0>
- Centre for Strategic Futures (2024). *Foresight 2024*. <https://file.go.gov.sg/csfforesight2024.pdf>
- Copenhagen Institute for Futures Studies (2022). *Global megatrends. Shaping the future of societies, economies, and values*. <https://www.cifs.dk/read-listen/reports-knowledge/15-global-megatrends>
- Delikoura, I., Fung, Y. R., & Pan Hui. (2025). From superficial outputs to superficial learning: Risks of large language models in education. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2509.21972>
- Dillinger, L. (2024). Treading the narrow path – rethinking democratic education in times of polarization. *Journal of Philosophy of Education*, 59(1), 125–141. <https://doi.org/10.1093/jopedu/qhae053>
- Dufva, M., Kiiski-Kataja, E., Lähdemäki-Pekkinen J. (2026). Megatrendit 2026 – Kohti uutta yhteiskuntasopimusta. Sitran selvityksiä 251 https://www.sitra.fi/wp-content/uploads/2025/12/Sitra_Megatrendit_2026_Selvitys_web.pdf

- Encinas-Martin, M. (2025). AI isn't neutral – why education must lead the way. OECD Education and Skills Today. Retrieved on 01.09.2025 from [AI isn't neutral – why education must lead the way – OECD Education and Skills Today](#)
- European Commission. (2025). Megatrends hub. Knowledge for Policy. https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/tool/megatrends-hub_en
- Ewing, R. (2010). The Arts and Australian Education: Realising Potential. Australian Council for Educational Research.
- Existential Wellbeing Lab, University of Eastern Finland. (n.d.). Existential Wellbeing. UEFConnect. Retrieved 8.10.2025, from <https://uefconnect.uef.fi/en/ewb/>
- Finkel, S. E., Neundorf, A., & Ramírez, M. (2024). Choosing democracy over party? How civic education can mitigate the anti-democratic effects of partisan polarization. *British Journal of Political Science*. <https://doi.org/10.1017/S0007123424000246>
- Fredriksson, M. & Saarivirta, T. (2015). Johtaminen eilen ja tänään – johtamisen rooli 8 oppimisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(1), 7–20.
- Garratt, D., Piper, H. (2012). Citizenship education and philosophical enquiry: Putting thinking back into practice. *Education, Citizenship and Social Justice*, 7(1), 71-84. [7/1746197911432592](https://doi.org/10.1080/1746197911432592)"592
- Greiff, S, Wüstenberg, S., Goetz, T., Vainikainen, M., Hautamäki, J, Bornstein, M. (2015). A longitudinal study of higher-order thinking skills: Working memory and fluid reasoning in childhood enhance complex problem solving in adolescence. *Frontiers in Psychology*, vol. 6, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01060>
- Haapala EA, Väistö J, Lintu N, Westgate K, Ekelund U, Poikkeus AM, Brage S, Lakka TA. Physical activity and sedentary time in relation to academic achievement in children. *J Sci Med Sport*. 2017 Jun;20(6):583-589. doi: 10.1016/j.jsams.2016.11.003. Epub 2016 Nov 23. PMID: 27908560; PMCID: PMC5429389.
- Haghighi, E. F., Obaidi, M., Strømme, T., Bjørge, T., & Grønnerød, C. (2023). Mental Health, WellBeing, and Adolescent Extremism: A Machine Learning Study on Risk and Protective Factors. *Research on Child & Adolescent Psychopathology*, 51(11), 16991714. <https://doi.org/10.1007/s10802023011055>
- Hakala, T., et al. (2023). Finns' biodiversity footprint calculated for the first time – An important step forward in combating global biodiversity loss. University of Jyväskylä. <https://www.jyu.fi/en/news/finns-biodiversity-footprint-calculated-for-the-first-time-important-step-forward-in-combating>
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3), 269–289.
- Harinen, P., Halme, J. (2012). Hyvä, paha koulu – kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 56. Unigrafia Oy, Helsinki. <https://edition.fi/nuorisotutkimusseura/catalog/download/327/260/836-1?inline=1>

- Harvard University. (2025). 5 future-proof skills Harvard says will outlast AI. Retrieved from <https://timesofindia.indiatimes.com/education/news/5-future-proof-skills-harvard-says-will-outlast-ai/photostory/124359381.cms>
- the Economist Intelligence Unit (2024); Nord et al. (2025). Nord, M., Altman, D., Angiolillo, F., Fernandes, T., Good God, A., & Lindberg, S.I. (2025). Democracy Report 2025: 25 Years of Autocratization – Democracy Trumped? University of Gothenburg: V-Dem Institute
- Heinonen, T. (2024). Nuorten mielenterveyskuntoutujien osallisuus ja koulu-kokemukset: Haasteet ja tukitoimien merkitys koulupolun tukemisessa. e-Erika : Eryispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia, 2, 1–20. Haettu osoitteesta <https://journals.helsinki.fi/e-erika/article/view/2568>
- Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). Vastuullisuuden tulevaisuus. Miten vastuullisuus kohtaa kestävyuden ja vaikuttavuuden? Sitran selvityksiä 214. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vastuullisuuden-tulevaisuus/>
- Heponiemi, T., Gluschkoff, K., Leemann, L., Manderbacka, K., Aalto, A.-M., Hyppönen, H. (2021). Digital inequality in Finland: Access, skills and attitudes as social impact mediators. *New Media & Society*, 25(9), 2475-2491. <https://doi.org/10.1177/14614448211023007>
- Hiltunen, E. (2025). Mitä tapahtuu huomenna? Megatrendit nopealla silmäyksellä. [Readme.fi](https://readme.fi/).
- Hopkins, D., Mackay, A., Sahlberg, P., Hargreaves, A., Montecinos, C., Chapman, C., Mthembu, P., & Spillane, J. (2024). Achieving equity through excellence in the world’s educational systems (Occasional Paper). Centre for Strategic Education
- Huang P, Chan SY, Ngoh ZM, Ong ZY, Low XZ, Law EC, Gluckman PD, Kee MZL, Fortier MV, Chong YS, Zhou JH, Meaney MJ, Tan AP. Screen time, brain network development and socio-emotional competence in childhood: moderation of associations by parent-child reading. *Psychol Med*. 2024 Jul;54(9):1992-2003. doi: 10.1017/S0033291724000084. Epub 2024 Feb 5. PMID: 38314509; PMCID: PMC11413359.
- Hyry, Jaakko (2025). Ilmastobarometri 2025. Ympäristöministeriö
- Hyry, Jaakko (2025). Luontobarometri 2025. Ympäristöministeriö
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A., & Liukko, U.-M. (2019). The 2019 Red List of Finnish Species. Finnish Environment Institute (SYKE). <https://iucn.org/news/europe/201903/red-list-finnish-species-every-ninth-species-finland-threatened>
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2025). The global state of democracy 2025: Democracy on the move. International IDEA. <https://www.idea.int/publications/catalogue/global-state-of-democracy-2025-democracy-on-the-move?lang=en>

- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2024). Democracy assessment. International IDEA. <https://www.idea.int/theme/democracy-assessment>
- Ipsos (2024). Ipsos global trends 2024. <https://www.ipsos.com/en/global-trends-2024>
- Itä-Suomen yliopisto. (2025). Ruutuajan rajoittaminen suojaa lasten ja nuorten mielenterveyttä. <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/ruutuajan-rajoittaminen-suojaa-lasten-ja-nuorten-mielenterveytta>
- Juuti, P., & Vuorela, A. (2015). Johtaminen ja työyhteisön hyvinvointi (5. uudistettu painos). Jyväskylä: PS Kustannus
- Juvonen, Sara & Toom, Auli (2023). Teachers' expectations and expectations of teachers: Understanding teachers' societal role. Teoksessa Thrupp, Martin, Seppänen, Piia, Kauko, Jaakko & Kosunen, Sonja (toim.), Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling. Singapore: Springer, 121–135.
- Juvonen, Sara (2024). Yhteiskunnallisesti sensitiivinen opettajuus. Teoksessa Kosunen, Sonja, Juvonen, Sara; Huilla, Heidi; Peltola, Marja. Koulu ja eriarvoisuus
- Kaarakainen, M-T. (2019). Education and inequality in digital opportunities : differences in digital engagement among Finnish lower and upper secondary school students. Turun yliopisto. [Education and inequality in digital opportunities : differences in digital engagement among Finnish lower and upper secondary school students - UTUPub](https://www.utupub.fi/education-and-inequality-in-digital-opportunities-differences-in-digital-engagement-among-finnish-lower-and-upper-secondary-school-students)
- Kahne, J., Lee, N., Feezell, J. (2012). Digital Media Literacy Education and Online Civic and Political Participation. International Journal of Communication. 6(1):1-24. DOI: 1932–8036/201200050001
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI). (2023). Eriarvoistumisen ehkäiseminen edellyttää maahan muuttotilanteen väestön kieli ja perustaitojen turvaamista [Policy brief]. KARVI
- Ladkin, D. (2011). Rethinking Leadership. A New Look at Old Leadership Questions. Vheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Laininen, E. (2019). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 20(5), 16–38. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>
- Lawrence M, Homer-Dixon T, Janzwood S, Rockström J, Renn O, Donges JF. Global polycrisis: the causal mechanisms of crisis entanglement. Global Sustainability. 2024;7:e6. doi:10.1017/sus.2024.1
- Leino, K., Sirén, M., Nissinen, K., & Puhakka, E. (2023). Puoli tuntia lukemista. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS 2021. Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos. [Jyväskylän yliopisto+1](https://www.jyu.fi/koulutus/tutkimus/jyvaskylan-yliopisto+1)

- Lenton, T. M., Milkoreit, M., Willcock, S., Abrams, J. F., Armstrong McKay, D. I., Buxton, J. E., Donges, J. F., Loriani, S., Wunderling, N., Alkemade, F., Barrett, M., Constantino, S., Powell, T., Smith, S. R., Boulton, C. A., Pinho, P., Dijkstra, H. A. Pearce-Kelly, P., Roman-Cuesta, R. M., Dennis, D. (2025). The Global Tipping Points Report 2025. University of Exeter. <https://global-tipping-points.org/>
- Leskisenoja, E. (2016). Vuosi koulua, vuosi iloa – PERMA-teoriaan pohjautuvat luokkakäytänteet kouluiloin edistäjinä. Väitöskirja, Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 330, Rovaniemi. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62568/Leskisenoja_Eliisa_ActaE198_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Lima RA, Soares FC, van Poppel M, Savinainen S, Mäntyselkä A, Haapala EA, Lakka T. (2022). Determinants of Cognitive Performance in Children and Adolescents: A Populational Longitudinal Study. International Journal of Environmental Reserach and Public Health 19:8955. <https://doi.org/10.3390/ijerph19158955>
- Luoma, Tiina (2024a). Eriytyvät pedagogiset oikeudet: Etnografinen tutkimus kaupunkikoulussa. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 186. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Luoma, Tiina (2024b). Oppilaiden osallisuus ja osallistuminen yläkoulussa. Teoksessa Kosunen, Sonja, Juvonen, Sara, Huilla, Heidi & Peltola, Marja (toim.), Koulu ja eriarvoisuus. Helsinki: Gaudeamus, 151–171.
- Luontopaneeli. (2023). Suomen luonnon tila ja tulevaisuus – toimenpidekuilun analyysi ja ratkaisuja luontokadon pysäyttämiseksi. Suomen luontopaneelin julkaisuja 4A/2023. <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2023/12/suomen-luontopaneelin-julkaisuja-4a-2023-suomen-luonnon-tila-ja-tulevaisuus-toimenpidekuilun-analyysi.pdf>
- Martela, F. (2024). Being as having, loving, and doing: A theory of human well-being. Personality and Social Psychology Review, 28(4), 372–397. <https://doi.org/10.1177/10888683241263634>
- Martela F, Steger MF. 2016. The three meanings of meaning in life: distinguishing coherence, purpose, and significance. J. Posit. Psychol. 11:5531–45
- Mäkelä, E., & Stephany, F. (2024). Complement or substitute? How AI increases the demand for human skills. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.19754>
- Marmara, S. Y. (2023). Virtual social interaction and empathy development in South Korea. Journal of Advanced Psychology. <https://doi.org/10.47941/japsy.2554>
- Matikka, A., Helenius, J. & Ervasti, E. (2025). Perusopetuksen 4. ja 5. luokkien oppilaiden kokemuksia koulunkäynnistä ja hyvinvoinnista: Kouluterveyskyselyn tuloksia vuosilta 2017–2025. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-581-6>
- Moilanen, A., & Salonen, A. (2022). Planetaarinen sivistys: Kohti Antroposeenin ajan sivistysideaalia. Kasvatus & Aika, 16(2), 47–71. <https://doi.org/10.33350/ka.107626>

- National Intelligence Council (2021). Global trends 2040. A more contested world. A publication of the national intelligence council.
<https://www.dni.gov/index.php/gt2040-home>
- Nilivaara, P. (2023). #Peruskoulu2040: Kolme skenaariota tulevaisuuden peruskouluun (Tampereen yliopiston väitöskirjat, nro 792). Tampereen yliopisto. Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2876-4>
- Nosratabadi, S., Atobishi, T., & HegedHus, S. (2023). Social sustainability of digital transformation: Empirical evidence from EU-27 countries. arXiv.
<https://arxiv.org/abs/2305.16088>
- OECD (2015). Skills for Social Progress: The Power of social and emotional skills. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264226159-en>
- OECD (2019). OECD Learning Compass 2030: Conceptual learning framework (Future of Education and Skills 2030 project concept note). OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf
- OECD (2019). PISA 2018 results (Volume V): Effective learning environments. OECD Publishing. [OECD+3OECD+3OECD+3](https://doi.org/10.1787/9789264226159-en)
- OECD (2023). OECD Employment Outlook 2023: Artificial Intelligence and the Labour Market, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/08785bba-en>
- OECD (2025), Education for human flourishing: A conceptual framework, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/73d7cb96-en>
- OECD (2025), OECD Economic Surveys: Finland 2025, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/985d0555-en>
- OECD (2025). Future of Education and Skills 2030/2040. OECD. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
- OECD (2025). Trends Shaping Education 2025. https://www.oecd.org/en/publications/trends-shaping-education-2025_ee6587fd-en.html
- OECD (2025). Strategic Foresight Toolkit for Resilient Public Policy: A Comprehensive Foresight Methodology to Support Sustainable and Future-Ready Public Policy. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/bcdd9304-en>
- OECD. (2019). Changing the odds for vulnerable children. OECD Publishing
- OECD. (2019). PISA 2018 results (Volume II): Where all students can succeed. OECD Publishing. [OECD+2OECD+2](https://doi.org/10.1787/9789264226159-en)
- OECD. (2021). Social and emotional skills for better lives. <https://doi.org/10.1787/35ca7b7c-en>
- OECD. (2022). Finland's Right to Learn Programme: Achieving equity and quality in education (OECD Education Policy Perspectives, No. 61). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/58de2f6c-en>
- OECD. (2023). Immigrant background and student performance: PISA 2022 Results (Volume I). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f469d45e-en>

- OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/4b4b5a80-en>
- OECD. (2025). Future of Work Working Group Report. OECD/AIG Working Group. [oecd.ai](https://www.oecd.ai)
- Oinonen, I., Seppälä, T., & Paloniemi, R. (2024). How does action competence explain young people's sustainability action? *Environmental Education Research*, 30(4), 499–518. <https://doi.org/10.1080/13504622.2023.224167>
- Oppezzo, M., & Schwartz, D. L. (2014). Give your ideas some legs: The positive effect of walking on creative thinking. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 40(4), 1142–1152. <https://doi.org/10.1037/a0036577>
- Park, S., Young Lee, J., Notley, T., Dezuanni, M. (2023). Exploring the relationship between media literacy, online interaction, and civic engagement. *The Information Society*. 39(4):250-261. DOI: 10.1080/01972243.2023.2211055
- Pesonen, H. et al. (2016). Conceptions associated with sense of belonging in different school placements for Finnish pupils with special education needs. *European Journal of Special Needs Education*, 2016, Vol 31, no 1, 59-75. <http://dx.doi.org/10.1080/08856257.2015.1087138>
- Pietola, L., Drakvik, E., Haahtela, T., Laatikainen, T., Hildén, K., Raussi, S., Kauppinen, T., Jalli, M., Hantula, J., & Pesonen, L. (2023). Tavoitteena planetaarinen terveys: Ratkaisuja ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin turvaamiseksi. Sitran muistio. <https://www.sitra.fi/julkaisut/tavoitteena-planetaarinen-terveys/>
- Planetary Boundaries Science (PBScience) 2025. Planetary Health Check 2025. Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK), Potsdam, Germany. <https://doi.org/10.48485/pik.2025.017>
- Poulter, S., & Kylliäinen, A. (2023). Hyvekasvatus varhaiskasvatushenkilöstön kokemana. *Journal of Early Childhood Education Research*, 12(3), 119–144. <https://doi.org/10.58955/jecer.126904>
- PwC (2024). Megatrends. Five global shifts reshaping the world we live in. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/megatrends.html>
- Rekola, S., Tuori, S., Vahti, J., (2025). Tulevaisuusbarometri 2025. Luottamus tulevaisuuteen koetuksella. Sitran selvityksiä 246. <https://www.sitra.fi/julkaisut/tulevaisuusbarometri-2025/>
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K. et al. 2009. A safe operating space for humanity. *Nature* 461, 472–475. <https://doi.org/10.1038/461472a>
- Romero, M. (2024). Lifelong learning challenges in the era of artificial intelligence: A computational thinking perspective. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.19837>
- Salmela-Aro, K. (2023, elokuu 19). Recommended by researchers: Six ways to improve the wellbeing of young people. Helsingin yliopisto. <https://www.helsinki.fi/en/news/education/recommended-researchers-six-ways-improve-wellbeing-young-people>

- Schröder, A., & Krüger, D. (2019). Social innovation as a driver for new educational practices: Modernising, repairing and transforming the education system. *Sustainability*, 11(4), 1070. <https://doi.org/10.3390/su11041070>
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*.
- Sitra (2023). Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224. https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf
- Sitra. (2022). Erilaiset sivistyskäsitteet: Miten tavoittelemme parempia tulevaisuuksia? <https://www.sitra.fi/artikkelit/erilaiset-sivistyskasitykset-miten-tavoittelemme-parempia-tulevaisuuksia/>
- Slaten, C. D., Ferguson, J. K., Allen, K.-A., Vella-Brodrick, D., & Waters, L. (2016). School belonging: A review of the history, current trends, and future directions. *The Educational and Developmental Psychologist*, 33(1), 1–15. <https://doi.org/10.1017/edp.2016.6>
- Stewart, A.J. et al. (2020). Polarization under rising inequality and economic decline. *Science Advances*, Vol 6, Issue 50. DOI: [10.1126/sciadv.abd4201](https://doi.org/10.1126/sciadv.abd4201)
- Studente, S., Seppälä, N., & Sadowska, N. (2016). Facilitating creative thinking in the classroom: Investigating the effects of plants and the colour green on visual and verbal creativity. *Thinking Skills and Creativity*, 19, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2016.06.003>
- Syväoja, H. J., Kankaanpää, A., Hakonen, H., Inkinen, V., Kulmala, J., Joensuu, L., Räsänen, P., Hillman, C. H., & Tammelin, T. H. (2021). How physical activity, fitness, and motor skills contribute to math performance: Working memory as a mediating factor. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 31(12), 2310–2321. <https://doi.org/10.1111/sms.14049>
- Taurinen, J., Vilhunen, E., Vesterinen, V. M., Veijonaho, S., Äijälä, M., & Ruuskanen, T. (2025). Exploring young people’s perceived climate change competence. *Environmental Education Research*, 31(11), 2277–2291. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2441202>
- Tujula, Mikko (2023). *Aktiiviseksi koulussa ja yhteiskunnassa: Kouludemokratian toteuttaminen peruskoulussa. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 165*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tyng, C. M., Amin, H. U., Saad, M. N. M., & Malik, A. S. (2017). The influences of emotion on learning and memory. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 1454. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01454>
- Uhl-Bien, M. (2006). Relational leadership theory: Exploring the social processes of leadership and organizing. *The leadership Quarterly*, 17(6), 654–676

- UNESCO (2016). Global Education Monitoring Report: Education for people and planet: Creating sustainable futures for all. UNESCO Publishing. <https://www.unesco.org/gem-report/en/education-people-and-planet>; YK (2022). Report on the 2022 Transforming Education Summit. United Nations. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/report_on_the_2022_transforming_education_summit.pdf
- UNESCO (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. https://unevoc.unesco.org/pub/futures_of_education_report_eng.pdf
- UNESCO (2025). Global Education Monitoring Report 2024–25: Leadership in Education. <https://www.unesco.org/en/education/gem-report>
- UNESCO (2025). Lifelong learning – Need to know. <https://www.unesco.org/en/lifelong-learning/need-know>
- UNESCO Framework for Culture and Arts Education (2024). https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_0.pdf
- UNESCO. (2021). UNESCO Science Report: The Race Against Time for Smarter Development. UNESCO Publishing. <https://doi.org/10.18356/9789210058575>
- UNICEF Innocenti – Global Office of Research and Foresight (2025). Innocenti Report Card 19: Child well-being in an unpredictable world. UNICEF Innocenti, Florence. <https://www.unicef.org/innocenti/media/11111/file/UNICEF-Innocenti-Report-Card-19-Child-Wellbeing-Unpredictable-World-2025.pdf>
- UNICEF Office of Research – Innocenti (2020). Innocenti Report Card 16: Worlds of Influence – Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries. UNICEF Innocenti, Florence. <https://www.unicef.org/innocenti/media/1816/file/UNICEF-Report-Card-16-Worlds-of-Influence-EN.pdf>
- Uusitalo-Malmivaara Lotta & Vuorinen Kaisa (2019). Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. Kolmas, uudistettu painos. PS-kustannus.
- Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E., & Karppinen, S. (2021). Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi selvityksen (2017) seuranta. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. ISBN 978 951 39 8495 3. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8495-3>
- Väestöliitto, Demi, Allianssi, Pelastakaa Lapset & Yeesi. (2020). Koronaepidemia ahdistaa nuoria, mutta positiivistakin löytyy: ”Lähes 80 prosenttia haluaa auttaa muita”. Demokraatti.fi. <https://demokraatti.fi/koronaepidemia-ahdistaa-nuoria-mutta-positiivistakin-loytyy-lahes-80-prosenttia-haluaa-auttaa-muita>
- Väisänen, V. (2018). Tietoisuustaidot koulussa: Hyvinvointiohjelmien näkökulma. University of Oulu.
- Valtioneuvosto (2024). Tulevaisuusselonteon 1. osan strateginen toimintaympäristö-analyysi. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:54. Valtioneuvoston julkaisuarkisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-553-5>

- van den Berg, F., Brouwer, J., Loerts, H., Knooihuizen, R., & Keijzer, M. (2025). The association between multilingual experience factors and cognitive functioning in older adults: A Lifelines Study. *The Journals of Gerontology: Series B, Psychological Sciences and Social Sciences*, 80(3).
<https://doi.org/10.1093/geronb/gbae200>
- Varjo, J., & Kalalahti, M. (2015). The conceivable benefits of being comprehensive – Finnish Local Education Authorities on recognising and controlling the social costs of school choice *European Educational Research Journal*
- Veijonaho, Salmela-Aro (2022). Nuoret ja ilmastonmuutos – ilmastonmuutokseen liittyvät lukiolaisnuorten hyvinvointi- ja toimintaprofiilit- *Psykologia* 57 (04).
- Vincent-Lancrin, S. et al. (2019). *Fostering Students' Creativity and Critical Thinking: What it Means in School, Educational Research and Innovation*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/62212c37-en>
- Vogl, E., Pekrun, R., Murayama, K., & Lazarides, R. (2019). Surprise, curiosity, and confusion promote knowledge exploration: Evidence for robust effects of epistemic emotions. *Frontiers in Psychology*, 10, Article 2474.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02474>
- Vuorinen, K. (2022). *CHARACTER STRENGTH INTERVENTIONS. Introducing, developing, and studying character strength teaching in Finnish education (Doctoral Dissertation, University of Helsinki)*. University of Helsinki.
<http://hdl.handle.net/10138/342389>
- Vuorio, E., Pernaa, J., & Aksela, M. (2024). Lessons for Sustainable Science Education: A Study on Chemists' Use of Systems Thinking across Ecological, Economic, and Social Domains. *Education Sciences*, 14(7), 741.
<https://doi.org/10.3390/educsci14070741>
- What it takes to control AI by design: human learning. (2025). *AI & Society*.
<https://doi.org/10.1007/s00146-025-02401-y>
- What You Need to Know about Culture and Arts Education. (2024) UNESCO.Org, Accessed 20 Oct. 2025.
- World Economic Forum – Maailman talousfoorumi (2025). *Future of Jobs Report 2025*. [WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf](https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/)
- World Economic Forum (2025). *Global risks report 2025*.
<https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/>
- Wu, S., Liu, Y., Ruan, M. et al. Human-generative AI collaboration enhances task performance but undermines human's intrinsic motivation. *Sci Rep* 15, 15105 (2025). <https://doi.org/10.1038/s41598-025-98385-2>

UNDERVISNINGS- OCH KULTURMINISTERIET

PB 29 00023 Statsrådet
Tfn 0295 16001 (växel)
okm.fi/sv

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-415-045-3 PDF